

అభినవభారతము

అను షేక్స్పియరు మహాకవి బింబావళియందు

౧

అథిలబింబము

మొదటిభాగము

మదరాసు హైకోర్టు వకీలు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,

రెంటాల - వేంకట సుబ్బారాయ ప్రణీతము.

Victoria Depot, Mylapore, Madras.

1920

A. P. Press :—Madras.

అవతారిక.

ఉ॥ పుట్టినపట్టు వీడి పరభూమినివాసము చేసిచేసి యీ *
పట్టున నింటికై మరలివచ్చు కుతూహలమంటి నీకుఁ
జే * వెట్టితి, నాంధ్రభారతి! నవీనుఁడ నందు వఁటమ్మ
తల్లి! నేఁ * బెట్టు నుపారముల్ గొనుచు బిడ్డని పే
ర్మి వేడ్కఁ జెందవే?

మ॥ పదిరెండేఁడుల ప్రాయమందు దయమొప్పన్ దాను
శ్రీరామకో * విదుఁడున్ మద్గురుఁడై కవిత్వమునఁదె
ల్పె నర్థముల్; వెన్కని * ర్వాదిదనాంగ్లమునభ్య
సించుచును నాంధ్రంబె మదిం బ్రీతిమైఁ * గుదురం
బద్దెము లల్లుచుంటి; విడితిన్ గుక్షింభరిత్వంబునన్.

కం॥ మును గూర్చితి నాంగ్లో భా
షను విద్యార్థులకు మేలు సాయపు గ్రంథా
లను; నటఁ గమలాపత్రము
లను నఖిలాప్లేక్థ వ్యాఖ్యలను నుతిఁ గంటిన్.

కం॥ చట్టములును హిందూ లా
దిట్టముగాఁ దెల్పినాఁడఁ దెనుఁగు జనుల; కే
పట్టున నా గ్రంథము క
న్పట్టును బల్లెలను బట్టణమ్ములయందున్.

అవతారిక

కం॥ ఎందఱకు హాస్యలహరి ప
సందో, కేసరియు మర్త్యశాస్త్రముఁ గథలున్
విందో, యొందఱు మోదముఁ
గందురొ యానందదీపికన్ సత్యవతిన్ !

సీ॥ గడియించినాఁడ లక్షలు మూఁడునాలు, గిం
కను గడింపఁగ శక్తి గల్గువాఁడ ;
నూఱులు వేలు సంతోషమ్ముతోడ స్నే
హితులకుఁ బేదల కిచ్చినాఁడ ;
శనిమహాదశ ప్రవేశము గాంచ సర్కారు
పత్రముల్ గొని నష్టపడిన వాఁడ ;
అసలువడ్డీ లిచ్చి విసువు చెందక ఋణ
పాతకమ్మునకు లోఁబడిన వాఁడ ;
తే॥ కష్టములు చుట్టుకొనియు లక్ష్యమ్ము గొనక
జోడు తేజీలు విడి, సతి సుతుఁడు సుతయుఁ
గలవుగాఁగ విచార సాగరమునఁ బడి
బుడుత మన్నఁడె సుతుఁడుగాఁ బొంగువాఁడ.

తే॥ ఏఁబదొప్పె ; ముప్పదులు హాయిగను బోయె ;
ఇరువదులు కష్టములు గని యెఱుక మీఱె ;
ఇంక నిరువదియుం దున్నదే ఘనంబు ;
నాకుఁ దెలియును, బెఱలు గనంగవలయు.

తే॥ స్వీయచారిత్ర మందు విశేషమున్న
అద్భుతచరిత్రములు పెక్కు లమరియున్న
ఆత్మ చారిత్రము రచింప నల్పమగునె ?
ఒక్క సత్ప్రభు చరితము నొప్పకున్నె ?

చం॥ అని తలపోసి, పల్లరదియా యిదియా మఱియొం
డయంచు నె * మ్మనమున నుయ్యెలందుబలె మంతన
మూఁపియు నిశ్చయించికొం * టిని దలదాఁటు కా
ర్యము ; గణింతునె ప్రస్తుత కష్టముల్ వినూ * తన
యతనమ్ముఁ దాఁకునని ? ధైర్యము వీడ దదేమి చిత్ర
మో !

తే॥ కాళిదాసాది కవివరుల్ ఘనతఁ గనిరి ;
వారి మీఱుచుఁ బ్రఖ్యాతి వడసె నౌర
కొన్నిటను మిన్న యైన యాంగ్లేకవీంద్రుఁ
డల్ల షేక్స్పియరు మహనీయుఁ డప్రతిముఁడు !

చం॥ అతఁడు రచించె ముప్పదియు నాలును రూపము
లాంగ్లభాష ; భా * రతమనఁ జెల్లు నాటక విరాజి
తమా నల బింబవర్గ ; మ * ద్భుతముగ జ్ఞానబోధ
నయబోధలఁ గూర్చుఁ ; దెలుంగు బాసనౌ * చితిఁ
గను మార్పు లొప్పఁగ రచించిన నెంతటి మేటిగ్రం
థమో !

మ॥ అథి, లామ్లేథ, లయార్క్, రమ్యోక, తిమన్స్యాథీన, సీ
జర్, మహా * పథ, ప్రక్లేశక, సింహాలీనక, కళాపా
త్రా, త్రయోల్లాసక్ర * స్యథ, కర్యాలన సాఖ్యాబిం
బకము లీరాజుఁ విషాదా త్మక * ప్రథమంబుల్ ;
పఠన ప్రదర్శనములఁ బాటింపవే జ్ఞానముఁ ?

చం॥ ప్రళయ, ప్రతిక్రియా, వణిజ, భ్రాంతివివాహా, వి
వాహాభంగ, ధూ * ర్తలలన, కాముకాపజయ,
భ్రాంతివిలాస, సతీజయ, ప్రవా * సలలిత, మిత్రవం
చన, వసంత వినోద, పతివ్రతా, స్మరా * నల విఫలా
ఖ్యాతౌ పదియునాల్గు ముదావహ బింబ రత్నముల్.

కం॥ ఈరేను బింబకము లాం
గ్లో రాజుల చరితములను గొన్నిటిఁ దెల్పుఁ
బోరుల వధల స్తెలుచు ;
నారయ నన్నియును ముప్ప దార్బింబముల్.

TRAGEDIES — *Othello, Hamlet, Lear, Romeo and Juliet, Timon of Athens, Julius Cæsar, Macbeth, Pericles, Cymbeline, Antony and Cleopatra, Troilus and Cressida, Coriolanus.* COMEDIES.—*The Tempest, Measure for Measure, The Merchant of Venice, Twelfth-Night, Much Ado about Nothing, The Taming of the Shrew, The Merry Wives of Windsor, The Comedy of Errors, All's Well That Ends Well, As You Like It, The Two Gentlemen of Verona, A Midsummer Night's Dream, The Winter's Tale, Love's Labour's Lost.*

తే॥ ఆంగ్లోభాషా మహారామమందుఁ గల్గు
గొప్ప లాంధ్రమ్మునకు సమకూర్పఁ గోరి
షేక్స్పియరు కవిఁ బలుమఱు చిత్తమందు
నిలిపితినిగాని మార్గమ్ము తెలియకుంటి.

ఉ॥ ఆశు కవీంద్ర సింహములై యాదురు కొప్పర సోద
రుల్ ; తదా * వేశప్రధాటి వెల్వడిన వృత్తసుభాష
ణముల్ వినంగ నా * యాశయమందు నాటకమయై
విలసిల్లె ; ననంతరంబు నా * కాశయుఁగల్గె షేక్స్పి
యరు నాగతి నాంధ్రమునందుఁ జేర్పఁగన్.

చం॥ చదువఁగ లేదు సంస్కృతము,స్వల్పమయాంధ్రము
నందుఁ బాండితీ * పదవియు, నా కవిత్వము ప్రవాహ
ముకై వడిఁదేటమాటలం * బొదలునె యంచు సంశ
యము పుట్టియు నల్లితిఁ గొన్ని పద్యముల్ ; * కుది
రెను ధైర్యమా పయినిఁ గొందఱు మిత్రుల మెప్పఁ
బల్కులన్.

మ॥ గురజాడాన్వయుఁ డప్పరాయకవి ముఖ్యుండయ్యెఁ
బ్రోత్సాహము * న్నిఅపం,బెగ్గడభానుమూర్తికవి
యున్మెచ్చెన్,నుతించెంబ్రభా*కరవిద్వాంసుఁడు;నం
దఱిట్లుఁపొగడంగానాకునాయంబెని*ద్దుర మేల్కాం
చి నృపాలుఁడైన కథయందున్ విన్నచందంబనన్?

సీ॥ అభినవ భారతం బద్భుతంబగుఁ గాక,
అది రచియింపఁగా నలవియగునె ?
అలవి యౌఁగాక, దీ, యాంధ్రదేశమున శీ
ఘ్రమ్ము వ్యాపించు మార్గమ్ము కలదె ?
కలదు పోయదియు, రొక్కము వెచ్చపెట్టఁగాఁ
గలుగు శక్తియు నాకుఁ గలుగుటెట్లు ?
కలుగుఁగా కదియు, సకాలమ్మునను దొడ్డ
లాభముంగల్గి మేల్గల్గుఁ గాక ;
తే॥ ఇన్నియుం గల్గుఁగాక, నాకెట్టు లిట్టి
పెద్దకార్యముఁ బూనఁగా వెరవు గల్గు ?
మెలిక చిక్కుల నూపిరి సలుపకున్న
నేఁ గయితయల్లుటెట్లు, రంజించుటెట్లు ?
తే॥ భోజరాజును బోలిన భూపుఁ డున్నఁ
గాళిదాసునిఁ బోలు సత్కవియుఁ గల్గు ;
రాజరాజ నరేంద్రుండు ప్రభువయైన
నన్నయ తలెత్తఁడే, తిక్కనయు నిలువఁడె ?
కం॥ ఉత్కృష్టము నూతన మీ
సత్కృతిఁ దలపెట్టినాఁడ ; సంధిల్లదె భా
స్వత్కృష్ణాపాకము భగ
వత్కృప నిండారి యొక్క ప్రభు కృప గలుగన్ ?

ఉ॥ నూఱులు వేలు నిత్తు, రది న్యూనమయైనఁ బదార్థ
దుంగులో * ప్పారఁగ నిచ్చి పుత్తురు, కృపాతిశయ
మ్మున నగ్రహారముల్ * కోరకయే యొసంగుదురు
కొండొక వేళల, నాంధ్రరాజుల * య్యారె! వదా
న్య; లిప్పుడకటా! యొకరిద్దఱు కానవత్తురే!

ఉ॥ కాలము మాఱిపోయినదొ? కందురొ యల్పమ
పెద్దయట్లు భూ* పాలురు నర్థమన్నను? నెపమ్ములు
వల్కుదు రొక్కొయీగిధా * రాళమవశ్యమా నె
డఁ? దిరమ్మనియబ్బినకీర్తి కుబ్బియిం * కేలయటంచు
నెంతురొ? ఇసీ! యివి సత్ప్రభు లక్షణమ్ములే?

మ॥ పలుకాలింపరె యేనుఁ గెత్తువడినంబై కెత్తఁగా నేనుఁ
గే * వలెనంచుర్? నిజమయ్యె నాయెడల నవ్వా
క్యమ్ము; నన్గాంచి లో * కులు కొండాడుదు రేనుఁగే
యనుచుఁ; జీకుల్పోవలెఁ గైయూఁత నీ * వలఁతుల్
గామికినంతగాంతురు — తలంపక్ జాలిరెట్టించెడిక్.

చం॥ నృపతుల కెంతపాటి యొకనిం బయి కెత్తుట? ఐన,
వారి స * త్కృప లభియించు టెట్లు? లభియించిన
నయ్యది ముఖ్యకార్యమై * యుపగతమౌట యెవ్వి
త? మదాప్పిన, మంతురు లడ్డుసెప్ప కో * రుపుగను
టెట్టు, లాపయిని రొక్కము మిక్కిలియైన నెట్టులో?

చం॥ పొగడుట పెద్దకాదు; భువి భూషణ సల్పెడివారు
వేనవే * లు గలరు, పొల్లు బొల్లులఁ గడుంగడుఁ ద
న్పుచుఁ గార్యసాధన * మ్ముగ నెడివారు;— మెచ్చ
రొకొ భూపతులుం గలకీతిఁ బల్కినన్ ? బొగడని
కీర్తియే పొడుగుపోయని తెల్పిన సంతసింపరో ?

క॥ సామాన్యనరుల పోల్కిని
భూమీశుల నెన్ని మెచ్చఁ బోలునె ? పిష్ణ్వం
శాములు వారిపట్లన్
ధీమంతులు వంకలను గణింపందగునే ?

మ॥ కలకష్టములనెల్లఁ దీర్చి, నను సౌఖ్య మ్ముందఁగాఁ జే
యవే, * యిలరాయా ! యని కోరరాదు—తన హా
యిం గోరుకోమేలె? అ*న్యులు కైనంటఁగలేని కా
ర్యముల నుద్యోగించి సాధించి లో * కులకు న్నేలొన
గూర్చు యత్నముననే కోరందగున్ సాయమున్.

చం॥ పదియును నూఱు వేయి నరపాలురకుం దృణమట్లు;
నన్నుఁ బో౦ * ట్లు దనియకున్నఁ గక్కుఱితిలోఁ
గాను వారల మెప్పదెంత ? అం * గద తవులంగఁ
గల్పకముకై కయిసాఁచినఁ, బేరు సార్థమే * అద
నిది కా, దశక్య మిది, యాదరణీయమె, యల్పమే,
యనన్ ?

సీ॥ ప్రాణమ్ముతోఁడ సమానమ్ముగాఁ గందు
రమ్యమా నాదు హార్మ్యమ్ము పట్టు;
మహితమైలాపురీ మధ్యస్థ వరసరో
ధనపతిపార్శ్వ మధ్యస్థమఁదియు;
అతిరమణీయ, మాహ్లాదప్రదము, కన్ను
లకుఁ బండువైన స్థలంబ యద్ది;
కవితాసతికి కేవి గలిగించు తావు, ల
క్షుకు గడింపఁగ రాని స్థానము యది;
తే॥ అట్టి పట్టున నైశ్చింత్య మబ్బె నేని,
బుద్ధి జిగిమీఱి యుద్దేశమునకు జయము
కల్గదే? అది యేప్రభు కరుణ నమరు?
ఆంధ్రజన సమాదరము ముఖ్యమ్ము కాదె?
తే॥ సంస్కృతమునుండి యాంధ్రభాష నిడినట్టి
నాటకమ్ములయందె భిన్నములు పుట్టెఁ;
కేవలం బన్యభాష యింగ్లీషునుండి
తెనుఁగునకుఁ దెచ్చు కార్యము తేలికగునె?
కం॥ భాషాంతరీకరణము స్వ
భాషం బలెఁ బరఁగుచో సెబాసని మెచ్చన్
భాషాసేవ యొసంగును;
భాషాంతకరణము పొసఁగు వ్యత్యస్తము గాన్.

చం॥ తెలుఁగు నిటాలియన్ నుడియుఁ దేటలు, గానము
నందు మాధురిం * దలకొని యొప్పునందురుగదా?
— అటులౌటకు మూల మర్థముం * దెలియుదురొ
క్కొ? అకృతము తెల్లమయేనిఁ దెనుంగు నాటక
* మ్ములు రచియింతురో వచనముం గతిగా నిడి
మూడు పాళ్లకున్ ?

కం॥ ప్రాణ స్వరవిస్తృతియె ప్ర
ధానమ్ముగు గానమునకుఁ ; దగవు హలంతా
లౌనుడుగులుఁ గఠినోక్తులు ;
గాన మజంత మృదుభాష గాదిలిఁ గోరున్.

సీ॥ భాషయందలి రసభావముల్ మదినంట
భరత గానమ్ము లావశ్యకములు ;
పరఁగును గద్యము భరతము వలనఁ, బ
ద్యమెసంగు భరత గానములు రెంట ;
భరతమ్మునందు లోపమ్మించు కేనియుఁ
బ్రాప్తింప గద్యమ్ము పసఁదొఱంగు ;
భరతమ్ము లేకయుఁ బద్యభావరసమ్ము
స్పష్టమౌ గానలేశమ్ము గదియ ;
తే॥ గణయతిప్రాస బద్ధ లక్షణముతోడ
గాన తంతువు గూర్చిన ప్రాణమైన

పద్య మొప్పినయట్లు బింబమ్ము నందు
గద్యమొప్పదు తెలుఁగున; వేద్య మిదియు.

తే॥ హారమందున్న మణులు ముత్యాలపోల్కి,
ప్రాణవాయువు గల్గు సుప్రతిమ భంగి,
గానతంతువు చేరికఁ గాంచినపుడు
పద్యమొప్పును; లేనిచోఁ, బల్కవలెనె?

తే॥ పద్యరూపకమైన బింబమ్ము నందుఁ
బాత్రముల భాషణమ్ములు పరఁగునట్టి
పద్యములు గానలవముచే భావములను
నెలయఁజేయుచు మది రస మొలయఁజేయు.

కం॥ ముందునకు సాఁగి, మఱి పిఱిఁ
దిం దన్నుచుఁ జదువునపుడు తేటఁ గననిచో
నందమ్ముగాదు, బింబము
నం దొప్పదు పద్యమెపుడు; వ్యర్థంబయగున్.

మ॥ భువి షేక్‌స్పీరును గాళిదాను నిటలీపుత్రుండు దాం
తీయు వీ * రవతారమ్ములభేద మాత్ర మొకఁడే
యౌచుం దలంతు న్నదిన్ *దివి నున్నావు, మహాత్మ!
షేక్‌స్పియర! యీ దేశస్థుఁడే నీదు బు * ద్ధి విశేష
మ్ములు తెల్పఁగా వలయుఁగాదే! నాహృదిన్ నిల్వవే!

అభినవ భారతము

౧.

అథిల బింబము.

నాటక పాత్రములు.

——:o:——

సూత్రధారుఁడు.

వెనిసుదేశపు రాజు.

ప్రబాధుఁడు — పెద్దమంత్రి.

మంత్రులు, రాజసభికులు.

గరస్యేనుఁడు — ప్రబాధుని యనుజుఁడు.

లాదవీకుఁడు — ప్రబాధుని బాధువు.

అథిలుఁడు — మూరుజాతి పురుషుఁడు, వెనిసురాజ్యపు సేనాధిపతి.

కాస్యుఁడు — యువసేనాని.

అయాగుఁడు — అథిలుని యనుచరుఁడు.

రుద్రగుఁడు — వెనిసుపురిలో నొక ఘనకుటుంబీకుఁడు.

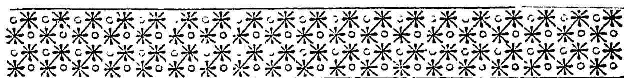
మాంతనుఁడు — సైప్రసుదీవిలో ఆథిలునకు పూర్వముండిన ప్రతినిధి.

నావికులు, వార్తికులు, రాజభటులు, సేవకులు, పాటకులు, పౌరులు.

దశదమూన — ప్రబంధుని కుమార్తె, అథిలుని భార్య.

యామిలి — అయాగుని భార్య.

బాణక — కాస్యుని లంజె.

అథిల బింబము.

ప్రస్తావన. *

——:౦:——

ప్రవేశము :—సూత్రధారుఁడు.

ద్వి॥ శ్రీరస్తు! విజయోస్తు! క్షేమాభివృద్ధి
కారణమస్తు! సత్కారుణ్యమస్తు!
ఘనులార! ధీవిచక్షణులార! వినుఁడు!
మును గలఁ డథిలుఁడన్ మూరుఁడు వీరుఁ;
డతఁ డిటలీదేశమందు రాజిల్లు
సతతభాగ్యప్రభాశ్రయము వెనీసు
పురవరమ్మున సైన్యమున నాయకుండు;
అరుదైన సత్కీర్తి నలరారువాఁడు;
వైరివర్గంబు గర్వమడంచి త్రుంచి,
ఘోరయుద్ధములు పెక్కుల్ సల్పి గెల్పు
గాని, క్రొత్తదేశముల్ గాని, కొల్చురాజ్య
మునకు దొడ్డయసమ్ము పొనరిచి నాఁడు;

* నాటక ప్రదర్శనమునఁ బ్రస్తావన వదలివేయవచ్చును.

అల యాఫ్రికాదేశ మందలి మూరు
కులమువాఁ, డతనిది గొప్ప వంగసము ;
మతము పెద్దలనాఁడె మాఱె క్రైస్తవము
హితమైన కతన నయ్యిటలిదేశమున
వెనిసురాజ్యమునఁ బ్రవేశమ్ముగాంచి
కొనినాఁడు కొల్వు ; బల్ గొప్ప కన్నాఁడు ;
ప్రవిమలవర్తన ప్రఖ్యాతివాఁడు ;
సవరని చామనచాయ గలాఁడు ;
తెల్లవారల ప్రణుతిని గెల్చినాఁడు ;
నల్లవాఁ డన్యుఁడు నాకన్నపుంచు
ప్రేవడలు పెద్దలు విందులు గుడుప
నవ్యశోభంబైన సఖ్యము పెంచినాఁడు ;
ఈరాజు ముప్పదియేఁడుల బ్రహ్మ
చారి, నిర్గలుఁడు, స్వేచ్ఛావృత్తి తనకు
వలవాటువడి వివాహంబు నొల్లండు ;
నిలిచి నాఁ డతఁడు వెనిస్ పురమంద,
పదినెల లెచ్చోట బవరముల్ లేక
అదను గల్గిన సిద్ధమై బయల్ వెడలఁ ;
గాంచినాఁ డచట నొక్కగుణాలవాల,
నించు విల్తునికోల, మృదుశీల, గోలఁ ;

జంచలించె మనమ్ము, జనియించెఁ గోర్కి-
యించుఁబోణిని దన యిల్లాలిఁ జేయ ;
శక్యమే యిదియు, నశక్యమే చాక
చక్యమ్ముగల ధైర్యశాలికి నెదియు ?

* * *

ఎవ్వరో వింటిరే యీ పైఁడి ముద్ద ?
అన్వేనీసు పురంబు నధిపుని పెద్ద
మంతుబిడ్డ ; దశదమాన నామంబు ;
ఇంతుల మేల్బంతి, యిమ్ముల దొంతి ;
పదునెన్నిదేండ్ల జవ్వని యల్లబోఁణి,
చదువులరాణి, యజ్జరె ! పాట వాణి ;
పదునొకండేఁడుల ప్రాయమ్ము నాఁడె
కొదవయయ్యెను దల్లి ; కూఁతురె తల్లి
యై వృద్ధుఁడైన యయ్యకు సేవలందు
ఆ వృద్ధుఁడును బిడ్డ కమ్మయై కరుణఁ,
దనయలుఁ దనయులుఁ దక్కువ యౌటఁ
దనరి గొండొరుల కాధారులై చెలఁగి ;
తనుఁ బెండ్లియాడ నెందఱో రాచకొమరు
లును రూప మొప్పు మేల్పుట్టువుఁ బట్టు

లెంత వేఁడిన వరియింపదు కన్నె ;
స్వాంతమునందుఁ దాఁ జదివిన కథలఁ
గలవారిఁ దలఁచి లెక్కకుఁ గొన దెవనిఁ ;
దెలుపదు మదిలోని తెఱఁ గెవ్వరికిని ;
దన కొకించుక మోజు తవులుచోఁ దండ్రి
కని — అమ్మరో ! యితగాఁడు వట్టి పయి
మెఱుఁపులవాఁడు చుమ్మి, రవంత యేని
తెఱకువ గనఁడు, కొద్దియ నిల్వరమ్ము—
నని తెల్ప, నలుగక యాతని మఱచు ;
జనకున కిష్టుఁడు, చక్కనివాఁడు,
గుణశాలియగు బందుగుని మెచ్చ లేదు ;
పణఁతికి నెచ్చోట వరుఁడు కలండో
యని పల్కఁ, దా వివాహమె తలపోయ
నని తెల్పు, నయ్యఁ బాయఁగఁ జాల ననుచు.

* * *

కనఁగన లోకంబు కడుఁ జిత్ర ; మట్టి
కనకాంగి నథిలుండు గాంచి మోహమునఁ
దవిలి యెట్టులో హితమ్ము బోధించి,
అవమాన మనక యయ్యె నెఱుంగ నీక

అద్దమఱేయి గృహమ్మున నుండి
సద్దు సేయక గొనిసని పెండ్లియయ్యె ;
అయ్యోఁబో ! యద్దాన నావంత యేని
నయ్యిర్వురకు శుభంబయ్యెనే ? అయ్యొ !
అయ్యయో ! యే నిప్పుడది చెప్పనేల ?
దయ్యము నడ్డంగఁ దరమె యెవ్వరికి ?
కల్యాణమైన యా గడియలోపలనె
తుల్యంబు లేని శత్రుభయంబువలన
సైప్రస్సులంక రక్షణ సేయు పనికి
నై ప్రయాణముగల్గి యఖిలుండు యాత్ర
వెడలంగవలసె ; నా పెయుచు మర్నాఁడు
వెడలె ; దంపతులు దీవినిఁగూడి ; రంత
నెల దినమ్ములు సెల్లెనే ? అమ్మచెల్ల !
చెలువపై నరగలి సెంది యా మగఁడు
రగులుచు భీకర ప్రళయాగ్ని భంగి
భగభగజ్వాలలు ప్రసరించి లోక
మును మ్రింగు నార్భటమున రవళించి
దనుదాన మ్రింగుచుఁ దలక్రిందు లగుచు,
నిబ్బద్ది తెలియఁగా నేరక యొక్క—
దెబ్బలో వనితను దెగటార్చి, తనదు

దుడుకు బయల్పడ దుఃఖవారిధిని
బడి మునుంగుచు దిశల్ బ్రద్దలుగాఁగ
రోదనధ్వానమ్ము రువ్వి, రోసమునఁ
దాఁ దక్ దునుముకొన్న తనుకు నాతరమె
నుడువంగ ? — మీరు కన్నులఁ గనవలయు.
జడదారికిని మది జాలి పుట్టించు
నక్కథ నకలలోకాభినుతమ్ము :
అక్కటికి మనంత ; మారట మక్క
జమ్మయి బడబాగ్ని చందము తనరు ;
బొమ్మ రక్కసి క్రిక్కుబూమియల్ బయలు
వడుచు సుజ్ఞానమ్ము వర్ధిలం జేయు :
ఆడరు సునీతి, సఖ్యము పెంపుఁగాంచు ;
నుడువఁగారాదు, కన్నులఁ జూడవలయు.

* * *

పడఁతి యేరీతి నబ్బకు డాఁగురించి
యులువెడలఁగ నొప్పె, నేవిధ మధిలుఁ
దలఁపుగవర్తనుఁడు నయ్యాది సమ్మతించె,
ఈ సందియము జనియించు మీ కల్ల
యూహింకించుక తెల్పు టొప్పును గాదె ?

అఖిలు ననుచరుం డయాఁగుఁ డీ తంతు
పథమెఱుంగుచుఁ దన వనిత మూలమున
నడపె. ఆనాటి చిన్నతనమ్మునుండి
పడఁతికిఁ దోషుగాఁ బరఁగుచు సేవ
సల్పుచు నిపుడిప్డె సనియె నాలగుచు —
అల్పమె యాపెసాయ మయాఁగునకును ?
పరమ దుర్మార్గుఁ డీ పాపాత్ముఁ డెందుఁ
జొరఁబడు నందు సంక్షోభంబు గల్గు
టరుదె ? ఆతని కదె యన్నంబు కాదె ?
ఎఱిఁగె నింతకుమున్న యీ పాతకుండు
కొమరుం డొకఁడు పెద్ద కొలమునవాఁడు
భ్రమగొంట యా మంత్రిపట్టిపై, నాకె
ప్రియము సూపించి తండ్రి యనాదరమున
జయము నలంగి యాసలు భంగపడఁగ ;
వక్కాణమేల ? ఆ వరుని దాఁ జేతఁ
జిక్కించికొని కార్యసిద్ధికై యతని
రొక్కముల్ సొమ్ములా ద్రోహి తెప్పించి
మెక్కుచు నింకను మెక్కంగఁ గనఁడె ?

* * *

పెద్దమంత్రి యింటి విందుల కరిగి,
తద్దయుఁ బ్రీతిమైఁ దన యుదంతమ్ము
తెల్పి కొమార్తె మదిని జాలిఁ గొల్పి
కొల్పి, యయ్యఖిలుండు కోర్కెఁ జెంగింప,
మనము నర్పించి యా మగువ వేఁడికొనె :—
పెనుపకుమయ్య యీపిచ్చి సంకల్ప,
మియ్యది నెఱవేఱ దే నెఱుఁగుదున ;
అయ్యయు బందుగులం దెవ్వ రట్టి
నెయ్యము కలనే గణింపరు సుమ్ము ;
ఏయ్యేల ? మనకోర్కె వెతకు మూలమ్ము ;
మనమున నిల్పక మఱవుమా, సుహృద ! —
అని తెల్పి యానకు నంతము సూపె.
అఖిలుండు తన వాంఛ నటు వీడఁగలఁడె ?
రథమునుబలె మనోరథమును నడప
సారథియున్న నే సాధ్యమానంచు
నారసి యతఁడు హృదాశ్లిష్టమైన
నవయతన మ్మధీనమ్ము గావించె
యువనాయకునకుఁ గాస్యుఁడను మిత్రునకు.
ఈ రాయబారమ్ము నీతండు నాల్గు
సారులు నడపియు, సతి యొల్లదయ్యె ;

ఎట్టకేలకు నాతఁ డెఱింగించె మూఁడు
పుట్టువు వంగడమును గొప్పయనుచుఁ,
దనవయి ప్రాణమంతయు నిల్పినట్టి
జనకుఁ డొల్లండని సంశయించుటయుఁ
దప్పటంచును. కొంత తడవు యోజించి,
యప్పువుఁబోణియు ననుమతి యొసఁగఁ,
దండ్రికి కథిలుండు తనకోర్కెఁ దెలిపి
పెండిలి కతని యభిమతమ్ము గొనఁగ.

*　　　*　　　*

ఈ ఋజుమార్గమునే యంటి సనిన
నేరీతి ఫలితమో యెన్నంగనేల ?
ఘన మల్పమని మనోగతిఁ దోఁచఁగలదె
పెనుగాము తన చెంత వేఁచియుండంగ ?
కలసె ని త్తఱి నయోగపిశాచ మఖిలుఁ,
బలికెఁ బ్రియము నయభయములు దోఁప :—
జనకున కెఱింగించి సమ్మతి వేఁడ
మన ప్రయత్నంబెల్ల మలఁగియుఁ జెడును ;
అయ్య యొప్పిననేమి, యనుజుండు చుట్ట
లియ్య కొనర ; వార లీకొన్నఁ గూడ,

సతిఁ గోరికోరి యాశలు వ్యర్థమైన
హితవరు లిప్పు డహితవరు లగుచు
కార్యభంగము సేయఁ గడఁగుట నిజము ;
ధైర్యమొప్పఁగ మును దరుణిఁ బెండ్లాడి
పదపడి తెల్పు నబ్బియు నెల్లవారు
మెదలక యుందు ; రీ మెలఁకువ గనుఁడు ;
గుట్టు తప్పనుచు సంకోచింపవలదు,
రెట్టించుఁ బెండిలి ప్రియము నయ్యాదియుఁ ;
గాన, నా తెల్పు సూక్ష్మమెఱింగి దశద
మాన నెఱ్ఱని సమ్మతిలంగఁ జేసి
చాటునఁ గేల్పట్టు సల్పుట మేలు ;
నీటుగా నంతయు నెఱవేఱఁగలదు,
నానాతి యామిలి నయమొనగూర్పఁ
గానోపు నిట, నాయకా ! — యని పలికె.

* * *

పడఁతి యామిలి రాయబారమువలనఁ
బొడమదయ్యెను ఫలమ్ము రవంత యేని ;
ఎంత వేఁడినఁగాని యీ చాటుఁబెండ్లి
యింతి, ససేమి! యే నీకొన ననియె ;

తండిరి కాదయుఁ దలవంపుఁ దెచ్చు
దుండగమున కేను దోడ్పడ ననియె ;
అంతలో, పైప్రసన్నం దాల మొలయు
చింత వాటిలి యాత్ర సిద్ధమై తనరఁ
దన వివాహమునకుఁ దరుణమ్ము కాదు,
జనకునకును దెల్పఁ జనదిష్టు, చాటుఁ
బెండిలి జతనమ్ము విడనాడు టొప్పి
యుండు నం, చఖిలుఁ డయ్యెబు సుజ్జగించె.

* * *

వ్యాజ్యమున్న నె వ్యాసు వాదుల బ్రదుకు,
భోజ్యమున్న నెకదా భూతమ్ము బ్రదుకు ?
అక్కజ మేటి, కయాగుఁ డయ్యఖిలు
ప్రక్కను జేరి యుప్పగిదిని బలికె :—
అయ్యయో ! యిది మంచి యదనయ్య, నాదు
తొయ్యలి నింకొకతూరి యంపించి
కనవయ్య ఫలము నీ ఘన యత్నమునకు
వినవయ్య నా మనవిని సాదరముగ —
అని తన కోమలి నాయి త్తపఱచి
వనిత దశదమూన నద్దికిఁ బంచె.

యామిలియును భర్త యక్కఅతోడ
వేమఱు కలిపిన విధమునఁ బలికె :—
విన్నావు గదవమ్మ, పెనుఁబోరు గల్గ
నున్నట్టివార్త ! అయో ! అథిలుండు
మునుపటి యుత్సాహమున లేఁడు, యుద్ధ
మందికఁ దనకు జయమ్ము లేదనుచుఁ,
దనదు ప్రఖ్యాతికిఁ దన కొల్చుదేశ
మున గొప్పకును ముప్పు మూఁడున యనుచు,
అస్త్రమయమ్ము దాపై యున్నదనుచుఁ,
గస్తితోఁ బలుమాఱు గణియించు చుండు—
ననుడు, నివ్విత మెట్లు లబ్బెనో యనుచు
వనజాక్షి యడిగె, నెవ్వగ మోము తనర.
అది చెప్పఁగా నేల ? — యామిలి పలికె —
విదితముగా నథిలుని వీక్షించి నంత ;
అలవి మీఱిన వివాహపుఁజింతఁ దవిలి
తెలివిని మబ్బు చెందినవాఁ డతండు ;
నినుఁ బెండ్లియైన గణించునే పెద్ద
గను లోకము జయించు కార్యమ్ము నేని ?
తన కోర్కెకిని ఫలితముగాన కతఁడు
మనము కోల్పడి తమోమయుఁ డయినాఁడు ;

తరుణము కా దియ్యుదంతమ్ము తెల్పి
కరుణమై నాయన కైకోలు వేఁడఁ;
గానఁ బ్రకాశ వికాసమ్మొకించు
కేనిఁ గల్గక యతఁ డీ కయ్యమునకు
నేఁగువాఁ, డపజయ మెన్ను వాఁ డకట!
ఏ గతినైన నీ మొన లేని ప్రేమ
మఱపురాదని మఱిమఱి వల్కి, జముని
పురమున కేఁగునప్పుడు గూడఁ దనదు
హృదయమ్ము నీనామమే ధ్వనియించి
మృదుగాన భాగ్యమ్ము మించి సుఖించు —
నని తెల్పి వీడుకో లడిగినాఁడమ్మ! —
ఘనుఁ డఖిలుం డెట్టి కడగండ్లు పడునో!

* * *

వినుచుండ గుండియల్ వెసఁ గొట్టికొనియెఁ;
గనుచుండ నశ్రువుల్ కనులందుఁ గ్రమ్మెఁ;
దనపొంటె నఖిలుఁ డుత్తలపడవలసె
నని వగచునె కాని, యయ్యను మీఱి
నడవంగ నేర్చునే నాతి? ఇప్పటికిఁ
గడచినదే తప్పుగా నెన్నుచుండుఁ;

దల్లి లేని కొఱంత తవిలెను మదిని,
ఉల్ల మెల్లను దండ్రి కొప్పించు టెట్లు ?
యామిలీ ! మునింగితి నంధ కారమున !
ఏమియుం దోంపద ; యెఱుంగంగాం జాల
మేలు కీడులు ; మేర మీఱుచు నింక గు
బాలున దుమికి దైవము నమ్మందగు నె ?
దిక్కు మాలిన పక్కి తెన్నున నిట్లు
చిక్కులలోం జిక్కి చింతిలవలసె —
నని గద్గదస్వర మలరంగం బల్కి
యును బల్క లేక పల్కుడిగె నంత,
అక్షిద్వయము మొయిలై యశ్రుజలము
వక్షస్థలమ్మున వర్షింపం దొడంగె.

*   *   *

అది గని యామిలి — అమ్మ ! నేంజెల్ల !
ఇది యేమి వెఱ్ఱి ! యిసీ ! నాదు పుట్టు
విందుల కయ్యేనే ? యేంజెల్ల ! ననుచు,
ఇందీవరాక్షి ముఖేందు బింబమ్ముం
గప్పిన చివురుంగేల్ కడకుం గదల్చి
ముప్పొంగు ప్రేమమై ముద్దులు గొనియుం,

గన్నీరు తుడిచి యిక్కయివడిఁ బలికె :—
కన్నెరో! యిట్టి దుఃఖము చెల్లునమ్మ!
అమ్మ! మీ యమ్మ నిన్నప్పగించెఁగద
వమ్మ నాచేత; నీ కాపదల్ దొడర
నిత్తునే, యీ ప్రాణమేని నీ కీనె?
పొత్తుకానిని గొంటిపో యన కమ్మ;
నీ కన్న మిన్నమానిసియే? — యటంచు,
ఈ కన్నులాన నుమ్మీ! — యని పల్కె.
ఇప్పల్కులింతి కమృతధారవోలె
నొప్పి మనఃక్లేశ మొక్కింత శాంతిఁ
గనియె. ఆయమ యమ్మ కలవైన వెనుకఁ
దనకు యామిలి ప్రేమ తక్క వేఱొక్క
తరుణి కృపానువిద్ధంబైన వాకు
నెఱుఁగని కతన నమ్యోలనాగ నిపుడు
కలవైన తల్లియకా మది నెంచి
గుఱి యేర్పడఁగఁ దనకొంకు తీర్పుమనె :—
యామిలీ! నా తెల్వి యడుగంటియున్న,
దేమి సేయుదు? దైవమే గతియంచు
దుడుకుఁగార్యము తలంతునె? సేమమగునె?
నుడువుమా — యనియెఁ గన్నుల నీరు గ్రాల.

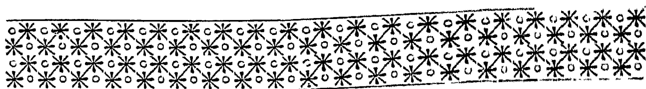
పలికె యామిలి బాల భయము తీఱంగ :—
వలదమ్మ వెఱ్ఱి! దీవస ముంచవమ్మ!
కనఁగలవమ్మ సౌఖ్యమ్ము, నామాట
విను మిదొక్కటి ; నాను విభుఁడును నేను
నుంతయే నావడిచొప్పడ నీము ;
అంతయు గంటలో నై పోవు నమ్మ ;
కయ్యమునుండి యాగమనమై నంత
జియ్యకియ్యది తెల్పి జేవెట్టి వేఁడఁ
దగును దీవన ; యంత దనుకను మర్మ
ముగ నుంచనగు — నని బోధింప, దాన
నశుభ మెవ్వారికి నత్తదె ? — యనుచు
దశదమాన దిగులు తగిలి ప్రశ్నించె.
ఏ యెగ్గువాటిల, దిది నిశ్చయమ్ము ;
నా యతండు నఖలనాయకుం డిట్లు
తలఁచువారలు ; తప్పిదము కాదు, దీన
సిలు గొలయద యని చెప్పిరి ; కాన,
నోయమ్మ! యాతని యునురు కాపాడ
నై యేని నీకొను, మైవచ్చు నమ్మ! —
యనవుడు, యామిలి నట్టె వీక్షించి
ననబోణి యడిగె నెన్నఁడు వేళ యనుచు.

తామసింపఁగ రాదు, తల్లి! యీరాత్రి
యే మేలుగానుండు; హితమగు నిక్క-
యరసి యేర్పఱిచెద మనతిదూరమున;
ఇరుపురమును మనమేఁగి రానగును
గంటలోపలన; యిక్కడను నయాగుఁ
డొంటరి కావలియుండు దవ్వులను;
వింటివే యమ్మ యివ్వోతము? పండ్రెండు
గంటలు కొట్టిన క్షణము గుమ్మమున
నిలిచియుందును జుమ్ము; నీవు నత్తఱిని
దెలిసి యల్లల్లఁ గ్రిందికి దిగిరమ్ము —
నావుడు దశదమానయు వల్లె యనియె;
ఈనాకు తాఁబల్కు టెఱుఁగద యయ్యొ;
కీడు మేల్ దెలియుశక్తి తలఁగియుంట
పాడు దైవముపయి భారమ్ము నిలిపె.

* * *

ఆ నడిరేయి నయాగుఁ డచ్చోటఁ
దా నొప్పికొన్న పద్ధతిని వాకిటను
నిలిచి పారాయుంట నిజ మెన్నినాఁడె?
తిలకింపుఁ డాతఁడే తెఱఁగునఁ దొంటి

వరుఁడు రుద్రగుని కై పఱచియు నతనిఁ
బరుగునఁ దోడ్కొని వచ్చుచున్నాఁడో !
పరమ చండాలుఁ డీ బ్రహ్మరాక్షసుని
ఎఱుఁగుట మేల్గాన, నీక్షించరయ్య !

ప్రథమాంకము.

—:o:—

రంగము ౧. — వెనిసు పట్టణము, ఒకవీథి.

ప్రవేశము :—రుద్రగుఁడు, అయాగుఁడు.

రుద్ర. తే॥ చాలు నిఁకమాటలుడుగుము, చాలుఁ జాలు;
ఔర ! నాధనమెల్ల నీయదిగఁ జూచి
కొనుచు, వెచ్చపెట్టుచు, అయాగుఁడ! దయావి
హీనమతి దాఁచితివిగద యీ విషయము !
ఇంక నీ పల్కులను నమ్మ నెట్టులయ్య ?
అయా. వల్లకాదయ్య ! చెప్పినదెల్ల వినవు ;
స్వప్నమందైన నీరహస్యంబు నెఱిఁగి
యుంటినేని నన్నిటుపయిఁ గంటగించు.
రుద్ర. అతనియెడ నీకు ద్వేషమ యుంటివిగద !
అయా. కానిచో, నన్ను ద్వేషించి కడకుఁ ద్రోయు
మయ్య. ఇపుడది త్రవ్వంగ నదనుగాదు ;
స్నేహితులకును జెప్పంగ సిగ్గువడుదు.

మ॥ యువసేనాని పదంబునుం బడయఁగా యోగ్యుం
డనో కానొయే * ల వితర్కింపఁగ ? నాదు శక్తి
కిని మూల్యంబెన్నుకోఁ జాలనే ? * ముప్పు రిప్ప
ట్టణ పౌరవర్యులభిరాముల్ నా నిమిత్తమ్ము చా
* ల వినమ్రత్వముఁ దాల్చి వాని బతిమాలన్
మేలు సేకూఱునే ?

శా॥ గర్విష్ఠుండు స్వకార్య నిర్వహణ దీక్షాదక్షుఁ డా
తండు యు * ద్ధోర్విం గూర్చి ప్రగల్భ మర్మముల
నెంతో వింత చిత్తంబునన్ * బర్వంబల్కెఁ, దు
దిన్, మదీయ యువసేనానిన్, భవద్దర్శనా *
త్పూర్వంబే నియమించుకొంటి ననుచుం బుత్తెం
చె మన్మిత్రులన్.

ఉ॥ ఆయువనాయకుం డెవఁడొ యాతనికింగలయట్టి
ప్రజ్ఞ యెం * దో యది వింటె ? కాస్యుఁడన నొ
ప్పెడి మేల్గణికుండు, పద్దులన్ * వ్రాయఁగ
లెక్కఁ గూర్పఁగల ప్రాజ్ఞుఁడు, రూపవతీ ప్రి
యుండు ; నా * ధీయుతుఁడే చెలంగు రణాధిపుల
పైయధికారియై యిఁకన్.

సీ॥ రణరంగమున సేనలను గొని యెఱుఁగఁడు
వ్యూహముల్ పన్నెడి యుక్తి లేఁడు ;

గ్రంథముల్ పఠియింపఁగాఁ గల్గు జ్ఞానమే
కాని స్వానుభవము లేనివాఁడు;
కీర్తిఁగాంచిన రాజకీయ సభ్యుల భంగి
వాగ్వివాదంబుల వరలువాఁడు;
ఒప్పారు పల్కుల మెప్పు దర్పము కాని
కార్యసాధనశక్తిఁ గనని వాఁడు;
తే॥ ఇట్టిఁ డాయువ సేనాని; యితని నింకఁ
బెక్కు కదనరంగములందుఁ బేరుగన్న
యేను ననుబోంట్లుఁ బెద్దగ నెన్నవలయు!
కాలగతి యిట్టులున్నది గాదె చూడ!
కం॥ తనకనుల యెదుట, సైప్ర
స్సున రోడ్సున నింక నెన్నొ చోటుల ననిలోఁ
గొనకొని పోరిన ననుఁ దన
యనుచరునిఁగఁ జేసికొనియె నథలుం డకటా!
ప్ర. తే॥ దైవసాక్షిగఁ బల్కెదు దానికన్న
నథలు తలవరినౌట కే ననుమతింతు.
అయా. అలుకఁ గన్న ఫలమ్ము లేదన్న! వినుము;
సేవయందుఁ గలట్టి విశేష మిదియు.
కం॥ ఇచ్చకము, ప్రాపు, విహితుల
మెచ్చులు సేవకుల కెపుడు మేల్ పదవిం దా

మిచ్చును ; సామర్థ్యంబే
తెచ్చునె? అథిలుదెస నాకు ద్వేషము తప్పే?

రుద్ర. తే॥ అప్పు డాతనివెంట నే ననుచరుండ
నగుచుఁ బోనోప.

అయా. ఆది వట్టి మొఱకు తనము ;
వానివెంబడి నంటి నాపగను దీర్చి
కొందునని నమ్ము ; నా కది వింపుసుమ్ము.

కం॥ పొసఁగునె యజమానులు గా
నెసఁగఁగ నెల్లరకు భువిని? భృత్యులకు సమం
జస బుద్ధియు విశ్వాసం
బెసఁగంగా నగునె పతులయెడ నెల్లెడల౯?

మ॥ ఒడయండే భగవంతుఁడంచు మదిలో నూహిం
చి, తత్సేవలోఁ * గడు నైచ్యంబున కేనిఁ బా
ల్పడుచు, సౌఖ్యంబేది, వాఁడిచ్చుగి * ద్దెఁడునూ
కల్ పరమప్రసాదమని తృప్తింగాంచు, వార్ధక్య
ము౯ * బడయం ద్రోపుచుపెందు సేవకులు
శ్వానంబుల్ ఖరంబుల్ గదా!

మ॥ పయికి౯ మెప్పుగ సేవఁజేయుచును, విశ్వాసమ్ము
తోఁపింప వా* ర్తయు వేషమ్మును దాల్చి, స్వాం
తమున నాత్మశ్రేయ మెల్లప్పుడా * రయుచు౯

పీలున జేబునింపుకొనుచుఁ ద్రవ్యమ్ము సేకూర్చి
స్వే * చ్ఛ యొసంగం దనకొల్వువీడునతనిఁ శ్లా
ఘింపఁగాఁ జెల్లదే ?

కం॥ ఈ తెలుఁగు సేవకుఁడఁ జు
మ్మీ; తలఁపకు వెడఁగననుచు; మెల్లగఁ బనిలోఁ
బ్రీతి నటించి స్వకార్యం
బే తీర్పఁగ నథిలు వెంట నేఁగెడు వాఁడన్.

చం॥ మదిఁ గలయట్టి మాతనము మర్మము నొల్లకు
మత్ప్రియోక్తులన్ * విదితముసేయువర్తనము
నేర్తునె? నేర్చిననాఁటఁ గోలె నా * హృదయ
ము తావుమాని వెలికెక్కి భుజమ్మునుండఁ జెల్ల
దే * పసుపురు నంటి చూడఁగను ? బాపురె !
మీకనువాఁ డయాగుఁడే ?

రుద్ర. ఉ॥ ఎంతటి గొప్పభాగ్యము వహించునహా యల
మోటు మాయ బ * ల్వింతగ నిట్టు లింత యవ
లీల సతీమణి నందె నేని !

అయా. గ * ల్లంతున వాని
పెండ్లి విఫలం బొనరింపఁగ, నాపెయయ్య వి *
శ్రాంతి సెడంగ లేపియుఁ బురంబున నియ్యది
చాటఁగా నగున్.

కం॥ తండ్రిని బంధుగులను బె
క్కండ్ర ననిపి, వారి కనలు కార్చిచ్చులచేఁ
దీండ్రఁ గలిగించి యతనికి
మండ్రాటమెసంగ సుఖము మాపఁ గడఁగుమా.
సీ॥ పూఁ బాన్పుపైన నిమ్ముగఁ బండియుండంగఁ
గొల్లేటిదోమలు కుట్టినట్లు,
అమృత తుల్యంబగు నాహారమునఁ గుంచె
డుప్పు చేటి యిసుక గుప్పినట్లు,
పండువెన్నెల గాయుచుండ మబ్బులుగూడి
యిరులు గ్రమ్ముచు వాన గురిసినట్లు
నిశ్చల ధ్యానంబు నెగడఁగాఁగోరు భ
క్తులచుట్టు గంటలగోల యట్లు,
తే॥ పలుగతుల వేధఁ గల్పించి, ప్రబ్బు పెంచి,
సంతసము కొంత డించి, విసమ్ము నించి,
అంతరించున యట్లు ప్రయత్నములను
విసువుఁగాంచక యింకఁ గావించు మయ్య.
రుద్ర. తే॥ అదిగొ అదె యా పెయబ్బగృహంబు, బొబ్బ
వెట్టి యఱచెద.
అయా. కానిమ్ము; భీకరమగు
ధ్వని యెసంగఁగ, నర్ధరాత్రమున నగ్గి

రగిలి నగరికి నాపద మిగిలి నట్లు.

రుద్ర. ఓ ప్రబంధ! ప్రబంధ! ఒహో ప్రబంధ!

అయా. నిద్రలెమ్మా, ప్రబంధ! హా! నీ గృహమున
దొంగలయ్యా! లే! దొంగలు, దొంగలయ్యా!
కూంతురిని, సంచులను జూచుకోంగదయ్యా!

ప్రవేశము :—మేడపైఁ గిటికీయొద్ద ప్రబంధుఁడు.

ప్రబం. భీకరంబైనయట్టి యీ పిలుపునకును
గారణంబేమి? ఎవరది?

రుద్ర. కసరకయ్యా!
ఇంటు నందఱు సున్నారె?

అయా. ఇంటి తలుపు
లన్ని బద్రమె?

ప్రబం. ఇట్లేల యడిగె దీవు?

అయా. శా॥ అయ్యా! దోఁపిడి యయ్యె నీదు గృహ;
మయ్యా! నీహృది౯ వేనవేల్ * వ్రయ్యల్ సే
సిరి; అర్థభాగమయి నీ ప్రాణమ్ములు౯ గ్రుక్కె;
న * య్యయ్యో! యిప్పుడ నీ కుమారికను నీ
హంసం గళంకుండు మూర్ * శయ్యం జేరిచి
క్రీడ సల్పెడి నయో! జాగొప్పునే యిప్పుడు౯?

తే॥ లెమ్ము! దిగిరమ్ము! పౌరుల లేపి యిపుడ
మూఁడు కడకేఁగి నీదు కుమారిఁ దెచ్చి
కొమ్ము; కాకున్న, రక్కసి కూనలకును
తాత వాఁడువు పొమ్ము; తథ్యమ్ము సుమ్ము.

ప్రబం. ఓరి! మతి చెడెనో నీకు?

రుద్ర. ఓ ప్రబంధ!
నన్నెఱుంగవె? గొంతు గుర్తెన్న లేవె?

ప్రబం. ఎవఁడ వీవు?

రుద్ర. రుద్రగుఁడనం చెఱుగుమయ్య.

ప్రబం. ఓరి పలుగాకి! నీ వంటరో పిసాసి!

ఉ॥ నాయిలు చాయ రావలదు, నాదు ననుంగుఁగు
మారి నీకుఁ గా * దోయి యటంచుఁ జెప్పితిఁ
గదోరి మతిఁ మతి తేటమీఱ! ఏ * లా యిటు
లీవు తప్పఁదిని లాహిరిసెందియు దుష్టబుద్ధి నా
* హాయి సెడంగ నార్చితివిరా? నిను దండన
సేయు టెంతరా?

రుద్ర. తే॥ శాంతము వహించు మోయయ్య!

ప్రబం. పహారుర యిది.
నాగృహమ్మున దోఁపిడి సాగెనంటె,
పొలము పట్టున యిల్లని తలఁచితివిర?

రుద్ర. అయ్యా ! పెద్దయ్యా ! కల్లగా దనయనయ్యా !
అయా. అయ్యా ! దయ్యము సెప్పినదనుచు నీవు
దైవమునకు మ్రొక్కఁగ లేని తార్కికుఁడవు !
నీపయిని నక్కటికఁ గొని నీకుమేలు
సేయవచ్చిన మన్ము బల్ చెట్ట లనుచుఁ
దలఁచి నీకూఁతు బర్బ్బరి తత్తడికిని
అప్పగింతువఁటయ్యా ! వహావ్వారె ! నకి
లించు మన్నల నింకఁ గడించఁ గలవు !
ప్రబం. పాడెగట్ట ! యీ బూతులబాడఁ డెవఁడు ?
అయా. నీ కుమారియు మూఁరును డీకు మీఱఁ
గూడి గుడిగుడి గుంజము లాడికొనుచు
నున్నవార్తఁ దెల్పఁగ వచ్చి యున్నవాఁడ.
ప్రబం. మాలగాఁడైవు నీవు !
అయా. ఈవు —— మంత్రివి గద !
ప్రబం. వీని పదరుల పూఁట మీఁవే వహింప
వలయుఁజుమి, రుద్రగుఁడ! నినుఁదెలియుదుఁగద.
రుద్ర. అన్నిటికి నాది పూఁచీ గదయ్యా, యింక
సాంతముగ నా మనవి విను శాంత మొప్ప.
అయ్యా ! యియ్యర్థరాత్ర మియ్యామవసనిసి
వేళ, నీముద్దుపట్టి, యాందాలపుట్టి —

తోడు పల్లెవాఁ డొకఁడు మఱేఁడు లేఁడు —
ఇలు వెడలి చని జారుని వలపుఁ దీర్ప
నతని కౌఁగిటఁ బడుట నీ యనుమతంబు,
అభిమతము, ప్రియమైనచో, నయ్య! మేము
ఎగ్గొనర్చితిమయ్య, నీ కిపుడు; నిజము,
గొప్ప తప్పిదమని యొప్పుకొందుమయ్య;
కానిచోఁ, బాడియే యిట్లు కరుణమాలి
మమ్ముఁ దెగడుట, దూరుట, నుండిపడుట?
ఆర్య! ఘనవర్య! పరువు మర్యాద విడిచి,
మీ గరువమెల్ల మఱచి, నే మిమ్ము నాక
తాయతనమునఁ జెనకుట తలఁతువయ్య!
నీకు డాఁచి, నీ మేకోలు లేక చనుట
నిక్కమేని, వక్కాణింతు నిర్భయముగ,
మఱియు, మఱిమఱి మఱియు, నో మాన్యచరిత!
నీకుమారి, మేల్ సుకుమారి, నిన్ను మీఱి,
పగ్గెయును మాఱి, పోఁడిమి పాడువాఱి,
నేఁడిచట రేపచటనగువాఁడు, ద్రిమ్మ
రీఁడు, వింతవాఁ, డెడకడవాఁడు, జారుఁ,
డట్టి యధిలునిపై మోహ ముట్టిపడఁగ,
నతని పజ్జకుఁ బఱచెనయ్యా! గృహంబు

నరయుమయ్యా! పడుకటింటి యందయేని,
ఎందు నేని నీ కొమరితఁ గందువేనిఁ —
బెద్ద ప్రెగడపు నీకును హద్దు గలదె? —
బెట్టిదములగు శిక్షలఁ బెట్టి నన్ను
దండన మొనర్పుమా, ప్రబంధ! నయబంధ!

ప్రబం. ఓరెవఁడు రోరి! వెల్గింపరోరి దివెలు!
ఒకటి తెమ్మిట; కేమి కీడొదవునొ, మన
వారి నందఱ లేపు; మయ్యారె! నాదు
స్వప్నమును బోలియున్న దివ్యార్త! సత్య
ముగ నెమదిఁదోఁచి నాగొంతుమూయఁజొచ్చె!
దివియఁ గొనిరార, యోరోరి! దివ్వె! దివ్వె!

[నిష్క్రమించును.

అయా. ఉ॥ మిత్రుఁడ! వీడుకో లొసఁగుమీ; యిఁక
నే నిట నుండరాదు; నా * క్షాత్రముఁ దీర్చికోవ
లయు కార్యమునుం దలపెట్టి వానికిఁ * శత్రు
వుగాఁ జరింపఁ జనునా? విను, మిప్పుడు వాని
పేర్కొన * క్షత్రము లంటి యున్న యది; కావున
ముఖ్యము వాని మైత్రియుఁ.

మ-కో॥ ఈయ కార్యమునుండి వానికి నెట్టిరట్టడి కల్గి
యుఁ * ద్రోయఁజాలరు మీరు; నాతనితోడఁ

దుల్యుఁడు లేఁడు సూ * నాయకుం డొరుఁ డే
వ్వఁడున్ ; బయనమ్ము సిద్ధము యిప్పుడున్ * జే
యఁగావలెనయ్య యుద్ధము, చేరి సైప్రసు దీవి
లోన్.

చం॥ అటులఁగుటన్ హృదంతరమునం దథిలుం గడు మ
చ్చరించుచున్ * నటనమునం బ్రియం బెసఁగ నాఁ
డొక యేఁడుగఁ గొల్చుచున్, దటిన్ * గుటుకున
బ్రింగఁజూడఁగ నగున్, సఖి!—ఆతని చోటు చేరి
య * చ్చట నిలుతున్ ; భగీరథుని సత్రము—
ఆకడ కన్ను పీరలన్.

[నిష్క్రమించును.

వీధిలో ప్రవేశము :—ప్రబంధుఁడు, దివిటీలతో సేవకులు.

ప్రబం. శా॥ ఘోరారిష్టము ప్రాప్తమయ్యె! ఇఁక నా
కున్ జీవితంబందు న * బ్బో! రూక్షవ్యథ, యం
ధకారము, విషంబుం గాక వేఱొండు లే * దో
రా! యెంతటి పాపినైతిఁ! గల సత్యంబయ్యె!
— నా ముద్దు ప * ట్టీ! రాచిల్క! అయో! కిరా
తుకడఁ గట్టిక్కట్ల పాలాదువే!

ఉ॥ నాయన, రుద్రగా! యెటుఁ గనంబడె నాడు కు
మారి?—మూరుతో * నా? యకటా! కటా!

రెటుల నాపెయకా మదిఁదోఁచె నీకు? అ *
య్యో! యిఁక నేల సందియ, మయో! పెనుఁద
క్కిడి మోసకత్తె యే * నామెడ నాతనూజ?
— తగునా యిల బిడ్డలఁ గాంచు కోరికల్ ?

శా॥ తేతెం డింకను దివ్వెటీలు దివెలుం; దీపించుఁ
డీ చుట్టలన్ — * నీతో నేమనె? — నిన్నుఁ గై
కొన మదంగీకారమీనైతి న * న్నా తప్ప య్యోఁ
గదన్న! — పెండ్లి ముగిసెన్గా నెంతువే? —

రుద్ర. మూఁడిన * ట్లెతోఁచున్ —

ప్రబం. నను పీడి, దైవము!

అయో! యేరీతిఁ దా నేఁగెనో!

ఉ॥ కండయు నెత్తురుం గొనిన గాదిలి కూఁతురు ని
ట్లునేసె; నో * తండురులార! మీకొమరితల్
పచరించెడి వర్తనమ్మునన్ * మెండుగ నమ్మికల్
నిలిపి మీఱిన యంగదఁదెచ్చికొందురే! * పం
డెను నాదు పున్నెము, సెబాసని హారతులీయఁ
జెల్లదే?

ఉ॥ మందులు మంత్రముల్ గలవు,మానసముం గరఁ
గించు నంచు వా * కొందురు గాదె? నిక్కమ
యగుం దలపోయఁగ; బుద్ధిపెర్మి మా * యుం,

దమి మీఱు, నయ్యవి ప్రయోగము సేసిన — అ
య్యా! రుద్రగా! * కంసువె దీని నీ చదువు గ్రం
థములందు ? —

రుద్ర. అవునయ్యా, సత్యమే.

ప్రబం. కం॥ ఈ తెరువు చనుఁడు కొందఱు,
నా తెరువునఁ గొందఱరుగుఁడఁటుకొందఱు; మ
ద్భ్రాతను వేరమ్మనుఁ, డీ
రాతిరి యా దుష్టుఁ బట్టి ప్రహరింపవలెన్.

ఉ॥ ఎచ్చట వారి నిర్వారను నిప్పుడ వైళము పోయి
పట్టఁగా * వచ్చునొ తెల్పఁజాలుదువె, బాబుర,
రుద్రగ ? —

రుద్ర. అయ్యా! సాయమున్ * దెచ్చితి
లేని నే నతనినిం గనిపట్టుదు నంచు నెంచెదన్ *

ప్రబం. చెచ్చెర దండి మూఁక యిదె చేర్చెద ; నాదెసఁ
ద్రోవఁ ద్రొక్కుమా.

కం॥ ఇంటింటఁ బిలిచి జనము
న్వెంటంగొనుఁ; డాయుధములఁ బట్టుఁడు చేతన్;
బంటులఁ జీరుఁడు ; — రుద్రగ !
అంటు నెఱపి త్రోవ సూపి, యట మేల్గనుమా.

[నిష్క్రమింతురు.]

రంగము ౨.

వెనిసు పట్టణము, మఱియొక వీధి.

ప్రవేశము:—అథిలుఁడు, అయాగుఁడు, దివిటీలతో సేవకులు.

—:o:—

అయా. తే॥ ఆలమందుఁ బెక్కండ్రను యమునికడకుఁ
బంపఁగా వెనుదీయని వాఁడనయ్యుఁ
దక్కువేళల వధకుఁ జిత్తంబు నొగిలి
చేతు లాడకుండును బాపభీతి తగిలి;
నేఁట పుణ్యాన, ఈ నాదు నేమమునకు
ఎడను తప్పెను; నాల్గైను తడవ లిచట
డొక్కలో గ్రుచ్చ నుంటిఁ గ చిక్కు మనఁగ.

అథి. మంచిదయ్యె! నీయురకుంట మంచిదయ్యె.

అయా. పెద్దగా నార్చి, పలుమఱు పిలిచి లేపి —
ఎల్లలెంగెను కాని యూహింపఁ జాల —
ఈరహస్యంబు సెప్పి, మీ పేరు నుడివి,
మూరుఁ డల్పుఁడు, కులగోత్రములు దెలియని
దిమ్మరీఁడు, దోఁపిడికాఁడు, రిత్తకాఁడు,
మోటుబర్బురుఁ డనుచు, నీమొగి వచింప

రాని వినరాని నీచపుఁ బ్రల్లదములు
ప్రేలె — ఇన్నిన్ని యని లెక్క పెట్టరాదు ;
కోప ముదయించి రవులంగ నాఁపుకొంటి,
బల్లిమెయి, నాకె వింతయా తాల్మిఁ దాల్చి.

అథి. మేలు మేలు ! నీ శాంతము మెచ్చికొంటి.

అయో. ఇంతకును ముందు మాట, మీ యిచటికార్య
మెల్ల ముగిసెనె ? కడతేఱెనే వివాహ ? —
మిదియ మీ భృత్యుఁ డిత్తఱి నెఱుఁగఁగోరు.
అబ్బ సామాన్యుఁడని మన మనఁగఁజెల్ల ;
దతని కిక్కకు నందఱు నడఁగియుందు,
రవనిపాలుని కంటెను నాతని యెడఁ
బురజనుల భక్తి విశ్వాసములు సెలంగు
నెక్కుడుగ ; అట్టి బలవంతుఁ డేమి సేయు
నోయని తలంచి నాడెంద ముత్తలపడు ;
మీదు కేల్పట్టు విడిచియు మీరు నెట్టి
పాట్లు నిక్కట్లుఁ బెట్టునో బమ్మ కెఱుక !
తనదు శక్తి సామర్థ్యముల్ దండి నెఱపి
మిమ్ము దండించునే కాని మిన్నకున్నె ?

అథి. ఉ॥ అక్కసు దీర్చికోఁ దలఁచి యాతఁడు నాప
యి నెట్టి తప్పులన్ * గ్రక్కసలీల మోపి, ననుఁ

గాటియ పెట్టఁ గడంగినం, బుదిన్ * లెక్కకు
వచ్చునే యవి? గణింపరె నావలనన్ వెసీసు నే
* రెక్కను, వన్నె మించె, లభియించెను రాజ్య
ము నంచు మంత్రులున్ ?

ఉ॥ చెప్పఁగనేల యిప్పుడు? వచింపఁగఁ జెల్లునె త
న్నుఁ దాన బల్ * గొప్పగ? చెప్పకోవలయు
కోపునఁదెల్పుదు రాచవంగసం * బొప్పును నా,
కుతాణి సిరియుం బరువుం గలవంచు; నెత్తిపై *
నిప్పరి పెద్దలట్లు చవుతెత్తకయుండిన, మూరుఁ
డల్పుఁడే?

తే॥ విను, మయూరుఁడ! దశదమానను, ధనంబు
ఘనము నందఁగఁ జేపట్టితినె? మనంబు
నందు దరిలేని మరులు మోహంబుఁ దవిలి
నన్నుఁ బురికొల్పకున్న, ఈ నాల్గు మూడు
కడళులఁ గలట్టి కలుములఁ బడయుటకును
అనుమతింతునె, స్వేచ్ఛా విహార వృత్తిఁ
బుచ్చి సంసారబంధముల్ దెచ్చికొనఁగ? —
కాని, యటుచూడు! ఆవచ్చు కాగడాలు
జోతులును ఎచ్చటివో యూహ చొన్పఁగలవె?

అయూ. వారె తండ్రియు నాతని పరిజనములు ;

మీరు లోనికిఁ జనుటయు మేలు.

అథి. ఛీఛీ !

వారు నన్నుఁ గనుంగొనవలదె ? నాదు
నంగడము, పేర్మి, సిరియు నెఱింగి, విమల
మైన నా ప్రేమఁ దెలిసి, మర్యాద మీఱ
మెచ్చరే నను ? — కాని, యీ వచ్చువారు
వారె కానెంతు వే ?

అయూ. కారు, వారు గారు.

ప్రవేశము :— కాస్యుఁడు, దివటీలతో రాజభటులు.

అథి. నగరు భటులును నా యువనాయకుండు.—
నెయ్యులార ! మీ సేమము నెగడుఁ గాత !
ఏమి వార్త దెచ్చితిరయ్య ?

కాస్య. ఏలినతఁడు
నతు లెఱింగించి మిమ్మిక్షణంబ యరుగు
దేరఁగోరి పంపఁగ వచ్చినార మయ్య.

అథి. కర్జ మేమని తలఁచెదు, కాస్య !

కాస్య. అయ్య !
అల్ల సైప్రస్సు విషయమే యని తలంతు ;
అత్ర మాట నిజము ; నేఁటిరాత్రి, యోడ
రేవు నుండి వార్తలు పదిరెండు వచ్చె,

ఒకటి వెన్క మఱొక్కటి; యోలగమున
మంతురుల్గూడియున్నారు; మఱియు మఱియు
మీకు నామతు లంపిరి, మేటి మగఁడ!
విడిదిపట్టున మీ రగపడక యిప్పుడు
ముత్తైగలఁ బంచిరయ్య మిమ్ములను రోయ.

అథి. నన్నిచటఁ గనిపట్టుట నాఁడెమయ్యె;
కాస్య! యీ యింటిలోన నొక్కనుడి నుడివి,
యిదిగొ వచ్చితి మీ వెంట నీక్షణంబ. [నిష్క్ర].

కాస్య. అనుచరా! యేమి సేసెను నథిలుఁ డిచట?

అయా. నెచ్చెలీ! యిట నతనికి లచ్చి దొరకె;
అదియు దక్కినచో నేమి కొదవ గలుగు?

కాస్య. తేట పడదయ్యె నీమాట.

అయా. తెలియు, మన్న!
అతని కిటఁ బెండ్లము లభించె.

కాస్య. అది యెవర్తె?

అయా. ఎవరితా? — [పునః ప్రవేశము :—అథిలుఁడు].
నాయకా! సిద్ధమే వెడలఁగ?

అథి. తెరలుఁడిఁక.

కాస్య. అదె! మఱియొక తెగయువచ్చె.

అయా. అది ప్రబంధుఁడు. — నాయకా! పదిలమయ్య!

అతఁడు చెట్టసేయఁగ నెంచి యరుగుచెంచు.

ప్రవేశము :—ప్రబంధుఁడు, రుద్రగుఁడు, దివిటీలతోను ఆయుధములతోను సేవకులు.

అధి. హా! నిలుండట దవ్వుల.

రుద్ర. ఓ ప్రబంధ!

వాఁడె మూరుఁడు.

ప్రబం. చోరుఁడు! పట్టుకొనుఁడు!

[ఇరు ప్రక్కలవారు ఖడ్గములు దూయుదురు.

అయా. రమ్ము, రుద్రగ! యెదురయి రమ్ము నాకు.

అధి. పట్టియములెల్ల నొఱలలోఁ బెట్టుఁ డింక,
మంచునకుఁ ద్రుప్పుగొని యవి మాసిపోవు ;—
ఆర్య! ప్రెగ్గడపెద్ద! మీ యాయుధముల
కన్న మీ యేండ్లు తద్దయు గారవింతు.

ప్రబం. శా॥ చోరాగ్రేసర! యెడ దాఁచితివిరా, శుం
ఠాధమా మత్సుతన్ ? * క్రూరాత్మా! యిటు
ముద్దరాలిఁ గని సీకుం జెల్లునే మంత్రముల్ *
పారంజేసియు మందులం దెలివి తూలం బుచ్చి
యిల్వాపి తో * ద్దేరం దేఁకువగొంట ? ఘోర
వుర! భీతిం గాంచవే గుండియల్ ?

చం॥ జననముఁ దొట్టి పోమొసఁగి జడ్డయెఱుంగని బిడ్డ,

తన్నుఁగే * లొకానఁజనుదెంచు రాకొమరులు
మది కెక్కని కన్నె, పెండ్లియౌ * ల్లనని ప్రతిజ్ఞ
సేయు నబలామణి, యచ్చపుఁ బైఁడిబొమ్మ, మే
* ల్గొనములరాసి, రక్కసినిగోరివరించెనె నిన్ను
మూరుఁడా ?

ఉ॥ గారడికాఁడ! నీ కపట కార్యము లీవెడ సంశ
యింతురే * యేరును? నమ్మఁ జాలుదురె యి
మ్ములఁజిమ్మి భయమ్ముగూర బ * ర్బారుని పజ్జకుం
బఱచె బాలిక నా; నగరే? కిరాత! బల్ * ఘో
రపుమాయలన్ వనముగొంటివి నాయనుఁగుం
గుమారితన్.

కం॥ ఈ నేరమ్మును న్యాయ
స్థానమ్మునఁ దెల్పి నిన్ను దండితుఁ జేయం
గా నిశ్చయించితిని ; ని
న్నీ నిముసమ పట్ట నాజ్ఞ యిచ్చెదఁ గనురా.

తే॥ బంటులార! యీ దుష్టునిఁ బట్టికొనుఁడు ;
మన వెనిసుపురి శాసనాలను దృణీక
రించి, దూఱి, మీఱిన కల్లరీఁడు వీఁడు ;
దండనాయకుఁ డని మదిఁ దలఁప వలదు ;
భయపడక ముట్టుఁడీ ; పట్టువడఁడయేని

గొట్టుసేసియుఁ గనరు మీరెట్టి సొంటు.

[ఇరు ప్రక్కల వారు ఖడ్గములు దూయుదురు.

అధి. నిలుఁడు ! నిల్పుఁడు మీ ఖడ్గములను!—మీరు ;
మీరు నావారు : నాకును దారి సూప
వలయునే యిటఁ జివ్వయు వలనయేని ? —
సచివవర ! మీ ముఁదల శిరసావహింతు ;
నాదు నేరంబుఁ దీర్చికొనంగ నిపుడు
మీరు నన్నెచటికిఁ జనఁగోరువారు ?

ప్రబం. ఎచటికా ? బందెకానాకు — అచట నిల్చి
యుండవలయు, నిన్ బిల్చి నీ దుండగమ్ము
నరయువరకు.

అధి. విధేయుఁడ నౌదునయ్య ;
కాని, యుద్ధాన మనఱేని కర్జ మెట్లు
తీరఁగలదు ? నాకై యిప్డు వీరి నంపి
నారు, వెంబడి వడిఁజను దేరఁ గోరి.

భటు. సత్యమయ్య, వజీరయ్య ! సభను దీర్చి
యున్నవాఁడు ఱేఁ డిప్పుడ ; యొక రొకరుగ
మంత్రులును సభ్యులును జేరి మంతనములు
సలుపుచున్నారు ; మీకయి పిలుపు నంపి
నారు ; నే నెఱుంగుదునయ్య, నమ్ముమయ్య.

ప్రబం. — [కవిరాజ విరాజితము.]
అవనిపునోలగమా నడిశేయిని !— హా !— అగుఁ
బో! కొనిరం డితనిన్ ;* ప్రెవడలు జేఁడు గణిం
పరె నా మొఱఁ బెద్దగనుం దమ యంకిలిగన్ ? *
రవులకయున్నె యనర్థము లిట్టి దురాగతముల్
భరియించినచోన్ ? * సవగాని తెక్కలి కాం
డ్రఱజాతు లెసంగరె యింతట మంతురులై ?

[అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

రంగము 3.

రాజగృహమున సభాస్థానము.

ప్రవేశము :— రాజు, మంత్రులు, సభ్యులు - ఒక బల్లచుట్టుఁ గూర్చుండి ;
రాజభటులు - సమీపమున నిలిచి.

రాజు. తే॥ ఏది నమ్ముటకును దోఁచరాద — యిపుడు
తెలుపఁబడిన యుబుసులు పలు తెఱఁగులయ్యె.

మం. వాస్తవమె యెచ్చుతగ్గు లివ్వార్తలందు ;
నాదు లేకలు నూటఱు నావలనెడి.

రాజు. నావి నుడినెడి నూట యెన్బది యటంచు.

సభి. నాయవి వచించు నిన్నూఱు నావలనుచు ;

కాని, యీ భేద మంత ముఖ్యమ్ముగాదు,
దూరముననుండి గణియించు కారణమున
వేలు వేలు లెక్కలగుట వింతలేదు.
స్పష్ట మొకటి యివ్వార్తల వలన నిపుడు —
తురక దండు సైప్రస్సుకై తొడరి సనుట.

రాజు. అది నిజము, సంఖ్యభేదములైన నేమి,
మొత్తమున నిందు మనకు విపత్తుగందు.

నావి. — [తెరలో] — హూ! యొహూ! తల్పు దీయుఁ
డు. హూ! యెవరట?

భటు. ఓడరేవునుండి మఱొక్క యుబును నదిగో!

ప్రవేశము :— ఒక నావికుఁడు.

రాజు. ఏమి వర్తమానము దెచ్చి తీవు నిపుడు ?

నావి. ఱేడ! అల్ల తురుష్కుల యోడలెల్ల
రోడ్సు దీవి నంటఁగను దర్లుగతి నున్న
వనుచుఁ దెల్ప నాంగలుఁడు నన్నంపినాఁడు.

రాజు. ఎప్పగిది నెంతురయ్య యీ చొప్పు మార్పు ?

మం. నామదికి నిది దండి తంత్రముగఁ దోఁచు.
పగతునకు రోడ్సు కన్న సైప్రస్సుదీవి
యే ప్రధానము; బందొబస్తైనదగుట
రోడ్సు గడ్డను గెల్చుట రూఢి కాదు;

సైన్ప్రసున దిట్టమైన రక్షణము లేదు ;
ఇయ్యది తురుష్కుఁడెఱుఁగఁడే ? మేల యతఁడు
చుల్క దొడ్డ లాభమ్ము దెచ్చుపనిఁ దొఱఁగి
అల్పమును గోరి కష్ట కార్యమును బూను ?
వెడఁగ ? యాతని ప్రస్తుత విధము మనకుఁ
గంట దుమ్ము సల్లుట, యొండు కాదు సుండు !

రాజు. రోష్నునంటు యత్నము కిరురుగనె తోఁచు.

భటు. ఇల్లిదిగో మఱియొక యుబుసితఁడు తెచ్చె.

ప్రవేశము :—ఒక వార్తికుఁడు.

వార్తి. ప్రభువరా ! మంత్రివరులార ! వార్త వినుఁడు.
తురకమోడలతోఁగ రోష్ను ద్రోవ సనుచు,
వెన్కనుండి మఱొకపఱ బెరసికొనఁగ
మరలి, సైన్ప్రస్నులంకకై మఱుఁగు లేక
తరలుచుండెడి.

మం. ఔర ! నేఁ దలఁచిన ట్లె !
క్రొత్తకలముల మొత్తము కూర్చినారొ ?

వార్తి. ముప్పదియు నాలు ; గివ్వియు ముందటివియు
సైన్ప్రసును ముట్టవచ్చుట సంశయింప
వలదు, వలదు, ముమ్మాటికి వలదటంచుఁ
జెప్ప నన్నిట కంపె మీా సేవకుండు,

మహితధైర్యుండు, ప్రతినిధి, మంతనుండు.

రాజు. నైప్రసునన ముష్పమాట నిశ్చయము; యింక
బలముసంపి యా దీవిని భద్రపఱుచు
టొప్పుఁ; దడవుసేయఁగఁ జెల్లదొక నిముసము.

మం. సత్యమదియు; వేంచేసిరి సమయమునకు
మనవజీరులు, సేనానియును — గనుండు!

ప్రవేశము :—ప్రబంధుఁడు, అధిలుఁడు, అయాగుఁడు, రుద్రగుఁడు, భటులు.

రాజు. కం॥ రణధీర! అథిల! నిన్ని
క్షణమతురుష్కులకు నెదురుగా నంపవలెన్;—
కన లేదు మిముఁ బ్రబంధ! త
మనైపుణికొంతవడియె మాకిద్యోడలన్.

ప్రబం. చం॥ కొంతవడెనయ్యనాకుఁ దమ కూరిమిసాయ
ము నేఁటిరేయి; భూ * వర! క్షమియింపుమా,
యిచటి వార్తలుఁ గార్యము నే నెఱింగి య *
క్కటఁ జనుదేర లేదు; పెల్లక్రందులు నా మది
నంటఁజాల వి * త్తతి, దరిలేని నాదగు వెతారమొ
నన్నబళించెడి న్నటా!

రాజు. తే॥ ఏమి! యేమి యాపద జనియించె, నన్న!

ప్రబం. నా కొమారితె! అయ్యయో! నా కొమార్తె!

రాజు, సభి. — చెల్లెనా యేమి?

ప్రబం. ఔ, నాకుఁ జెల్లినట్టె!
కోయమందులచేతను గొల్లవోయె,
మాయమయ్యెనుమంత్రముల్ మరులుగొలుప;
అటుల మతిసెడకున్న నెందైనఁ గలదె
మానవతి విపరీతపు మార్గమెప్పి
యడుగిడుట, వెఱ్ఱి వెకలి పిఱికిడియుఁ గాక ?

రాజు. ఉ॥ అన్న! ప్రబంధ! యెవ్వఁడు నయంబు భ
యంబును బాఱఁదోలి యీ * తెన్నున నీ కొ
మారితె మతింజెఱుపం దనుఁదానుబాసి యా*
కన్నియ నీకుఁ బాసె, నల కట్టిఁడిఁ గాఱియ పెట్ట
శిక్షలం * దిన్నగఁ బన్నుమీఁవ; వెనుదీయకు
నాకొమరుండ యేనియున్.

ప్రబం. చం॥ ప్రభువర! వందనమ్ములు! కృపాభరితమ్ముగు
మీ వచన్ము నా * దుభయ మొకింత మాన్పె;
— అలదుష్టుఁడు వీఁడె, కనుండు, మూరుఁ, డీ *
సభకునుబిల్వనంపఁగ వెసంజనుదెంచియుఁబంపు
సల్ప పెన్ * రభసముదాల్చి నాఁ; డిపుడు నా
యిలుగూల్చిన నాయకుం, డయో!

రాజు, సభి. — తే॥ కడువిచారమయ్యెను మాకు.

రాజు. కాని, యఖిల!

ఏమి చెప్పెదువయ్య యియ్యెడల నీవు ?
ప్రబం. చెప్పునది యేమి, చేసినట్లొప్పుకొనుటె.
అధి. మేటి ప్రభులార ! పెగ్గడ మిన్నలార !
దివ్యమతులార ! మంత్రిప్రియాధిపతులార !
నిజమ యీవృద్ధు కొమరిత నేనుగొంచుఁ
బోయినట్టి సుద్ది ; నిజమ్ము, బొంక నేల,
పెండ్లియాడితి నా పెను బ్రియము మీఱ ;
ఇదియ నా యపరాధ మింకేమి లేదు.
ఆర్యులార ! యీ బాహువులందు నెనిమి
దేండ్ల చేవ చేరిన దాది యెడరు లేక —
యిప్పు డిప్పదిమాసము లే విడుమర —
కదనమధ్యమునందు సంగ్రామభూము
లం దెడారులయం దరణ్యములయందుఁ
గాలమెల్లను గడపిన కతన నేను
బాజులును గత్తులుఁ గటార్లుఁ బవరములును
జక్కఁ దెలియుదుఁ బల్కంగఁ ; దక్కువార్త
లెఱుఁగ ; నీ ప్రపంచజ్ఞాన మెచ్చు లేదు ;
నాగరిక మృదుభాషయు నాకు రాదు ;
మోటువాఁడను, మాట నేర్పు నిసుమంత ;
కాన, మీమది కెక్కునే నా నోడుగులు ?

అయిన, దయ మీఱ నవధారుఁ, డయ్యలార!
నాపయిని మోహనైన యీ మైపు దీఱ
మా పరస్పర ప్రేమ జన్మము వృద్ధి
కల తెఱంగెల్లఁ బూఁత లేక వచియింతు;
ఎట్లు లభియించెనో నాకు నితని కూఁతు,
రీతఁ డుగ్గడించినయట్లు లేమిమచ్చు
లేమిమందులు మంత్రమ్ము లేటి మాయ
గారడి ప్రయోగమయ్యెనో కానవచ్చు.

ప్రబం. ఉ॥ మాయలు మందులు న్నరులుమంత్రములుం
బని లేక పీని కే * చాయను జిక్కె మత్సుతయు?
సాధుసుశీల యనల్పభీతిల * జ్జాయుత నైజముం
దొఱఁగి జాతియుఁ బ్రాయము రూపు చందమే*
లాయని నింద నెంచక భయంకరపూరుషు మూ
రుఁ గోరునే?

తే॥ నా పొగడ్తయు వలయునే? నా కుమారి
యిట్టి వైపరీత్యము మది నిచ్ఛగించి
యితనికడ కేఁగునని జ్ఞాను లెంచఁగలరె?
దుష్టనారకోపాయముల్ దొట్టుకొనుట
వలన స్వాభావికవిరుద్ధ వర్తనమ్ము
పట్టుఁగావున మఱియు నే వక్కణింతు —

మచ్చుమందులమై మది మరులు కొల్పి
దశదమాన నీ కూళుఁడు వశము గొనియె —
వాస్తవము, వాస్తవము, నమ్మవలయుఁ జుండు.

రాజు. గొట్టుమాటల నీక్రియ గట్టిగా వ
చించి ఫలమేమి, సాక్ష్యమ్ము చేతఁ గాదె
యితని నేర మిచ్చో నిశ్చయింపవలయు ?

మం. అఖిలనాయక ! పల్కుమయ్యా నిజమ్ము —
తక్కులను దంత్రములఁ జేసి దశదమానఁ
గొంటివా, నయపథమునఁ గూర్మి నెఱపి
కూరిమి గడించికొంటివా కోర్కెఁ దెలిపి ?

అఖి. ఉ॥ విన్నప మొందు గైకొనఁగ వేఁడుదు నిత్తఱి
నయ్యలార ! ఆ * యన్న వనీడను బిలువ నం
పియు నీ కతమొల్ల వన్గుడి * కన్నయ ప్రమోల ;
నన్నుఱిచి కాంత యొకింతయు నెగ్గు చాలెనే *
నన్నిమునమ్మ నా కొలువు నంతము సేసి శిరమ్ముఁ
ద్రుంపుఁడీ.

రాజు. తే॥ దశదమానను దోడ్తేండు.

అఖి. దాదినూప,
ననుచరా ! వారి వెంట నీ వరుగుమయ్య —

[అయాగుఁడు, రాజభటులును నిష్క్రమింతురు.]

ఇంతలోపలఁ, బ్రభులార ! యేను మీకు
విన్నవించుకొందు, వినుండు పీనులొగ్గి,
దశరథమానకు నాకు నెత్తఱిని నెట్టు
లొండొరులపయిఁ బ్రేమలు మెండుకొనెనొ —
ఈశ్వరుని బ్రమోలబలె సత్యమే వచింతు.

రాజు. కలతెఱఁగు దెల్పు దాఁపఱికమ్ము లేక.

అథి. దొరలు, వినరయ్య ! యీ ప్రబంధుండు నన్నుఁ
బ్రియముతోఁ దనయింటికిఁ బిలిచి నాకు
విందు గుడిపెను వేమఱు వేడ్కతనర ;
ఆదరమ్మున నెప్పుడు నాదు చరిత
మాదినుండియు వినఁ గుతూహలము నందు
చుండు ; మఱిమఱి నను వేఁడుచుండు నితఁడు
వివరణముతోడఁ జెప్ప నాబవరములను
ముట్టుకోళులఁ గడగండ్ల ముడులనెల్ల.
అయ్యలార ! యీ నా ముచ్చటంత నుడివి
నాఁడ, నూటిగ నా పిన్ననాఁటఁ గోలె ;
అందు నన్నంటి నట్టి పేరంగడలును,
నేలపై నీటిపైని మున్నీటిపైనిఁ
దప్పి నన్న యవాంత్రముల్ దెప్పరములు
ముప్పులును, మృత్యుదేవత ముఖమునుండి

యునుఱుతోఁ బైటఁబడ్డ నాదు సుకృతమ్ము,
పగతు చేఁ జిక్కి శాసనపనికి విపణి,
మఱఁ బగిడి యిచ్చి విడుపుఁ జెందుట, పదపడి
దేశదేశములందును ద్రిమ్మరుటయు;
నాకనిన పర్వతమ్ములు, నభమునంటు
శిఖరములు, శిలాబిలములు, చీఁకటి గుహ,
లడవు, లెడరులు, పాడు బయళ్లు, కాల్లు,
నాళ్లు, సందలి వింతజనములు, చిఱుత
రక్కసులు, నొండొరులఁగూల్చి మెక్కువారు;
బాహువుల క్రింద శిరము లొప్పారు వారుఁ,
గడువడినిఁ దలక్రిందుగ నడచువారు,
గబ్బిడాలట్లు చెట్ల నూఁగాడు వారు;—
ఇట్టి వెన్నొ పేరొక్కంటి నూఁకొట్టువారి
మనము లుద్వేళులూర సమ్మదము మీఱ.
ధన్యులార ! యియ్యది యెల్ల దశదమాన
ఆసతో వినుచుండు ; గృహమ్ము నందుఁ
బనులనారయ సని చిటుక్కునఁగ వచ్చి
మఱియు నాలించుచుండు నక్కఱ యెసంగ.
ఈకిటు కెఱింగి, తఱివేచి, యూకె మున్ను
ముక్క ముక్కగ సంతసమ్మునను విన్న

వింత చరితమ్ము తెంపు రవంత లేక
చెప్పుమని బతిమాలంగఁ జేసికొంటి.
అంత, దండగఁ గూర్చి యుదంత మెల్లఁ
జెప్పఁదొడఁగిన, నాగొప్ప ముప్పులు విని
కలికి కన్నీరు మున్నీరు గాఁగఁ గురిసె.
కత ముగియు నంత నా కాపె కౌఁగ లెత్తి
వేన వేలు నిట్టూర్పుల వేఁడిగాడ్పు ;
అద్భుతము, మహాద్భుతము, కృపానుభావ్య,
మధిక కరుణాభిషిక్త మటంచుఁ బలికె.
అప్పుడు నా మొగమ్మున మందహాసము గని
మఱియు నిట్లనె మగువ — ఓ మగల మిన్న !
నీచరిత వినకుండిన నెమ్మి యనుచు,
వినియు నీయట్టిపురుషుని వేల్పుఁ బెద్ద
నాకుఁ గూర్చియుండిన లెస్సగాక యున్నె
యనుచు, మదినెంచి వగతు ; నన్ను భిలషించు
హితుఁడు నీకుండెనేని, వేయేల, యతఁడు
నీదునుద్ది నీవలెఁ జెప్ప నేర్చికొన్న
నను గెలిచికొంట నిక్కము యని తలంతు.
ఇట్లు నుడువంగ నేఁ బల్క నెడము గల్గె ;
అతివ నమ్మెచ్చివలచె నా యలజడులకు,

నా పయిని నక్కటికగాన నాపెయందు
వలపు తవిలెను నాకు ; నావశ్యమంత్ర
మింతె, నామచ్చుమందును నిదియె సుండి !
అదిగో నరుదెంచె ! ఆపె నే యడుగుఁ డింక —
త్రోవలో నెదురై రికాఁ దోఁచు నాకు.

దూరమున ప్రవేశము :—
దళదమాన, యామిలి, అయాగుఁడు, భటులు.

రాజు. ఉ॥ కన్నియ లీకత న్వినినఁ గల్గదె మోహము
నా కుమారియేన్ * అన్న ! ప్రబంధ ! చింతిలిన
హానియ చేకుఱుఁ ; గాన దీనిఁ ద * ప్పన్నక త్తై
కొనందగు సహించుచు—ఆయుధముల్ సెడంగ
వీ * డన్నయమొక్కొ ? మేలొకో లడాయిని
రిత్తకరమ్ములున్ ధరన్ ?

ప్రబం. ఉ॥ చిత్తము ! నాదు పుత్రికను జెప్పఁగనిం ; డఱ
పాలయేనిఁ దా * నిత్తెఱఁ గొప్పికొన్న నిఁక నీ
తని నింద యొనర్చినన్ ననున్ * మొత్తునకాక
దయ్యఁ ! — [దళదమాన మూరు కడకుఁ బోవుట గని]
మెటఁ బోయెదు, ముద్దియ పెద్ద !
కానవే * తత్తఱ నీ విధాయకుఁ డితండని యీ
సభనున్న వారిలోన్ ?

దశ. సీ॥ మత్ప్రియ జనక ! నీ మన్నింపు వేఁడెద,
నిత్తఱి నామది కిరు తెఱఁగుల
విధి గానిపించెడి ; విను, నీదుకృపఁ గంటి
జననమ్ము, పెన్పును జదువుఁగొంటి ;
నా పెన్పు సదువులు నాకుఁ జెప్పెడినయ్య
నా విధాయకుఁడవు నీ వటంచు ;
తండ్రివి నీవు, నేఁ దనయన యిన్నాళ్లు,
నితఁడిప్డు నా వరియించినతఁడు ;
తే॥ నాదు తల్లియు నీపయి నర్తిలిఁగొని
జనకునకుఁ గొంత యెడమయి తనరినట్లు
నేను నీయనకుంగూర్చి నెఱపరాదె
బత్తి యొక్కింత ? యిది ధర్మపథము గాదె ?

ప్రబం. తే॥ తల్లి ! నాచింత దీఱెను ! చల్లగాను
వర్ధిలుము !—అయ్యో! యింక మీపనులనరయుఁ;
డాఁడుబిడ్డఁ గనుటకన్న యన్ని యెఱిఁగి
పెంచుకొంటయ మేల్గద ! — వీర ! మూర !
రమ్మిటకు, నేన యిత్తుఁ గైకొమ్ము తనయ ; —
నెమ్మదిని సమ్మతించి యీనెలఁత నీకు
నిచ్చితిని — నీవ చేకొన్న పొచ్చెమెంచి ;
కానిచో నెమ్మదిని నియ్య లేన నీకు ; —

మానికమ! నాకు నో_ర్త కొమా_ర్త యనుచుఁ
బెల్లుగా నుల్లమున సంతసిల్లువాఁడ;
నీ పలాయనమునఁ జేసి పాపమనక
యేమి బొండల బందెల నెట్టిచెఱల
నిడుదునో మఱియొక బిడ్డ, నెఱుఁగఁజాల! —
ప్రభువరా! యింక రాచ కార్యమ్మరయుఁడు.

రాజు. చం॥ ప్రియహిత! యో ప్రబంధ! కడుఁబెద్దవు,
నీకును జెప్పవచ్చునే * నయములు నీతులుం?
బసితనమ్మున బాలిక తప్పు సేసియుం * దయకు
ను బాత్రమేయని యెదం దలపోయఁగరాదె?
సత్ప్రతా * ప! యిపుడ యీ వధూవరులపైఁ
గృపగల్గ నెకింత వల్కు_డుఁ.

కం॥ తప్పించు నుపాయమ్ములు
తప్పక యుండంగఁ గాదె తాప; మవెల్లం
దప్పియు ముప్పుం జొప్పడ
నొప్పునె మది నొగులుగనఁగ, నోయి ప్రబంధా!

కం॥ కడచినదానికి వగచినఁ
జెడుగులు క్రొ_త్తలును దొడరు; సిద్ధంబిది; యె
వ్వఁడు తా నదృష్టమునఁ జెయి
విడువంబడి శాంత మూను వెతగనఁ డతఁడుఁ.

కం॥ దొంగకుఁ గోల్పోయిన తటి
నిం గుందని యతఁడు చెఱచు నిండు ముద మ్మా
దొంగకు; నిష్ఫలముగఁ గుం
దంగడఁగినఁ దన సుఖమ్ము తాఁ జెఱచుకొనున్.

ప్రబం. కం॥ నిక్కము వల్కితి, రిపు డీ
త్రొక్కట మన కేల? అల తురుష్కుఁడు సైప్ర
స్సెక్కిన నెక్కఁగ నిం, డే
తక్కువ మన కగును నెమ్మిఁదాల్చి నగినచోన్?

తే॥ సులభముగఁ జెప్పవచ్చు నీచొప్పు నీతు;
లురక వినువారి కవి హర్ష మొదవఁ జేయు,
నెవ్వ తవిలిన మదిఁదాఁకి నొప్పి పెంచు;
ఇరువగల నిట్టి వాకుల యుఱిది మెండు;
కొదువ యే, నుడికారముల్ కోటి గలవు;
కాని, హృదినంటి రవులు నంగద యణంగ
వీనులందు మందులపోఁత విని యెఱుంగ;
ప్రభువరా! యింక రాచకార్యములు గనుఁడు.

రాజు. వ॥ అఖిలనాయకా! మన సైప్రస్సుదీవిపైఁ దురుష్కుండుద్దండసైన్యముం గొని దండెత్తఁగడంగి యున్న వాఁడు. అచ్చటి కట్టడమ్ముల భద్రస్థితి నీవు చక్క నెఱుంగుదువు గదా! అచ్చోనున్న

మన ప్రతినిధి శౌర్య సామర్థ్యమ్ముల నించుకేనిఁ
గొఱవడని వాఁడయ్యు, మాననీయమ్మగు సర్వజ
నాభిప్రాయమ్ము నీ యుక్కణ మ్మెక్కుడుగ భా
వించి యుగ్గడించుటంజేసి నిన్నీ క్షణము రక్షణార్థ
మనుప వలసెడిని. కావున నీ నవీనభాగ్య సంభ్ర
మంబు పంక్తి ప్తంబుగా వించికొని గడబిడలంబడి
దడదడ సైదండ యాత్రకార్యంబునం దవిలి సన
వలయు.

అధి. సీ॥ మహనీయులార! సమ్మానిత ప్రభులార!
మత్కర్మఫలము నమర్చె నాకు
ఇనుపక త్తళముల్ కఠినమైన శిలలు మె
త్తని హంసతూలికా తల్పములుగ;
చింత సేయన యే నొకింతయుఁ; గష్టకా
ర్యములె నా మదికి సర్దా గడించు;
మీ యానఁ గడు వేడ్కమెయిఁ గొంటి, నిపుడ తు
రుష్కులపైకి ధర్మరుననను బఱతు;
తే॥ మనవి యొక్కటి నాది గైకొనఁగ వలయు —
నాపతి వసింప గృహా, మా పెగాసమునకుఁ
బసిడి, వరుపున కగురీతిఁ బరిజనమ్ము,
నియ్యవి యొసంగియు ననుగ్రహింపవలయు.

రాజు. జనకునింటనె యుండుగా!

ప్రబా. చాలు నయ్య!

ఒల్లఁ జాలన యది.

అధి. ఏను నొల్లఁజాల.

దశ. తగద యిత్తఱి నాకును దండ్రి కనుల
యెదుటనుండి యాతని కన వెఱియఁ గనుట.
జియ్య! నా మొఱాలింపఁగఁ జెవి యొసంగి
కవ్వడెఱుంగని నన్ను మీ కరుణయందుఁ
బలుకునందును గననింక ప్రాపునుంత.

రాజు. తడయక వచింపుమా! అమ్మ, దశదమాన!

దశ. సీ॥ పదుగురిలో నగుఁబాటని తలఁపక
జాతివారలకు నసహ్యమనక,
పోఁడిమికిని జేటు మూఁడుట లెక్కింప
కే మూరు వలచి పెండ్లామనైతి;
అతని సద్గుణ గణమందు రూప విలాస
మును గని మైచాయకును దనిసితి;
అతని యుత్కృష్ట కార్యములకు నా యాత్మ
యును జీవనమ్ము నప్పన మొసఁగితి;
తే॥ కానఁ బ్రభులార! యాతనితోన యేను
వనక యిట నిల్చి సుకములఁ గనుచునుండఁ

జెల్లునే? నాదు సేవలు చెల్లిపోవె?
భర్తవెంబడి నన్నుఁ బోవంగ నిండు.

అధి. సీ॥ ఘనులార! యీపె వాంఛ మెసంగరయ్య! నేఁ
బలుకుదు నెల్ల వేల్పులు వినంగ —
ఇట్లు వేఁడఁగనయ్యె నింతి స్వాంతము సంత
సిల్లుటకయి, విశ్వసింపవలయు;
అల్పసుఖమ్ముల నపుడప్పు డందంగ
నాస చెందుచు మిమ్ము నడుగ లేదు;
నెలఁత నాచెంత నుక్కుం జేసి విహితముల్
పాలుమాలికఁ గనఁ జాలనయ్య;
తే॥ బొమిడికము నాశిరమ్మైన నిమిడియుండు
తఱిని విరివిలు కాని తత్తఱము నన్నుఁ
గమ్మెనే నా శిరస్త్రమ్ము కాఫినీరు
గ్రాఁచుపాత్రఁ జేయుఁడు నర బరాభవింప.

రాజా. తే॥ సరియె, నీయింతి నీవెంట సనుటకొ యిచట
నిలిచియుంటయొ సరగున నిశ్చయించి
యిచ్చవచ్చిన చొప్పున నింపుగనుఁడ;
తడయరాదు సైన్యమ్ము యాత్ర వెడలంగ
వలయు వైశమ్ము, వ్యవధి యల్పమ్ము సుమ్ము.

మాం. నేటి రేయిఁ వ పయనమ్ము నిష్పాటిల్ల

వలయు.

అఖి.		సిద్ధము! డంబు సంబరము మీఱ.

రాజు.	ఉదయమునఁ బదిగంటల కోలగమ్ము
	మఱియుఁ గూడుద;—మఖిల! నీ పిఱుఁద మాదు
	సనదు లాంఛనములు గొని సనఁగ నిచట
	నిల్వ మొక్క యుద్యోగిని నిర్ణయించి.

అఖి.	చిత్తము, ప్రభూత్తమా! తమ సేవకుండు
	నా యనుచరుండు విశ్వసనీయుఁ డతని
	నిల్పువాఁడ, దేవర కరుణించు వాని
	నెల్లఁగొని నాదు సతిజంట నేఁగుదేర.

రాజు.	మంచి, దట్టుల కానిమ్ము. — మంత్రులార!
	అందఱకు సేమమగుఁగాత! — అన! ప్రబోధ!
	సద్గుణ గణమ్ము నరునకుఁ జక్కదనమ
	మైన, నీ యల్లునకుఁ గొఱయా నె వన్నె?

మం.	జయము భద్రము నీకు నెసంగుఁగాత!
	అఖిల! దశదమానను గనవయ్య దయను!

ప్రబం. — [దోదకవృత్తము.]
	మూరుఁడ! కన్నులు మూయకు! నన్నున్
	మీఱెను దండ్రిని, మీఱదె నిన్నున్?

[రాజు, మంత్రులు, సభికులు, భటులును నిష్క్రమింతురు.

అధి. నారి సుసాధ్వి యనఁ జెనుదీయఁ ;
భారము వెట్టుదుఁ బ్రాణము వేనిఁ. —
తే॥ అయ, అయాఁగ! విశ్వాసపాత్ర! యిదె యిపుడు
దశదమాన నుంచితి నీదు వశము నందు ;
నీసతిని సాయముండఁ బనిచి బిరాన
వెంటఁ గొనిరమ్ము, వసతికి వీలుఁ జేసి. —
ప్రియ ! దశదమాన ! ఒకగంట వేళ మనదు
మురిపెములకుఁ గార్యమ్ముల ముచ్చటలకుఁ
గలదు ; రమ్ము, వేగిరపాటు గనఁగవలయు.

[అధిలుఁడు, దశదమానయు నిష్క్రమింతురు.

రుద్ర. అయాఁగ ! —
అయా. తే॥ ఏమి ! ధీర శిరోమణీ ! యేమి సుద్ది ?
రుద్ర. ఇపుడు నేనేమి సేతునం చెంతు వీవు ?
అయా. ఏల ! యింటికి నేఁగి హాయిగఁ బరుండి
నిద్రపోవుటె.
రుద్ర. ఎందే మునింగి యుక్క-
డంగఁజూచుచు నున్నవాఁడను, సుమిత్ర !
అయా. అటులు సేసితివేనిఁ బిమ్మటను నిన్నుఁ
బ్రియపడన ; యింత తెంపేల, బేలమగఁడ !
రుద్ర. బ్రదుకు భారమ్ముదోఁచుచు బాధగనిన,

మనుట యెవ్వనికిని వట్టి మడ్డితనము;
మృత్యుదేవత వెజ్జుగా నెపుడు తనరు,
అపుడు మరణమ్ముకద పరమౌషధమ్ము!
అయా. పిచ్చివాఁడవు! నేను నీపృథివి మీఁదఁ
గాలువెట్టి నాల్గేడులు గడచి సనియె;
మేలు కీడెఱింగిన నాఁటఁగోలె నాకుఁ
గానఁ జేడను దనవాసి గనఁగలతఁడు;
పికిలిపిట్టను వలచి తాఁ బిలుకుమార
నెంచఁగాఁ జెల్లునే? యిది యేటివెఱ్ఱి?
రుద్ర. వలపు దవిలి కుందఁగ లజ్జవడుదుఁ గాని,
మానఁగల పున్నెము గడింపలేని వాఁడ.
అయా. పున్నెమట! పులిజున్నట! పొమ్ము! మనదు
తెన్నులన్నియు మనచేత నున్నవి సుమి.
మనదు కాయమ్ము లరయుమా మనవనములు;
ఈ వనమ్ముల పాలకు లెవరు? — మనదు
నిర్ణయమ్ములె, మన మనోనిశ్చయములె;
కాన, ముండ్లపొద ల్పెంపుగన్న, మేలు
పూఁబొద ల్పొదలినఁ, గల మొక్కలెల్ల
నొక్క దినుసయి మీఱినఁ బెక్కుజాతు
లైన, నెద్దియులేక బీడై చెలఁగిన,

అన్నిటికి మూలకారణ మాత్మనిర్ణ
యమ్మకాదె ? అంతయు మనయంద లేదె ?
బ్రతుకనెడి త్రాసునం దొకప్రక్క మనదు
కోర్కులాసలుం గ్రిందికి గుంజుచుండ
మన వివేకమ్ము నావలిమొనను జేరి
మొగ్గు నిల్పదె ? కానిచో, నెగ్గు గనక
కండక్రొవ్వున నెన్నెన్ని కానిపనులు
సేయంగడంగుదుమో, చేసి చెడియఱుదుమొ!
కల్లియమునకు లోంగక గంతువేయు
మన మనోవికారమ్ముల, మనదు చిత్త
చాపలమ్ములం, దముల, జంజాటములను —
ఈ తెగలలోని దానయ్య నీతగులము —
వీని నణఁపని మనదు వివేక మేల ?
వలపు మురిపెమ్ము మూన్నాళ్ల బులుపు సుమ్ము !

రుద్ర. ఎంతువే యట్టు ? లిది యేటి వింతమాట !

అయా. రుధిరమున జనియించిన రోగమదియుం ;
దాపమై పరితాపమై తనరుచుండు,
బుద్ధి తగ్గియుండఁగ మీటి, పొంగి, జాఱు.
చాలు ! ధైర్యముగొను, మింకఁ జాలు నీదు
మున్కమాట. ఎందేనియు మునిఁగి యుక్కు

మడఁగునఁట ! యేటికో యిట్టి కడిఁదిపట్టు !
నీకు మిత్రుఁడనై యుంట కీఁగొనంగ
నిరువురకు బంధన మ్మయశ్శృంఖలమ్మ
యేర్పడిను, నీదు వాంఛలఁ గూర్పఁ దీర్ప ;
ఇయ్యదన మేలని యెఱుంగుమయ్య ; యింకఁ
జచ్చుకత తలపెట్టక సంచినిండ
రొక్కములు లెస్స నింపి శూరుండ వగుచు
రమ్ము నా వెంట ; దొడ్డగడ్డమ్ము దాల్చి
రూపు మార్చుము — సంచిలో రొక్కములను
మఱవఁబోకు ! దశదమాన నెఱపఁగలదె
మూఁడునెలలేని తన ప్రేమ మూరుపైని ? —
రొక్కములు ముఖ్యమన్న ! మూరుండునేని
ఆ పెపై వలపున కంటె యతుకఁ బోఁడు ;
ఎద్దియూక స్సిక మ్మద్ది యీల్గు నట్లె —
మఱవకుమ సంచిరొక్కమ్ము మాత్రమీవు !
మూరుజాతుల చిత్తముల్ మాఱుచుండు —
రుద్రగా ! సంచి నెఱయంగ రొక్కము సుమి !
అతని కిప్పుడు మల్గోవయట్లు మధుర
మైన ఫలమది ముసిఁడికాయయును బోలెఁ
గటికిచేఁదుగ, విసముగఁ, గ్రాలఁబోదె ?

ఆకె మూరుని పైఁ దనయాస దీఱఁ
దనివిగాంచక మదిఁ దన తప్పెఱింగి
యీడు జోడుగ జవ్వనమే వరించు —
నించుమా లెస్స రొక్కముల్ సంచినిండ !
క్రుంగవలయున యేని మునుంగ నేల,
మేలు హితమును గని యత్తమిల్ల రాదె ?
చేర్పఁగల రొక్కమెల్లను సేకరించు !
నేరు పెఱుఁగని ద్రిమ్మరి మూరునకును
నేర్చి పేర్చిన యట్టి వెనీసు జాణ
దశదమాన కేర్పడిన బంధమ్ము నాదు
తెలివి దేటలకును బన్నికలకు లొగ్గు
నేని, నీకబ్బదే యల్లచాన ? కాన,
రొట్టె నేతఁబడును జుమ్ము రొక్కమున్న !
ఓయి ! నీ మునుంగుట ముక్కలాయె ! దాని
మఱియుఁ దలపోయకు ; మునింగి మగువ లేక
తెగుటకన్న నీ కోరికి తీర్చికొనఁగఁ
గడఁగి యురిదీయఁబడుటయు ఘనము సుమ్ము.
రుద్ర. పట్టువిడువక నన్నుఁ జేపట్టఁగలవె
నమ్మి యీ కార్యమున సకలమ్ము నిలుప ?
అయా. సంశయము విడు నాపట్ల — సంచినిండ

రొక్కములు! రొక్కములు నించు లెక్క లేక!
తెల్పితిని బలుమఱు, మఱి తెల్ప వలెనె
మూరునెడ నాకుఁ గల పగ కారణమ్ము?
పదిలపఱిచితి దాని నా హృదయమందు;
స్వల్పమె నెపమ్ము నీదు ద్వేషమ్మునకును?
కాన, మన మిర్వురము గూడి కంటు దీర్చి
కొనఁ గడఁగవలె; నాతని వనిత నీవు
హత్తి యరిసెము నంద నా కాట యలరు.
కాలగర్భవాసము నందుఁ గలవు హెచ్చు
కర్జములు, నాళులు సనంగఁ గానవచ్చుఁ;
గాన, గిఱుకునఁ బొమ్ము; రొక్కమ్ము సంచి
నెఱియ నింపు; ముదయమున మఱియు మాట
లాడుదము; సాయమానుదయ్యమ్ము, నమ్ము!
రుద్ర. ఉదయమున నేడఁ గూడంగ నొప్పు మనకు?
అయా. నా బసనె.
రుద్ర. పెందలాడ నిగ్గలియు వాఁడ.
అయా. మేలగుం బొమ్ము! జ్ఞాపకమే, యనుంగ!
రుద్ర. ఏమి?
అయా. తలపెట్టకు మునింగి ఋలుగు టెంక!
వింటివా?

రుద్ర. వింటి, మది మార్చికొంటి; నిపుడు
వేగఁ జని నాదు నేలలు విలువవలయు.

[రుద్రగుఁడు నిష్క్రమించును.

అయా. ఇట్టు లియ్యబ్బ కానిఁ జేపట్టి యతని
విత్తమెల్ల నాకర్షించి వేడ్కఁ జెందుఁ
గాక, లాబము లే కలవోకఁ జూచు
కో కయాగుఁడు నియ్యవివేకితోడఁ
బ్రొద్దు పుచ్చుటకును బిచ్చిబొప్పఁడొక్కొ?
ద్వేషము నిజమ్ము మూరుని దెసను నాకు;
దీనికిం దోడుగాను నా పానుపయి
నాదు వ్యాపార మాతఁ డొనర్చె ననుచుఁ
గల్గెను బ్రవాద; మద్దాని కల తెఱంగు
తెలియఁజాలన కాని, సందియమె నిశ్చ
యమ్ముగాఁ గొని నాదు కార్యమ్ము గందు.
ఎట్టులున్న వి స్థితిగతు, లెంచి చూడ
నొప్పు. — మూరున కేను బ్రియుండ నగుదు,
అదియు నా పన్నికకు సహాయమ్ము గూర్చు;
కాస్యునిం గన నతఁ డందగాఁడు, మే లె
యా నిదియు; వాని పనిగెల్చి, యటను జెట్ట
రెట్టికొన నిర్వారను గూల్చు — కెట్టు, లెట్టు!

ఏది వివరము? — సరి సరి! యెఱుక పడియెఁ;
గొన్ని నాళ్లు చెల్లినవెన్కఁ గోపుదెలిసి
అఖిలు చెవి నంటఁ జేయుదు నతని యాలి
తోడఁ గాన్యుఁడు చెల్మిఁ బల్కాడుచుంట.
ఇతని చూడ్కులు నునురూపు నింతులమది
వలపు గొల్పఁ జాలునయని తలఁపఁ జెల్లు;
మూరుఁడును గల్ల కపటమ్ము నేరఁ; డతఁడు
వెలికి విశ్వసనీయులై వెలయు వారి
మంచి వారిగ భావించి సంచరించుఁ;
గాన, నతని నల్లనఁ గాలిగానిఁ బోలె
ముక్కువట్టి యీడిచికొని పోవఁగూడదు.
వహ్వారే! బీజమమరె! ఈపైన నార
కమ్ము నిసియుఁ దోడ్పడఁగ వృక్షమ్ము దనరు.

[నిష్క్రమించును.

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

ప్రథమసంధి. *

—:o:—

ప్రవేశము :—సూత్రధారుఁడు.

ద్వి॥ కంటిరా, జనులార ! కలుషాత్ముఁడెట్లు
ఒంటిపాటునవేళ యోజించుకొనును ?
నరజన్మమెత్తిన నక్తంచరుండు
అరయు నెల్లప్పు డయోగుండు తనదు
దుర్మార్గమునకు బల్ త్రోవలు ; చిత్త
నైర్మల్య మెఱుఁగఁడు, నర్మిలి సున్న,
అక్కటికము గనఁ ; డాతని మదికిఁ
దక్కువారల పరితాపమ్మె పెద్ద
పండువు ; వెలికి నెపమ్ములు వెదకు
చుండును, దన దురుద్యోగమ్ము దిట్ట
పఱుపఁగాఁగోరి, యాపాతకుఁ డెపుడు ;
ఒరుల జీవికి తేవ కొఱలుచు నుండు ;
ఇట్టి పెనుబూత మయ్యింతిని మగనిఁ
బట్టె, నెట్టులు వారు వర్థిల్లఁగలరో !
ప్రారబ్ధమొక్కత్రోవకు నీడ్చుచుండ
నేరికి సాధ్యమా నెఱిఁగి వర్తింప ?

* నాటక ప్రదర్శనమున దీనిని వదలి వేయవచ్చును.

తలవ్రాలు తప్పదర్ దబ్బు దబ్బఱయె ?
తెలియునే యేది యేతీరు రాఁ గలదో ?
ఆ రేయి సైప్రస్సు యాత్ర లేకున్న
మూరుషుం దనవంశమును దెల్పుకొన్న
నాయనం దనయ దీనత వేడికొన్నఁ
ద్రోయ కాతండు కూతుం జేర్చికొన్న
భావముల్ వేఱుగాఁ బచరింపకున్న
నేవిధమౌనని యెన్నంగ నేల ?
అయ్యాను దైవతమ్మని ప్రేమఁ గనెడి
తొయ్యలి మొఱపల్కుతో హృదయమ్ము
వ్రయ్యలై శాపమ్ము వల్కెఁ దండ్రియును ;
అయ్యయో ! విపరీతమయ్యెఁగా ! నోట
జాఱినమాటయు శాపమ్మె ? ముందు
ఘోరమ్ము సూచించు గురువాక్కు గాదో ?

* * *

అంత నా తండ్రి గృహమ్మున కరిగె
స్వాంతమ్ము నందు విషాదమ్ము మీఱె
కోపాగ్నిఁ గ్రాఁగి పొంగుచుఁ బొర్లుచును స
మీపమ్మునందున మృత్యువుం దెలుప ;

అనుజు గరస్సైను నండగాఁ గొనుచుఁ
దనయ శయ్యాగృహాంతరమునఁ జొచ్చి
కన్నీరు జొటజొటఁ గార్చుచుఁ జూచె
వన్నెవన్నెల విల్లువలువలు, నగలు,
పుస్తకమ్ములు, వాద్యములు, పెట్టెలును ; — స
మస్తమ్ము, చూపుమా మాయమ్మ ననియె,
తమ్ముఁడా ! యివి యెల్లఁ దన వెంటఁ గొంచుఁ
బొమ్మని యిచ్చిరా పొ — మ్మని పలికి
తనదు శయ్యాకతండు దడదడ ననియె ;
వెనువెంట రానున్న వితమేరు గనిరి ?
ఆరేయి వెడలిరి యథిలుండుఁ గాన్యుఁ
డారడం బొప్ప ; నయూగుండు నేఁగె
నుదయమం ; దాతని యోడలో నరిగె
ముదిత దశరథమాన మోదంబుతోడ,
జనకునిదయ వెయిసార్లెన్ని కొనుచుఁ,
గనలుపోనని గట్టిగా నమ్మికొనుచు.
పాప మా వృద్ధుండు పడ్డదే పడక !
ఆపొద్దు మునిమాప యధిపుఁడు మంత్రు
లనుజుఁడు బంధుగు లందఱు దుఃఖ
మును నిల్పలేక గుంపుగఁ బజచుట్టుఁ

జేరిరి ; గుండెలు చెదరెడు నట్లు
తారిచెఁ జూడ్కు లందఱపయి నతఁడు ;
వ్రేలితోఁ దమ్మునిఁ బిలిచి హీనస్వ
రాల నడ్గెను గుమార్తయు నేఁగెనో యని.
జౌనఁ దనయుసు అట్టె తోఁఅంగె,
భానుండు పశ్చిమవార్ధి మునింగె.

*   *   *

పురమెల్లఁ జీకటుల్ పొదల నీ శోక
మురవడిఁ బఱచె నొక్కొక్క యింటికిని ;
ఆకసమ్మును దుఃఖమునందుమఁ దెంపు
లేక వర్షించి పొర్లించెను నీరు ;
నుడిగాడ్పు కెరలి వసుంధరఁ ద్రిప్పి
వడుపున నెగడి పైప్రస్నునకై నూకె.
వెనిను నావల కేఱి వెఱ, పీతుపాను
మునుక వేయుచునవో యని పల్కె ;
రెట్టిచెట్లలు తప్పపెట్టులు, వేల్పు
పట్టి దశదమానఁ బ్రగ్గడలెల్ల
సభగూడి చేఁడును సాయమ్ముగాఁగ
అభయమ్ము వేఁడిన యమ్యును ద్రోసి

చెనఁటి మూరునిపాలుసేయరే, దాని
కిని శిక్షుయిదని పల్కిరి జనులెల్ల;
అయ్యయో ! ఘనుఁడు కన్నయ యంతరించె,
వెయ్యేల, బిడ్డను విధియ మురించు,
వెనిసురాజ్యము కీర్తి వెస నస్తమించు,
అనుభావ్యమాగునే యధిపులే యయిన ? —
ఈ మొగి వచియించి రే మూలఁ గనిన ;
ఏమాయలును మందు లేమియు లేక
ముద్దియ మూరుని మోహించు కెట్టు
లద్దిరా పోరున కరుగుకెట్లనిరి ;
ముక్కుపైఁ దర్జని మోపి రెల్లరును,
అక్కట కట ! యని రతివలు మగలు ;
అంతలో నా దుఃఖ మాగ్రహంబయ్యె,
వింతవార్తలు గూడ వెలికి రానయ్యె.
మూరుండు యోగ్యుండెపో! చాటుమాటు
గా రాత్రివేళ, నెకానొక ప్రొద్దు
పగటివేళ, నయాగు పడఁతి యామిలి య
రుగుటయుఁ గనరె మూరుని స్థానమునకు ?
ఇరువురు ముచ్వురు నేవురు నిట్టి
పరమ రహస్యమ్ము బయటికిఁ దెచ్చి ;

రెంచకున్నంతనే యెవ్వారి గొప్ప,
యెంచిచూచినఁ గంతలెన్ని చూపట్టు;
వశమె యాథార్థ్యమేర్పఱుప, యామిలియు
దశదమానను గనఁ దఱచుగ సనదె?
ఏమి మచ్చులుమందు లిచ్చెనో మూరుఁ
డేమేమి యంపెనో యెవ్వరు కనిరి?
ఆనడిరేయిని యామిలి దశద
మానకుఁ దోడుండె మనుకువనుండి
యని తెల్పె నొకపల్లెఁ డాశ్చర్య మొదవ;
విన విన వింతలు వెలియగుచుండె.
మూరునిదెస దోసమును లేశమేని
నేరరు నమ్మంగ నృపుఁడు ప్రెగ్గడలు;
కాని, యీవార్తలు ఘనమయి పర్వఁ
గా నోలగము గూడి — కడుఁ దత్తరమునఁ
దీరుమానించి యింతినిఁ బంపినార
మా రేయి; మేల్గాదె యటుగాకయున్న?
జనఘోష మిపుడు విస్తారమై చెలఁగెఁ;
గనరా దణంచు మార్గమొకండు తక్క;
ఈప్రళయానిల మ్మెట్లు లేఁ గడచి
పైప్రసున్నను బ్రవేశము గన్నవార్త

అధిలుండు తెల్పిన యా నిముసమ్మె
ప్రథమకార్యమ్ముగ భావించి, యతని
మరలి రమ్మని వర్తమానమ్ము నంపి
అరయనొప్పును విషయములెల్లఁ జక్క ;
ఈ కర్జమును గరస్యేనుండు లాద
పీకుండు సని నెఱవేర్పఁగావలయు ;
దశదమానను విహితముగఁ బిన్నయ్యా
వశము సేయగఁబంచి, వచ్చినపిదప
ముందటి తీర్మానమును ద్రిప్పి వేసి
అందఱకును దృప్తియగురీతి మఱి వి
చారణ సల్పుటే సర్వోత్తమమ్ము ;
మూరుండు దీని నొప్పనుగాని తప్పఁ —
డని యిట్లు తమ నిశ్చయము తేఁడుఁబ్రవడ
లును జేసికొనిరి ; వేల్పుల కెల్లవారు
మ్రొక్కులు సెల్లించి మునురు పోవంగ
సెక్కుడు సంతోష మే యెన్ననైరి.

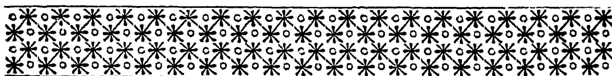
* * *

అన్నలార ! వెనీసుపురమున వార్త
యున్న తెన్నెఱఁగించి యున్నాఁడ ; దీని

మఱచుచు మున్గల మల్లడిఁ గనుఁడు.
సరజ స్థమున వీపునం జూపు గలదె ?
ఎట్టి దొడ్డ బ్రదుకు నిరుప్రక్కలఁ గన
బుట్టుగ్రుడ్డుల చందమునఁ గ్రాలుచుండు ;
మేటి సుకమ్ములు మేలు వేడుకలు
కాటియందలి పండుగల్ గాఁ జెలంగు.
వనధిపై దుడుకుఁదుపానునఁ బడిన
వెనిసునావల గతి వినవలె నింక ;
సైప్రస్సు యాత్ర పక్షము పయనమ్ము
ఈ ప్రళయమ్మున నిమ్మడి వేగ
మడరి వారములోన నా యోడ లెల్లఁ
జెడిదిఁ జెందక యొడ్డు సేరినట్లయినఁ,
బగతుర కలములు వ్రయ్యలై మునిఁగి
తెగటాఱినను గడింది విచిత్రము గద ?
ఏదెట్టులయ్యెనో యేఁ జెప్ప నేల,
మీదు సన్నిధిని నిమేషమ్ములోన
ఈ వర్తమానమ్ము లెల్ల స్పష్టమగుఁ
గావున సెలవొసంగఁగ వేఁడికొందు.

*　　*　　*

అక్కటకటకట ! అథిలుని యోడ
యెక్కయివడిఁ బయి కెగసి మిన్నంటి
పాతాళలోకముం బట్టుచు లేచు
చేతెఱఁగున్నదో యూహించరయ్య !
కానరా, దయ్యయో, కాన్యుని యోడ !
సేనాని యథిలుని చిత్తమునందు
వంత యింతింతని వక్కాణమేల ?
వింత వివాహమ్ము వేడుకల్ విధియె
తొలఁగించెఁగా యని తోఁచె నాతనికి ;
విలపించు నతఁ డింతి వేమఱు దలఁచి ;
తమ సుఖమ్మును గోరి తప్పుఁద్రోవంటి
నిముసమ్ములోఁ దండ్రినిం దుఃఖవార్ధి
ముంచిన పాతకమ్ము హరించి పోనె
ముంచక మమ్ముల మున్నీటిలోన ? —
అని తలంచి తలంచి యతఁ డంగలార్చు ;
మునుఁగునో బ్రదుకునో మున్ గనవలయు.
ఈ విపత్తులు దైవకృపమెయిఁ గడచి
ఁవిఁగాంచుట యెంతటి మహేంద్ర పదవి ! —
సంతోసమెచ్చి మూర్ఛయుఁ గల్గకున్నె ?
అంతయు మీ కన్నులారఁ గనుండు !

ద్వితీయాంకము.

—:o:—

రంగము ౧. —సైప్రసు దీవిలో నొక రేవుపట్టణము ;
ఓడరేవు సామీప్యమున బయలు.

ప్రవేశము :—మంతనుఁడు, ఇద్దఱు పౌరులు.

మంత. తే॥ అగ్రమునఁ గను దవ్వుల కరిగియుంటి ;
రచట మీకేమి కన్పట్టె నంబుధిపయి ?

౧ పౌ. కానరా దేమియును ; నలిఁ గనలి ఫిటి
కుప్ప పైకెగసెడి మింటిఁ గొట్టునట్లు ;
చూడఁబడ దేడ నొక చాఁప జాడ యేని.

మంత. ప్రళయమారుత మొప్పె నీ వారమెల్ల ;
వింతగాఁ గట్టడమ్ము లుర్విపయి వడఁకె ;
మేటి యోడలు నేని మున్నీటిపైన
నిలువఁజాలునె ? నగములై నెగడి విఱిగి
పడు తరంగల తాఁకుల బ్రద్దలగుచుఁ
జిదురలై నలుదెసలకుఁ జెదర కున్నె ?
ఎట్టి వార్తలు విందు మోయిందు మనము ?

౨ పా. ఉ॥ వార్త యొకండ వింద ; మది వైరితురుష్క-
నియోధదండు సం * వర్త మరుత్ప్రహార పరిపం
థికి నోడుచుఁ దోడు వీడి వే * ర్వేఱైఱఁగుల్ ప
లాయనము పెంచి వికావికలౌట ; — చూడుఁ
డా * వర్త మహాగ్రహమ్ము లలవాఁగులు ఫేనము
గ్రక్కుచుందముఱ్ !

కం॥ పెనుగాడ్పు రొంతు పోటున
కనుదూఱున కలిగి జూల్ నిగుడ్చుచుఁ గరసుల్
ఘనపథముఁ దన్ని పై కుమి
యును దిక్కుల వెల్గులార్చు నుద్యోగమునఱ్.

తే॥ కడలియం దిట్టిక్షోభంబు కనియు వినియు
నెఱుఁగ ; మిద్దాని పంట యింకరయవలయు.

మంత. అల తురుష్కుల కలము లెందైన రేవు
నందు రక్షణఁ గనకున్న సంద్రమునకు
నర్పణము ; యించుకయు సంశయమ్ము లేదు ;
ఇట్టి కసురున నిలుచుట వట్టిమాట.

ప్రవేశము :—3 - వ పౌరుఁడు.

3 పా. చిఱుతలార ! సువార్తఁ దెచ్చితిని, వినుఁడు ! —
ముగిసెనయ్యె కయ్యమ్ములు పోరు లన్ని ;
శత్రువుల యత్నమెల్ల నిష్ఫలమ యయ్యె,

వారి యోడ లిప్పను గాఢప్రబాధి నెమరు
లేక తలక్రిందుగానై కడలిని మునింగి
యంతరించుట గాంచినయట్టి వెనిసు
నావ యిదె వచ్చియున్నది రేవునందు.

మంత. మమ్మరే! యీసువార్త నిక్కమ్మ గాదె?

3 పౌ. సందియమ్మేల? యీ నావయందు వచ్చి
నాఁడు, సుందరాంగిని వెంటఁ దోడుకొనుచు,
కాస్యోఁడను యువసేనాని; ఘనుఁ డథిలుఁడు,
దండనాథుఁడు, ప్రతినిధిస్థానమునకు
నియమితుఁడు, రాఁ గలండఁట నేఁడొ రేపొ.

మంత. అతఁడు వచ్చిన నాకు నాహ్లాద మొదవు;
తగిన నాయకుఁ డీతఁ డిట్టి తరుణమునను.

3 పౌ. భద్రముగ నిశ్వసించును కాస్యోఁ డనలయు!
కడలియందుఁ దురుష్కుల కలములెల్ల
మునిఁగెనని వార్త చెప్పి యుప్పొంగు నట్టి
కాస్యోఁడె యల ఘనుని రక్షణము కొఱకు
దైవమునకు మ్రొక్కుచును మోదముఁ గ్రుంగి
యున్నవాఁడు; పోటుగ వచ్చునోడ లీతఁ
డాను ప్రబలతచే జంటఁ బాసెనంట.

మంత. అథిలునకు దేవతారక్ష యమరుఁగాత!

మంత. అతని దండ నుండినవాఁడ నాలమందు,
మేటి యోధులు నతనికి సాటిగారు;
రంఘు పోవుద మబ్ధితీరమున, కిపుడు
వచ్చియున్న వారినిఁ గని వార్త లెఱుఁగ
వచ్చు, నధిలుని యోడకై వనధిమీఁద
సూక్షుదృష్టి నిగుడ్చుచుఁ జూడవచ్చు.
3 పౌ. రంఘు! ప్రతి నిమేషముఁ గ్రొత్తరాకలొప్పు.

ప్రవేశము:—కాన్యుఁడు.

కాన్యు. వాసిఁగనరయ్య! సైప్రసు వాసులార!
మూరునకు సేమమును గోరు వీరులార!
మింటఁగల వేల్పులెల్ల నామేటి మగని
భద్రముగఁ గాంత్రుగావుత! వార్ధిపైనఁ
బ్రళయమారుతమే యెడఁబాపె మమ్ము.
మంత. నావ దృఢమైనదే కద?
కాన్యు. చేవ మ్రాను;
గట్టి యందుకుఁ బోలు! బల్దిట్ట యౌను
నావికుండును; ఈ కారణమ్ము లెంచ
మది నధైర్యమ్ము వీడి సేమమ్ముతోఁచి
క్రుంగి యున్న నా యాస లుప్పొంగఁ దొడఁగు.

[తెఱలో 'నావ, నావ, నావ' యని కేకలు.

ప్రవేశము :—౪ - వ పౌరుఁడు.

కాన్స్య. ఏమి ధ్వనియది ?

౪ పౌ. కం॥ పురమున లేదొకప్రాణియుఁ;
గరమరుదుగ జనములెల్లఁ గడలికడకుఁ జా
ఱి రహించెలంగ నిలిచి నా
రు రేవుదరి ; నఱచువా రరుసమున నిటులన్.

కాన్స్య. తే॥ అఖిలనాథుని నావయే యని తలంతు.

[ఫిరంగులు వినఁబడును.

౨ పౌ. స్వాగతము తెల్పినారు ; నిశ్చయము హితుల
యోడ యగానది.

కాన్స్య. అయ్యా ! సీనాడ కేగి
తెలిసికొని రమ్ము.

౨ పౌ. చిత్త, మిదే క్షణమ్ము ! [నిష్క్ర.

మంత. ప్రౌఢ మీనాయకుఁడు పెండ్లియాడినాఁడొ?

కాన్స్య. అతని కబ్బిన భాగ్య మత్యద్భుతంబు.
మ॥ ఫణికింగల్గిన వేయినోళ్లు వినదింపన్నెరునే యా
సతీ*మణి సౌందర్యము సద్గుణమ్ములు నసామ్యం
బైన సౌశీల్యముల్? * గణుతింపన్గథలందుఁ బ్రా
థకవులుం గల్పింపలేరట్టిదో * రణి; చిత్రమ్ముల
యందు లేఖకులమర్పంజాల రావైఖరిన్.

ప్రవేశము: ౨ - వ పౌరుఁడు.

తే॥ ఏమి? ఆవచ్చియున్న వా రెవ్వరైరి?

౨ పౌ. అతఁడయోగుఁడ; అఖిలుని యనుచరుండు.

కాస్య. మ॥ కడువేగమ్మున వచ్చినాఁ, డతనిభాగ్యమ్మెట్టు
లెన్నందగున్? * సుడులున్ రేగినవాఁగులున్
బెనుఁదుపానుల్ నీటిలో గుట్టలున్ * నడు సం
ద్రమ్మున నోడపై దశదమానాదేవతం గాంచు
చున్ * విడిచెంబో తమ దుస్స్వభావములు సం
ప్రీతిన్ నతుల్ సేయుచున్.

మంత. తే॥ ఈ భువనమోహినీదేవి యెవ్వరయ్య?

కాస్య. చం॥ నలువప్రసాద, మాపె మననాయకు నా
యకురాలు, వెన్క రా * వలసి అయోగు వెం
బడిని వచ్చె; విచిత్రమెసంగ నేడె నా * ఖిలుఁ
బయనమ్ము మూఁడె. — అఖిలుం దరిఁజేర్పుమ,
దేవ! ఓ మహా * నిల! వెస నీదు శ్వాసమున
నింపుమ యాతని యోడచాఁపలన్.

తే॥ మింట వసియించు నోయనిమేషులార!
అఖిలనాథునిఁ గాపాడి యతివ దశద
మాన కరబంధనముల ప్రేమమున నిల్పి
కొల్పరయ్య మాయందఱకును ముదంబు.

ప్రవేశము:— దశదమాన, యామిలి, అయాగుఁడు, రుద్రగుఁడు, సేవకులు.

కాస్యు. బాపురే! నావ తెచ్చిన భాగ్యలక్ష్మి
రేవునకు వచ్చె, దృష్టింపరే ముదమున!
సైప్రసునివాసులార! తత్క్షణము నేల
మోకరిల్లుచు నాపెకు మ్రొక్కరయ్య! —
రాణి! స్వాగతమమ్మ! భద్రముగ మీకు
నలుగడల దేవతలరక్ష వెలయుఁగాత!

దశ. వందనము, కాస్య! నాథుని వర్తమాన
మేమి తెల్పెదు?

కాస్యు. అమ్మ! నే నెఱుఁగువరకు
నాయకుని సేమమునకు బన్నమ్ము లేదు;
వైళమే వచ్చునని యెన్నువాఁడనమ్మ.

దశ. కొంకుత్రోఁ చెడినయ్య! మీకు జత వీడఁ
గారణమ్మేమి?

కాస్యు. జలధి యాకసముతోడ
భోరుమని పోరి మమ్ముల వేఱుచేసె.—

[తెఱలో 'నావ, నావ' యని కేకలు, ఫిరంగుల ధ్వనులు.]

అల్లదిగో నావయఁట!

౨ పౌ. మిత్రులాట నిజము;
స్వాగతము తెల్పినా, రట కేఁగి వార్త

మెఱుఁగఁగా నగు.

కాన్య. వేవేగ నరసిరమ్మ.— [తి పా. నిష్క్ర—.

కుశలమె, అయాంగ!— యామిలీ, కుశలమమ్మ!—
సందియముఁ జెందకోయి నీడెందమందు,
నీదు సుందరి మెచ్చుచు స్నేహ మెసఁగఁ
జనవుమై నుంచువాఁడ నీసరసముద్ర.—

[యామిలిని ముద్దుగొనును.

అయా. అయ్యొ! నా కనుదిన మబ్బున యూపె జిహ్వ;
అంత యోష్ఠము గొంటివే నధికమగును!

దశ. వట్టి నింద! ఆపెకు నోటఁ బలుకె లేదు.

అయా. నంగనాచిగదమ్మ! యీ నాతి నోటఁ
బెద్దపల్కులె వెడలు నేప్రొద్దు, నిజము;
నిద్దురకు సెలవొసఁగిన నిముసమంద
సద్దుసేయకయుండు నీ సరసురాలు;
అమ్మ! మీ మ్రోల నీపె నాల్కడఁగిమడఁగి
చిత్తమందె నన్నాడిపోసి కొనుచుండి
ఒంటిపాటున నాప్రాణ ముమ్మలించు.

యామి. ఇట్టు లెగ్గాడఁగాఁ గతమేమి కల్గె?

అయా. క్రొత్తగాఁ గల్గవలయునే, గోల! మీది
పుట్టువెట్టిది? మీనైజ మెట్టిదమ్మ!

ఉ॥ చిత్తరు బొమ్మల ట్లెదురు సెప్పక యొప్పెదు రిల్లు
దాఁటినన్, * మెత్తని పల్కులన్ సఖుల మెప్పు
లఁగాంతురు, వంటయింట వా * యెత్తము, రా
దలం బఱుకటింటను మొత్తదు, రెగ్గుజూఁచి నా*
క్రుత్తుగు లాప్రసితినుజుగుల్, పగ గాములు, మీ
రు యామినీ !

దశ. గీ॥ చాలుఁజాలును వట్టి దూషకుఁడ వీవు.

అయా. అమ్మరో ! ననుఁ దెగడ న్యాయమ్ము కాదు ;—
యామినీ ! నీవె పల్కు వ్యత్యాసమున్నఁ —
బనులవేళల నాటలఁ బ్రొలుమాలి,
పఱుకటింటన కాదె మీ పనులఱోక ?

యామి. నా నుతులుగూర్ప నిను వేఁడఁబోను లెమ్ము.

అయా. వాలుఁగంటి ! ఆ యెన్నిక మేలె నున్ను.

దశ. ఏది, చూతము ! నా నుతు లెట్లుకూర్తు ?

అయా. అమ్మ ! ఆ పని నేమింపకమ్మ నాకు,
వంక లెన్నుట నా స్వభావమునఁ దఱుచు.

దశ. అయిన నేమయ్యె ? తోఁచినయట్లు పలుకు.—
అరిగి కేరేవునకు ?—

అయా. దేవి ! యరిగినాను.

దశ. పాళిఁ గనఁజాల మనమున ; అయ్యు, వేడ్కఁ

బూని ముచ్చటలను బ్రొద్దు పుచ్చవలయు.—
తెల్పు మేరీతి నన్ను నుతింపఁ గలవు ?

అయా. ఇదిగో! వచ్చితి వచ్చితి సీక్షణంబ;
గొంగళినిఁ బట్టికొన్నట్టి గోజుపోల్కి
నా కయిత నాదు బుఱ్ఱలోనఁ గల గుంజు
గుంజికొనుచు వెల్వడును! పల్కులవెలంది
జిహ్వపై నిల్చి యిట్లు వచించునమ్మ!

ఉత్సాహము॥ చక్కఁదనము తెల్విగూడి చానకున్
ఘటిల్లినన్ * దక్కఁజేయు సుఖముఁ జక్కఁదన
మువలనఁ దెల్వియున్.

దశ. తే॥ లెస్స వల్కితి, వందమ్ము లేక తెల్వి
యొప్పుచానకు నేరీరు మెప్పుగలదు ?

అయా. ఉత్సాహము॥ చక్కఁదనము లేక తెల్వి చానకున్
ఘటిల్లినన్ * జక్కనయ్య నొకనిఁగూర్చి సౌఖ్య
మొసఁగుఁ దెల్వియున్.

దశ. తే॥ తచ్చనపు మెచ్చయిది!

యామి. చక్కఁదనము గల్గి
తెల్వి యొప్పని తెఱవకే తెఱఁగు మెప్పు ?

అయా. ఉత్సాహము॥ క్షితి వివేకహీన గలదె చెల్వ మొ
ప్పఁ జెలియలన్ ? * సుతునిఁ బడయదే వివేక

శూన్యతఁ జరించినఁ ?

దశ. తే॥ అల్పజనములకు ముదమ్ముఁ గొల్పునట్టి
ప్రాత పరియాచకములివి ; నంటపూటి
యిండ్లఁ గల్లంగముల వెలయించుచుంద్రు ;
చాలు ! నీ మెప్పుఁ బల్కులు చాలు ; నింక
జక్కఁదనమును దెల్వియు నన్నమైన
నెలఁత నెంతహీనముగ వర్ణింపఁ గలవొ !

అయా. ఉత్సాహము॥ సతికిఁ జక్కఁదనము తెల్వి నన్న
మైన నేమి ? ధీ * మతులు రూపవతు లొనర్చు
మసకపనులె నల్పడిఁ.

దశ. తే॥ ఒచ్చెల ! యిదేటి యజ్ఞాన, మచ్చికమున
కెచ్చు మెచ్చెసంగితి ! విఁక నీ సేఁతలంగు
పొగడికల నందఁ గలవోయి, భూషణలకుఁ
దగినమగువ — భీతిలక నిందాపరులనె
సాక్షులను జేసికొనఁ జాలు సచ్చరిత్ర ?

అయా. — [మధ్యాక్కర].
ఏ చారునేత్ర సౌందర్యఖని గర్వ -
మించుక తాల్ప ;
దే చాను భాషింప నేర్చి మితభాష -
లే యిచ్చగించు ;   26359
2·2·73

ఏచాన ధనవతి డంబు వేషంబు -
లెన్నడు నెల్ల ;
దేచెడె తరుణ మబ్బినను దన కోర్కె -
యీడేర్చి కొనదు ;
ఏ చెల్వ యాగ్రహాకారణము గల్గ -
నెదఁ బగఁ గోర ;
దే చిగురుంబోఁడి సదయ హృదయమై -
యొగ్గులు మఱచు ;
ఏ చారుమతి వివేకమ్మునఁ గొఱంత -
యిసుమంత కనదు ;
ఏ చెలి వెలివిందు లింటి కుడుపున -
కెచ్చని యనదు ;
ఏ చంద్రముఖి వివేచనము సల్పియు -
నెవరికిఁ దెల్ప ;
దే చిన్నెలాఁడి తగ్గోరు వరులఁ గ -
న్నెత్తి యీక్షింప ;
దీ చాయ చిలుకలకొల్కి తగియుండు -

దశ. ఏకార్యమునకు ?

అయా. కాఁచిపోయం, గనిపెంచఁ, నింటి లె -
క్కలు వ్రాసియుంచ.

దశ. తే॥ సారమొప్పని పర్యవసాన మయయొ! —
యామినీ! నేర్చికొనకుమీ, నీ మగడని
ఇతని విపరీత నీతులు హేళనములు.—
పల్కుమా, కాస్య! యితఁడు వాగ్వాదపటుఁడు,
నకట వికటపు నీతిబోధకుఁడుఁ గాఁడొ?

కాస్య. అమ్మ! మర్మము లేక మాటాడు నితఁడు;
నూటిగా మోటుగా నని చూడఁ డమ్మ;
యోధుఁ డే మెఱుంగును నీతిబోధ—యితఁడు
బనరములఁగూర్చియే చక్కఁ బల్కఁగలఁడు.

[కాస్యుఁడును దశదమానయు మాట్లాడుచు దవ్వుల కరుగుదురు.]

అయా. [తనలో] — చం॥ భళిర! సెబాసు, కాస్య! కయి వ
ట్టుచుఁ దోడ్కొనిపొమ్ము!—మేలు మేల్! * సలు
పుము ప్రీతిమై గుసగుసల్! — నగవుల్ చిగిరింప
వార్తలం * దెలుపుము! వహ్వారే! పెరిమె తేట
వడం బలుమాఱు నీదు ప్రే * ఖలకును ముద్దొ
సంగుము కడుఁ విసయమ్మున మోకరించుచున్!

శా॥ నీ మర్యాదలు నీదు మన్ననలు నీనెయ్యంపుఁ బ
ల్కుల్, బలా * రే! మోదమ్ముఘటింపఁ గుల్కొ
దవ యోరీతిఁ; సరే పొమ్ము! మూ * డే మూ
న్నాళుల లోపలంగనుము, నీ హీంహీంల హాహాలు

నా* సామర్థ్యమ్మునఁ జేతు, నీకొలువు — కాస్యా!
మిత్రమా! — కూలుతుఁ! [తెఱలో బాఁకాధ్వని.
తే॥ — [బిగ్గరగా] అఖిలనాథుని బాఁకా! అహూరె యతఁడె!
ఆధ్వనియె స్పష్టముగఁ దెల్పు.
కాస్యు. ఔ! నతండె.
దశ. కలిసికొందము రమ్ము, స్వాగతమొసంగ.
కాస్యు. దేవి! ఆ దెస చూడు, మే తెంచె నతఁడ!

ప్రవేశము:—అఖిలుఁడు, భటులు, సైప్రసు జనులు.

అఖి. నను జయించిన లావణ్యఖని! — [దశదమానఁ గౌఁగిటఁ బూనును.
దశ. మ దధిల!
అఖి. మ॥ కలలో నెన్నఁగ లేదు, నీదు మునురాకం గాంచి
నా యుల్లమం * దలవిందప్పిన తృప్తియుఁ సు
ఖము నాహ్లాదంబునుంగంటిఁ, బ్రా*ణాలతా పో
షిణి! యిట్టి శాంతమె తుదిఁ గద్దేని మేలందు భూ
* ప్రళయమ్మొప్పి కలమ్ము లోకసమునుం బాతా
ళమ్ముఁ ముట్టినఁ.

మ॥ ఇపుడిప్పట్టున నాకుఁ బెన్నిదుర హాయింగూర్చు
నత్యంత; మా * శ ప్రమాణమ్మును మీఱె చిత్త
మునకుఁ సంప్రీతి సంధిల్లె; నిం * కెపుడే నింత
టి సంతసమ్ముఁ గను టెంతే సంశయింతుఁ. —

దశ. అవా * చ్యవుం బత్కే-టికి, హెచ్చుఁగాత మన
సౌఖ్యప్రాప్తి నానాఁటికిన్ !

అఖి. తే॥ వేల్పులు! తథాస్తటంచు దీవింపరయ్య !—
ప్రియసఖి! వేల్పుఁజాల నివ్వేళ నాదు
డెందమున నిండి పొర్లు నానంద మిట్టి
దనుచు; ఇచ్చట [గాంతు] నదియప్పు గొనుట నోట
మాట రాకున్న యది. ఇట్లు — [ముద్దిడుకొనును]
మఱియునిట్లు
కలిసి మన ప్రేమములు వృద్ధిఁ గాంచుఁ గాత !

అయా. [తనలో] — అజ్జరే! శ్రుతి చక్కఁగా నమరియుంట
మృదుమధురగాన మొప్పె మిాఘురువుగకును;
క్షణములోన నయాగ సజ్జనుఁడు దీని
భేదపఱచి యథాస్వారాల్ నెలఁగఁజేయు !

అఖి. రమ్ము నగరున, కాస్త విశ్రాంతిఁ గోరు.—
మిత్రులార! వింటిరె మన శత్రులెల్ల
మునిఁగి మడిసిరి మున్నట ; మునిఁగెఁ బోరు,
లాలములు.— నేను మే, యన్నలార! మిమ్ముఁ
జూచి చిరకాలమయ్యె.— నా జన్మగడ్డ!
సైప్రసున వారు పిన్నలసముసఁ గాంచి
పెద్దగా గారవింతురు ; ప్రేమ మెంచు

వారి హృదయములందు; నా ప్రాణధనమ!
చిత్తమున సుఖమెక్కునే మత్తుక్రమ్మి
వాకు తడఁబడుచున్న దిప్పగిది నాకు.—
అనుచర! అయాగ! రేవనకరిగి, యోడ
నుండి నా సరంజామెల్ల నొడ్డుచేర్చి
నావకప్తానుఁ దోడ్కొని నగరునకును
రమ్ము వేవేగఁ; బరువు మర్యాదలందు
ఘనుఁడు, మాననీయుండు, సజ్జనుఁ డతండు.—
రమ్ము, ప్రియసఖ!—అయ్యలార! మిముఁగాంచి
క్షేమము నెఱింగి కడు సంతసిల్లినాఁడ.

[అఖిలుఁడు, దళరమాన, భటులు, జనులును నిష్క్రమింతురు.]

అయా. ఓడ రేవున కేఁగుచున్నాఁడ; నటకు
గడియలోపల వచ్చి నన్ గలిసికొమ్ము.

[రుద్రగుఁడు పోవుచున్నాఁడు.

ఇదిగో రుద్రగ! సాహస మెసఁగునేని—
అల్పులకు మోహమావేశమైనయపుడు
దొడ్డవారల గోనములు తొడరునంద్రు;
గాన—నీమది ధైర్యమ్ము కలదయేని,
నాదు నుడి వినుమా! యువనాయకుండు
కోటయొద్దిపారామీఁద నేఁటిరాత్రి

ఉక్కణము నిల్చు; ఇపుడు నీకొక్కగుట్టు
తెల్పవలయు — దశదమాన తెన్ను లెన్ను
అతనిపై నాపె కన్నిడినట్లు కాంచు.

రుద్ర. ఎబ్బె! అది యసంభవము!

అయా. ఇసీ! యిట్లు వాగు
మూసికొని చెప్పునది చెవి వేసికొనుము!
పలుకు మెట్టి విపరీతపు వలపు నూపి
ఆకె మూరుని వరియించె — అదియు నేటి,
కతని డబ్బులు, డాబులు, నతని లేత
లేత సొరకాయ కోఁతలుఁ, బ్రీతి మీఱ
నతఁడు నుడివిన డంబపు కతలు నమ్మి;
ఈ ప్రగల్భపుఁబల్కుల కింక నతని
మెచ్చి యాబోటి యాతని మీఁద వలపు
నిలుపునని నమ్మెదో? అటులఁ దలఁపవలదు;
సూక్ష్మబుద్ధిని యోజించి చూడు, మాపె
కంటి కాహార మావశ్యకమ్ము సుమ్ము!
కొఱవిదయ్యముఁ గన నాపెకును ముదమ్ము
గలుగునెట్టులు? వలపున బులుపు తీఱి
మదనతాపమ్ము మందమై కుదిసినపుడు
క్రొత్తక్రొత్తున మత్తిఁ దళ్కొత్తఁ జేయు,

ప్రాయము, సురూపమును, మృదువచనఫణితి
వలయుఁగాదె? మూరున కట్టివలను కలదె?
లేనిచో, నబ్బురమ్మె యాలేమ తనదు
తప్పు తెలియంగ, మది రోఁత దవిలి, మూరు
పేరు విన్నంతనే వాంతి వెడలు చంద
మేర్పడుట, ద్వేషభావము హెచ్చి క్రొత్త
కూరిమిని సమకూర్చుకోఁ గోర్కి కనుట?
అయ్యొ! యియ్యది నిశ్చయ మందువుగద,
ఇంక సంశయ మేటికి నియ్యదనునఁ
గాన్యునకుఁగల భాగ్యము కలదెవనికి?
వయసువాఁ, డందగాఁడు, జవ్వనులమదుల
కింపుఁ దనరుచు సొంపుల నెసఁగువాఁడు;
పైకి నిర్మల హృదయునిభంగి నొప్పి
చిత్తమున దురాలోచనల్ సేయువాఁడు;
లేశమును బాపభీతియే లేనివాఁడు;
సమయమును గని తనదు దుష్టప్రయత్న
ములను నెఱవేర్చుకొనెడి నేర్పుగలవాఁడు;
వంచకుఁడు, వేషధారి, బల్ పచ్చెకాఁడు;
తక్కులాఁడు, విటరాయఁ, డాతనికి నీడు
జోడు బానిసకానినిఁ జూడలేము.

అతనిపై నిపుడిప్పుడ యాపె హృదయ
మంటియున్నది సుమ్ము; కన్గొంటివే, బొమ్మ!

రుద్ర. సమ్మతింపఁగఁజాల నా సాధ్వియందు
దోష లేశము; నాపెది దొడ్డ గుణము.

అయా. దొడ్డ గుణమేని, నీవాత గడ్డగోనుము!
చెడ్డ ఘనమని పల్కు; మాచేత మిన్న
భక్ష్యభోజ్యము లంటదో పసుగురిబలె?
రుచులెఱుంగదా? గాలి మేయుచును నీరు
గ్రోలియే మను నొకో? దొడ్డ గుణమయేని
మూరుఁ గన్నంతనే మోహమునను దవిలి
అతని వెంబడి నుఱుకునే యన్ని విడిచి?
దొడ్డ గుణమున నెందేని సొడ్డు గనునె?
చూడలేదె కాస్యుని కయిత్తోడ నాపె
యాటలాడిన విధము?

రుద్ర. మర్యాద సూచ
కమ్ము యది.

అయా. వెఱ్ఱివాఁడవు, బొమ్మ! నిశ్చ
యమ్ముగన; మదిలోని భావమ్ముఁ దెల్పు
నన్న సుమ్ము; దుర్మార్గ ప్రచారమునకు
మ త్తపీఠిక యని నమ్ముమా, సుమిత్ర!

నోటనోరిడి వారలు మాటలాడి
నపుడు పెదవులు తాఁకినయట్లు తోఁచె.
కాని తలఁపులు, రుద్రగ ! వీనికెల్లఁ
బీఠి కే ప్రధానము ; దాని వెనుకఁజల్ల
చల్లగా గ్రంథమే కొనసాగి ముగియు ;
తూయనుచు మోమున నుమివేయవలయు !
కాని, యీ మాట లిపుడు పల్కంగనేల ?
వెనిసు పురినుండి యింత దవ్వునకు నిన్ను
వెంటఁ దోడ్కొని వచ్చితి ; విధియ నీకు
నా నుడులయందు గుఱి నిల్పి నా పనుపులు
సల్పి సంకల్పసిద్ధికి సాయమాట.
నేఁటిరాత్రి పారాలోన నిన్నుఁ జేర్తుఁ ;
గాన్యునకు నెట్టులేని నాగ్రహము గల్గు
నట్లు వర్తించు ; మాతని యాజ్ఞమీఱి
నడచుటో, దడబిడ గడబిడ లెసంగఁ
బల్కుటో, మఱి యేచొప్పు వాట మగునొ,
వలనెఱింగి ప్రవర్తిల్లవలయు ; నిన్నుఁ
గాన్యుఁ డెఱుఁగఁడు, నేను డగ్గర నె యుందు—

రుద్ర. అటుపయిన నేమి ?

అయ్యా. ఏమిటా ? అయ్యా ! యతఁడు

ముక్కుకొనఁ గోపమునుదాల్చు నిక్కుఁబోతు;
చేతి దుడుకునఁ గొట్టవచ్చినను వచ్చుఁ —
గొట్టునట్టి కోపమ్ము రగుల్ప వలయు —
అంతటను గందు విప్లవమందు నెంత
యల్లకల్లోలముగ జనులెల్ల బెదరి
కట్టు మీఱుచు నెల్లెడల్ చుట్టు వారో;
శాంతికై కాస్యు నుద్యోగ మంతముఁ గనుఁ;
బదపడి లభింపఁ గూడు నీ వాంఛితమ్ము;
అడ్డు నిల్చిన దుష్టగ్రహమ్ము తొలఁగి
పోయినంత నీవు జయమ్ముఁ బొఱయు టెంత —
నిముసమున సమకూర్చు మార్గములు లేవె?

రుద్ర. అదను గల్గింతు వేనిఁ జేసెదను నీవు
చెప్పినట్టుల.

అయా. మేలు మేల్, చింత విడుము;
వాని సామాను దింపించు పనికి నిపుడు
రేవునకుఁ బోవుచున్నాఁడ; రెండు మూడు
గడియలకుఁ గోటచెంత నన్ గలిసికొమ్ము;
పొమ్ము! విజయమ్మగును!

రుద్ర. వందనమ్ముఁ గొమ్ము! — [నిష్క్ర.

అయా. కాస్యునకు నాపైఁ బ్రేమ కలదటంచు

నమ్మెదను; గాన్యుపై నాపె నక్కరిలిగొని
యున్నదని చెప్పి నమ్మింప నొప్పియుండు;
మూరుదెస నాకు ద్వేషము పొదలుచుండుఁ
గాని, యాతఁ డుదారగుణానురక్తుఁ
డుత్తముఁ, డుదాత్తుఁ, డతులప్రేమోజ్జ్వలుండు,
నిశ్చలుఁడు, నిచ్చలుఁ బ్రియమ్ము నెఱపి దశద
మానకుంగూర్చు గాదిలిమగఁడ యగుచు
నొప్పఁగా నోపు. ఇంక నా చొప్పరయఁగ:
కలదు నాకు నయ్యింతిపై వలపొకింత —
అచ్చముగఁ గండకావరమని యుపేక్షఁ
దవిలి యుండఁగ రాదు; చిత్తమునఁ బాదు
కొన్నపగ పెల్లగిలి కాలకూటముబలె
నమలుచున్నది నాయాత్మ, నిముసముఁడుగ;
దతఁడు నా సెజ్జపై వ్రాలెనని గుమాను
పొడమె, నామది నది యెట్లు విడిచిపోవు?
పతికి సతి బాకి తీర్చికోఁజనును; గాక
యున్న, నాతని కరగలి యొప్పఁజేసి
నిజమరయు తెన్నుఁగానక గిజగిజమని
తన్నుకొనుచుండఁ గాంచి సంతసము నంద
వలయు. ఇదియెంతపాటి? — యీ పాడుఁదట్టు

కళ్లెము గ్రహించి పరువిడఁగలదయేని,
ముందుగాఁ గాస్యనింబట్టి బోరలగిలఁ
బండఁబెట్టుదు — అతఁడు నా పాన్పుమెట్టు
లేదని తలంచు ను — ట్టటుమీఁద నతని
గుంజిచి మూరునిల్లోడ నెగ్గులను మెల్ల
మెల్లగా సమయముఁగని మిగులఁబిక్క—
పిచ్చియెత్తునయట్లు కావించి, అయ్య
గారి పెండ్లిసౌఖ్యము నంటఁ గల్పఁగూడు!
ఓ! నిటుల మేటి గార్దభముట్లు చేసి
సందులకు మూఁగు నక్కనుమ్చి సందనములు
సల్పి, నాయెడఁ గనఁ బ్రేమ నిల్పఁగాక!
ఉప్పదిచ్చుట [శిరస్సు] — స్పష్టము యొప్పదిపును;
దుష్పథము రూపు తెలియుట గ్రొక్కు-నపుడె.

[నిష్క్రమించుచు.]

రంగము ౨. — పైప్రస్సు, కోటనగరు ఎదుట.

ప్రవేశము:—దండోరావాఁడు, వానివెంటఁ జోరులు.
ఆయావీధులలో ప్రకటన చాటింపఁబడును.

దండో. — హారో! హారో! హారో! ... మహాఘనత
వహించిన ధీరుఁడగు శ్రీ అఖిలనాయకుఁడు సం

త్తోష పూర్వకమ్ముగ నెల్లవారలకుం దెల్లమ్ముగం దెలియపఱుచున దేమన:— మన శత్రువులగు తురుష్కుల యోడదండెల్లం దుండుతుండుగ తునింగి మున్నీట మునింగి క్రుంగిన మేలువార్తలు మొందుకొని వచ్చియుంటం జేసి, సైప్రసు నివాసులీయూసువిన్న తఱుణమ్ము విజయోల్లాసమ్ము రంజిల్లం దమతమ యుల్లమ్ములకొప్పుచొప్పుల, నాటలు పాటలు, చిందులు విందులు, రంతులు గంతులు, నర్తనములు కీర్తనములు, దరువులు, మురువులు, కేళులు కేళికలు, మేలములు పిసాళములు, నవ్వులాటలు చర్లాటలు, ఉయ్యాల లూగులాటలు, చెండ్లు చిడుగుళ్లు, పుణికిళ్లు త్రిప్పుళ్లు గొబ్బిళ్లు, గుమటమ్ములు మత్తాబులు మింటిబాణమ్ములు, మున్నగు వేడుకల క్రీడల యథేష్టముగ విహరించి పండువుంగన ననుజ్ఞాతులు. ఇవ్విజయవార్తకుందోడమ్మహనీయు నవీనపాణిగ్రహణ శోభనమహోత్సవమ్మోరేయి నివ్వాటిల్లుకతమ్మున సకలజనమ్ములు సంతసమ్మునం బ్రొద్దుపుచ్చం బ్రార్థితులు. ఇపుడియ్యయిదుగంటలవేళ మొదలు రాత్రి పదునొకండుదనుక నగరునందయ్యయిప్రదేశములంగల

భక్ష్యభోజ్యమ్ముల విచ్చలవిడి విందారగించియుం దఱుదృప్తిఁగనందగు. స్పెయినుదీవిని సంతోష మ్ము వర్ధిల్లుంగావుత! అఖిలనాయకున కఖండసౌ ఖ్య మమరుంగావుత! ఓహో!........ [నిష్క్ర.

రంగము ౩.

స్పెయినులో — కోటనగరున ఒక కూటము.

[ప్రవేశము:— అఖిలుఁడు, దళదమాన, కాస్యుఁడు, సేవకులు.

అఖి. తే॥ కాస్య! వేడ్కలఁ బరిమితిఁ గనుట నీతి

యం చెఱిఁగి మనవిందు ముగించుకొనవె;

కోట కావలి భద్రము నేఁటిరాత్రి!

కాస్య. చెప్పితిని జేయవలసిన చొప్పయాగు

తోడ; నైనఁ బైకాపు నేఁగూడఁ జూతు.

అఖి. సరి! అయాగుఁడు మాట నిష్కర్షవాఁడె;

ఇఁకను నందనమయ్య! రేపకడఁ బెంద

లాడ నరగనుమా, మాటలాడవలయు.—

[దళ॥ తో] పోవుదము రమ్ము, వలపులపావురమ్మ!

వరము లభియించె, నిఁక ననుభవము కొఱఁత;—

నందనము, కాస్య! — రమ్ము, నా ప్రాణధనమ!

[అఖిలుఁడు, దళదమాన, సేవకులును నిష్క్రమింతురు.]

ప్రవేశము:— ఆయాగుఁడు.

కాన్యు. స్వాగత, మయాగ! కావలి కేఁగవలయు
నీక మనము.

అయా. ఇదేల! యిప్పుడే యేటికయ్య?
పదియుఁ గొట్టలే దిప్పుడు; పడఁతిపైని
వలపుచే నాయకుఁడు వేగఁ బడక కరిగె:
అతని నిందింపరా, దింక నామె తోడఁ
గ్రీడయే సల్పలేదు, పెండ్లాడి.—భళిర!
ఇంచువిలుకాఁడు కాంచి మోహించు రమణి!

కాన్యు. ఆమెసౌందర్య మతిమనోహరమయగును.

అయా. బోటి సయ్యాటలకు బలుమేటి సుమ్ము!

కాన్యు. మేలుకొన్నన, లే జవరాలు.

అయా. అయారె!
ఏమి కనులవి! మది వలపెక్కఁజేసి
కయ్యమునకు రమ్మని చీరు కరణినెప్పు!

కాన్యు. కనుల సోయగమరయ నాకర్షణమ్ము
కలదుగాని, కేవలము ముగ్ధయగు చాన.

అయా. వలపుఁబిలు పామెపలుకులఁ బొలుపుమీఱు.

కాన్యు. సుగుణఖని ఆమెయందు సొడ్డు గనరాదు.

అయా. వారి పాన్పునకు సుఖమ్ము వఱలనిమ్ము;

రమ్ము, కాస్య! తెప్పింతు మేల్ ద్రాక్షరసము;
వెలుపట సుమిత్రు లిరువురు వేచియున్న
వారు, సైప్రసుద్వీప నివాసు; లిపుడు
కూడి మనతోడ నొకగ్లాసు గ్రోలఁ గోరు
వార లఖిలుని భోగ మొప్పారుపొంకె.

కాస్య. నేఁడు కాదోయి, సఖుఁడ! యీపాడుఁ ద్రావు
డేను సైఁచగనేర; నాకిచట [తల నుట్టుచు] మంపుఁ
గల్గఁజేయున యది యించుకయు క్షణమున;
విందులం దిది వీడి వేర్విధమునందు
సఖ్యమును జూపఁగూడిన సంతసింతు.

అయా. అట్లనకు, మా సఖులు ముఖ్యులైనవారు;
ఒక్కటే గ్లాసు — అది నేన చక్కఁజేతు,
దిగులు చెందకు!

కాస్య. నేఁటిరాత్రి యొకగ్లాసె
యారగించితి, నదియు రహస్యముగను
అర్ధభాగము నీటితో నమరఁజేసి;
చూడు! మద్దానఁ గూడ నాచొప్పు మాఱఁ
జొచ్చె, నిఁకఁ గొంచెమేని నోర్చుకొనఁ జాల;
నా యసామర్థ్యమునకుఁ జింతఁ గనువాఁడ.

అయా. ఓయి! బ్రహ్మాండ మింతేటికోయి? నేఁటి

శేయి పండువుగానఁ గోరిరి, మునింగి
పోవునదియేమి? యోధులు, ముఖ్యు, లిట్లు—
కాన్య. ఏడనున్నారు వారలు ?
అయా. ఇయ్యెడనె, తూర్పు
వైపు చావడిలోన; లోపలికిఁ జీరు
మోయి! నేస్తము మెఱయఁగ నొకనిముసము—
కాన్య. సరి, యటులెపిల్తుఁ; గాని, యసమ్మతమ్మ. [నిష్క్ర.
అయా. వీరశేఖరుఁ డీతఁ డీవేళఁ గ్రోలి
యున్న గ్లాసునకును జంట యొకటి చేరఁ
జివ్వకును ముందు దుమికి కాల్ద్రవ్వఁగలఁడు;
మేలు! — నా రుద్రగుఁడు మోహాలాలితుండు
అతివకై బుద్ధి తలక్రిందులైన వాఁడు
దశదమానఁ దలంచి సంతస మెసంగఁ
గుత్తుకందట్ట లెస్సగాఁ గ్రోలినాఁడు,
నేఁటిరాత్రి పారాలోన నిల్చువాఁడు;
బాగు! — సైప్రసుదీవి నివాసులైన
గరువపున్మైనకాండ్ర ముగ్గురు రవరలఁ
దొట్టినం గొట్టు పొగరుఁబోతుల నిచటికిఁ
బిలిచికొనివచ్చి పెల్లు మత్తిలఁగ మధువు
నానఁ జేసితి; వారుఁ బారాను నిల్వ

ననుమతించిరి ; కాస్యుఁ డుక్క్షణము తిరుగు—
మజ్జ! యీ త్రాగుఁబోతులమధ్య నతని
కెట్టులే నాగ్రహము కొల్పి రట్టు సల్పి
పట్టనమునఁ గల్లోలము పుట్టునట్లు
చేయఁ గల్గిన, నటుపైనఁ జెప్పనేల ?—
వారుగో వచ్చుచున్నారు ! — పన్నుగడకు
సూటిగా నేఁటి కర్జ మచ్చుపడెనేని,
నడచు నిఁక నిరాటంకమై నాదు నావ
గాలిసాయమ్ము నీటివేగమ్మెసంగ !

ప్రవేశము:— కాస్యుఁడు, మంతనుఁడు, మిత్రులు; మధుపాత్రములతో సేవకులు. అందఱును గూర్చుండి త్రాగ నారంభింతురు. అయాగుఁడు త్రాగునట్లు నటించునే కాని త్రాగఁడు.

కాస్యు. స్వామిసాక్షి ! అచ్చటనే యొసంగిరయ్య
పెద్ద గ్లాసెడు ; నాకింక వద్దు, వద్దు.
మంత. కొంచియమ యిది ; నాతోడు ! క్రోలుమన్న ;
యోధులకు నేస్త మిప్పట్ల నొప్పవలయు.
అయా. తెండి హోహా ! మఱికొంచెము తియ్యరసము.

[గ్లాసుమీఁదఁ గొట్టుచుఁ బాడును. పంతువరాళి - రూపకతాళము.]

పల్లవి॥—గామ, రిస, సీస, రిగ - గామాపా । గామరి ।
గామ, రిస, సీస, రిగ - గామాపా॥
అనుప॥—సీస, రిసని, ధాప, దాసి -
దాని, దపమ, దామ, గమపమ ॥ గామ ॥

ప॥ మంచి యోధుఁడైనఁగాని - మర్త్యుఁడే। యో।
జించి చూడ నాయువొక్క - జిక్కిడే ॥
అను॥ కించ విడిచి మద్యమార -
గించి సుఖముఁ గాంచుఁడెంతటి ॥ మంచి ॥

తే॥ మఱియుఁ గొంచెము కొని తెండు మధురసమ్ము.
కాస్యు. హాయి రే! మేలు రంజనమైన పాట!
అయా. దీని నేర్చితి నాంగ్లేయదేశమందు;
అచటివారలు మధుపానమందు ఘనులు;
జర్మని, హాలండు, డెన్మార్కు జానపదులు
వారి మోల గవ్వకుఁ గొఱగా — రొహారె!
మధువుకొనిరండు, త్రోడెము మధువు! మధువు!
కాస్యు. ఆంగిలేయుఁడు పానమం దంత దిట్టొ?
అయా. మేటి ప్రోడఁడ. ధేనుఁడు స్మృతిఁదొఱంగు,
జెర్మనీయతఁ డొడలెల్లఁ జెమటఁ గాంచు,
అల హాలందునకును వాంతియబ్బుఁగాని,
మేరఁ గనఁ డాంగిలేయుఁడు — మేర లేని
యల సురారాశి నెగ్రోల వలఁతి యతఁడు!
[అందఱుఁ ద్రాగ నారంభింతురు.]
కాస్యు. అఖిలనాయకు నారోగ్య మడరుఁగాత!
మంత. నా యభీష్టము నదె, యువనాయక! పరి

పూర్ణమై నాదు పాత్ర మొప్పు నిదె కనుము!
అఖిలునకు భోగసంపద యమరుఁగాత!

[మధుపానము చేయుదురు.]

అయా. చాఁగురే! నిండు పండున్ను సాగె మనకు!

పాట. [పూర్వకల్యాణి. రూపకతాళము.]

ముఱియరాదురా - సిరి - స్థిరముకాదురా।
తిరిపెగాఁడు - ధరణిపుఁ డని।
మరణపుఁద్రాసున - మన్ననలేదుర॥ ముఱియ॥
చిందు లేలరా - తల - క్రిందు మేలరా!
అంధకార - మం దణఁగక।
ముందటి చందము-నుందలపోయుర॥ ముఱియ॥
ఇంతియధరము - అది - యెంతమధురము।
సుంత చొక్కుఁ - జుక్క - నంట
వింతగనాత్త - చింతన చేకుఱు॥ ముఱియ॥

కాస్య. బలేసెబాస్! బలేతమాస్! బలేబలేమజ్జా!
హా - హా - హా - హా......

అయా. మరలఁ బాడుదునా?

కాస్య. వద్దు, వద్దు! ఆపనులు చేయువాఁడు తనపనికి త
గఁడు. ఊఁ! — పై యీశ్వరుఁ డెఱుఁగును — ర
క్షింపఁ దగినవారున్నారు — తగని వారున్నారు!

అయా. నిజము — యువనాయకా! నిజము, నిజము!

కాస్య. నామట్టు — మన నాయకుని — ఎవరిని — నిందించుట కాదు — నామట్టు — నామట్టు — నాకు — రక్షణ — నాకోరిక.

అయా. నాకు నదే కోరిక.

కాస్య. [త్రాగుడు మత్తు స్వరములతో] — ఒ- హో! — నాకంటె ముందు కాదు! — యువనా — ముందా — అనుచరుఁడు? — కాదు — కాదు! — [కొంత తెలివి తెచ్చుకొని] చాలు! — ఇంత చాలు! — ఇంక మన పనులకు — [నడచిపోఁబోయి తూలును. కన్నులు మూతపడఁ కుర్చీ పట్టుకొని నిలుచును.] మా పాపములు మన్నించు! — [కష్టముతోఁ గన్నులు తెఱచి] — అయలారా! మన పనులకు — రండి! రండి! — [అని రెండడుగులు సాగి క్రిందఁ బడుచుండఁ దక్కినవారు పట్టుకొనఁబోవుదురు. అప్పుడు తెలివితెచ్చుకొని నిలిచి, తూలుచు] — అ- అయలారా! — నాకు తెలివి త-త-త-త-ప్ప లేదు. ఇతఁ డనుచరుఁడు — [మంతసునిఁ జూపును] — ఇది నా కుడిచేయి, యిది యెడమ — [తప్పుగాఁ జూపును] — నాకు ఒళ్లు తె- తె- తెలిసేయున్నది. చూడు — తి-తిన్నగా నిలువఁగలను — [తూలుచుండును] — చ- చ-చక్కఁగా మాటాడఁగలను.

అందఱు — బలే! ప్రశస్తముగా!

కాస్క్యు. అయిన సరే. త - త - తప్పుత్రాగితినని —— త -
త - త —— [కష్టముతోఁ గన్నులు తెఱచి పరువిడును.]

మంత. అయ్యలారా! ఘాటునకుఁ బోలు పారా షర్బ
యింతము రండు.

అయా. తే॥ చూడు, మీకాస్క్యుఁ దరిఁ జొక్క నాఁడొ!
అల్ల సీజర్ష హాఫీరు నండ నుండి
సేనలం బన్నఁగల యోధశేఖరుండు;
ఇతని సామర్థ్య మీలోప మెన్నిచూడ
సమములైన యహర్నిశలమొగిఁ దనరు;
ఇతనియం దధిలుఁడు నిల్పు హెచ్చునచ్చి
కెప్పుడో కానికాలము చొచ్చెడి నితఁ
డీ పగిదిఁ జొక్కియుండ నీ ద్వీపమందు
ముప్పు గలిగించునని భయముఁ గనుచుందు.

మంత. ఎప్పుడును జొక్కఁ గల్గునే యితనికిట్లు?

అయా. కల్గి యటుపైన నోడలెఱుంగక నిదురను
బడి పొరలుచుండు. ఇతని కీ పాడులోప
మొకటి లేకున్నఁ గన్ను మూయక మొ కాపు
నిల్వఁగలవాఁడు రేయి రెండింతలైన.

మంత. నాయకున కిది జ్ఞప్తినుంట యుచితమ్ము —

ఎఱుగునో యెఱుఁగఁడో, లేక, యెఱిఁగియుండి
యితని సద్గుణగణమునే యెన్ని, యిట్టి
లోపమును బరిగణనమ్ములో నిడండొ ?

ప్రవేశము:— రుద్రగుఁడు.

అయా. [అతనితో రహస్యముగా] —
ఓయి ! యిటకేల వచ్చితివోయి ? కాస్సి
వెంటఁ జని నాపనుపు నెఱవేర్పఁ జూడు !

[రుద్రగుఁడు నిష్క్రమించును.

మంత. ఇట్టి సహజలోపము గల యట్టివాని
నకట ! యువనాయకస్థానమందు నిల్పి
ఆపదను గొంట శోచనీయమ్ము గాదె ?
తెల్లముగ మూరునకు నిట్లు తెల్పరాదె ?

అయా. అమ్మ నేఁజెల్ల ! వెనిసురాజ్యమ్ము నాకుఁ
గట్టిపెట్టిన నావల్లఁ గాదు సుమ్ము ;
కాస్సి నెడ మిత్రభావ మగ్గలము నాకు ;
అతనికీ లోపమును దీర్చు జతనమందె
యెపుడు మెలఁగుదు. హా ! అది యేమియార్పు ?

[తెరలో — 'అయ్యయో ! రక్షింపుఁడు ! రక్షింపుఁడు ! — అని యార్పు.]

ప్రవేశము:— రుద్రగుఁడు, అతనివెంటఁ దఱుముచుఁ గాస్సిఁడు.

కాస్సి. మాల తుంటరిగాడిదె ! రాలు గాయ !

మంత. ఏమిచేడిది మూఁడె? అదేమి, కాస్య?

కాస్యు. అఱవకుంక వీఁడా బుద్ధిఁ గఱపువాఁడు?
త్రాగుఁబోత! నీతావున కేఁగు మనియె —
ఔర! నిర్భయముగ నన్ను దూఱె! — వీనిఁ
దొక్కఁ తొక్కఁగ నలియంగఁ ద్రొక్కి చీల్తు.

రుద్ర. చీలుతువె, సరి!

కాస్యు. ఇంకను బ్రేలెదొక్కొ? [కొట్టును.

మంత. నిలునిలుము, యువనాయక! నీదుపున్నె
మయ్య! యించుక శాంతించుమయ్య! నిలుము!
[పట్టుకొని యాఁపుచున్నాఁడు.

కాస్యు. విడువిడుము నన్ను, విడవేని వ్రేటుఁగొనుము!
పుచ్చెయిప్పుడ రెండుగ విచ్చుఁ, గనుము!

మంత. త్రాగి తూలుచు నివ్వగ వాఁగె దీవు;
చాలు, శాంతించుమా!

కాస్యు. త్రాగి తూలువేఁడ?

[ఇద్దఱును బోరాడుదురు.]

అయా. [రుద్రగునితో రహస్యముగా] —
ఓడు! దండునఁ గలహ మోహో! యటంచుఁ
గూయు, ముఱుకుము! కొట్టుము కోటగంట!
[రుద్రగుఁడు నిష్క్రమించును.

వలదువలదన్న, కాస్య! నాపల్కు వినుము!—
వలదు, మంతన! తగునె యిప్పుడిగిపోరు ?—
రండహా! జగడము మాన్పరండు! రండు! —
ఉసుగుడయలార! ఆగు!డయ్యో యుసుగుడు!
ఓహోరే! మంచికావలి యొప్పెనిపుడు!

[గంట మ్రోఁగును.]

అయ్యొ! ఆగంట మ్రోయించు దయ్యమెవరు ?
పట్టనమ్ము కల్లోలమై పరఁగు నింక! —
ఛీ, యిసీ, కాస్య! సిగ్గుఁ దెచ్చికొనవయ్య!
ఈ ప్రవర్తన సేనాని కెఱుకపడిన
నీకు నవమానము ఘటిల్లు, నిక్కమయ్య!

ప్రవేశము:— అధిలుఁడు, సేవకులు.
కాస్యుఁడును మంతనుఁడును బోరాడుచునే యుందురు.

అధి. ఏమి గలిబిలి యిది ? కయ్యమేటికిట్లు ?

మంత. నెత్తురువరద, లయో! యిఁక నేను బ్రదుక!
చెడ్డగాయము! — ఇదిగోఁ జచ్చితివి, చూడు!

[కాస్యునిపై కుఱుకును.

అధి. ఆగుఁ డింతటుఁ, బ్రాణముం దాసయున్న!

అయా. ఆగుమా, కాస్య! — మంతనా! ఆగుమయ్య!
ఆగుఁ, డయలార! నయవినయమ్ము లెల్లఁ
బారఁద్రోలి యీతీరునఁ బోరఁ దగునె ?

నాయకుని యాజ్ఞయయ్యొ, నింతట నిలుండు!
లజ్జగొనుచు నాతని పల్కులను వినుండు!

అఖి. ఉ॥ ఏమిటి కయ్యలార! యిటులేల? తురుష్కుల
యూచు మీరు మి * మ్మె ముగియించుకొందు
రొకొ! మేలొకొ దైవకృపం దొలంగు కీ * డే
మటికిఁ దెచ్చికొంటయు? ఇసీ! యిఁక లజ్జ గొ
నుండు! లేనిపో * రాములు గాంతురా! తలఁ
పరా మది నిందునఁ గల్గుచేటులన్?

కం॥ ఊసుగుఁడు మీకయ్య; మ్మిఁక
నడుగిసు వాఁడ యపరాధ, యాతుణమే యు
క్కడఁగుట నిక్కము; — పురమునఁ [సేవకులతో]
గడు భయ మొదవించు నల్లగంట నిలువుఁడీ!

తే॥ ఏమిటయలార! యీకయ్య మెట్లుగల్గె?—
పల్కుమీ, అయాగ! చింతావివర్ణుఁడైతి!
ఎవ్వరిది తొడఁగిరి, యట నెట్లు పెటిగె,
నిపెరిమ తొడు! — భయమేది నిజము తెల్పు.

అయా. ఉ॥ ఏమని పల్కువాఁడ? ఇపుడే పడకింటి సతీ
పతుల్ బలెన్ * బ్రేమల మీఱుచుండి, కడువిం
తగ నెట్టులో — యేగ్రహమ్ము పా * టో — మరి
యాదఁదప్పి యిటు లొప్పిరి కయ్యమునందు వై

రుల * ట్లే; మది నెన్నఁజాల మొదలియ్యది దీని
కటంచు నాయకా!

తే॥ ఈగొడవఁగన్నులారఁ గొంతేనిఁ జూడ
నన్నిటకుఁ గొనితెచ్చిన నాపదములు
పగతుర శిరమ్ములనుద్రుంచు పనినిఁ దవిలి
రణమునం దెగియుండ లేదని వగచెద.

అభి. మైమఱచి యొప్పితివి, కతమేమి, కాస్య!

కాస్య. కరుణ క్షమియింపుఁ డేమి పల్కఁగ నేర.

అభి. ఉ॥ మంతన! కాంచినాఁడవు సమంచితకీర్తి, బుధాళి
మెచ్చఁగా * శాంత గభీరభావ విలసన్మృదువ
ర్తన మొప్పఁజేయుచుం;* వింత యిదేమి నీయు
శము వీడి నశింపఁగ నేఁటిరాత్రి యీ * అంతు
నఁజేరినాఁడవు, గరాసనిపేరు గడింప నిష్టమే?

మంత. తే॥ అభిల! మహనీయ! యీ యపాయకరమైన
గాయమునఁజేసి యిపుడు పల్కఁగ శక్తి
లేనివాఁడ; సహింపఁగరాని నొగులు
ప్రాణమును బీల్చుచున్నది. వార్తయెల్ల
మీయనుచరుం డయాగుఁడే మీకుఁదెల్పఁ
గలఁడు; వేఱుగ నేఁజెప్పఁగలది లేదు;
వను నుడివిన తప్పుఁబల్కమి యెఱుఁగ;

నావలని తప్పుఁబనియు నెన్నంగఁ జాల;
కారణము లేక తనమీఁదఁ గయ్యమునకు
దుముకువాని నెదిర్చి భద్రమును గోరి
ఆత్మరక్షణమందె యొప్పారుటయును
దప్పయేని నాదైపని చెప్పఁదగును.

అఖి. చం॥ రవులఁ దోడఁగాఁ గిస్క ; రుధిరంబు నడిం బ
రుసత్త సాగి బు * ద్ధి వశము తప్పుచున్న యది ;
తీవ్రతఁ బూనితి నేని నాదు శి * క్షవలన నెట్టెఁడుం
జెడి విషాదమునంబడుఁ ; బల్కుఁ డిందుఁ ద *
ప్పెవని, దతంసు సోదరుఁడయేఁ గనపుట్టిన యేని
వీసుదుక్.

తే॥ ఔర ! యుద్ధభయమ్మున నడలుచుండి
యుపుడిపుడ శాంతిఁ గాంచెడు నిప్పురమున,
అర్ధరాత్రి సమయమున, నదియుఁ గోట
కావలి ప్రదేశమందు, నొక్కరణిఁ గలహ
మొప్పఁజేసి యెదుర్కొని యొండొరులను
ద్రుంచుకొనఁజూచు నంతటి దుండగమ్ము ! —
ఎవ్వరు తొడంగి రిది, పల్కుఁడీ, అయ్యొ !

మంత. చెలిమి కతమున నేఁ దోడికొలువు కతన
నేనిఁ గల తెఱఁ గెఱిఁగింప నెచ్చుతగ్గు

గా వచించిన, జోదువు కావుసుమ్ము !

అయా. ఉ॥ ఆనవచింపకయ్య ! కలదా ప్రియ మిత్రున కెం
దునేనియుఁ * హాని పొసంగఁ జేయుట ? మన
మ్మునఁ గుందక జిహ్వ వీడుదుం * గాని పొసర్పఁ
గాస్యునకుఁ గష్టము నానుడి; నైన, నియ్యెడన్ *
గానదు నేర మాతనిది, కల్గినదెల్ల నిజమ్ము వల్కె-
దన్.

తే॥ నాయకా ! యిటులయ్య — మంతనుఁడు నేను
మాటలాడుచుండఁగ నొక మత్తుఁడెవఁడొ,
అయ్యొ ! చచ్చితి ! రక్షింపుఁ డని యఱచుచుఁ
బాఱు తెంచెను. కాస్యుఁడు వానివెంటఁ
దఱిమికొనివచ్చె వాలు చేతను ధరించి,
వానిఁ ద్రుంచునయట్లు ; లద్దానిఁ గాంచి,
ఆగు మాగుము ! శాంతించు మనుచు నితఁడు
కాస్యునకు నడ్డునిల్చె ; ఆ గలబలోన
అఱచినాతఁడు తుఱ్ఱునఁ బఱచె ; నేను
నతని వెనువెంట నంటితినయ్య, పురము
నందు గల్లంతు పొసఁగునో యనుచు వెఱచి ;
కాని, యవ్వాఁడు వాయువేగమునఁ బాఱి
నన్ను మీఱంగ మరలితి ; అన్నిమునమె

ఖడ్గములచప్పు డిచ్చుట ఖంగుమనుచు
వినఁబడిమె. కాన్యుఁడును నోరువిచ్చి హెచ్చు
ప్రొచ్చుఁబల్కులు శపథముల్ ఉవ్వసాగె —
నేఁడకాని యెన్నఁడు నిట్టి జాడ లేదు ;
నే నిటకుఁ జేరుసరికిఁ గయ్యాన నిలిచి
యొండొరులఁ జెండికొను రీతి నుండిరయ్య,
మీరు గనినట్లె ; యింక నేమియు నెఱుంగ ;
నాథ ! యెంతటి వారయ్య నరులనంగ ?
ఒక్కొకప్పు డెట్టి పెద్దలు నొడలు మఱచి
మెలఁగుదురు, వారి మన్నింప వలయుఁగాదె ?
మంతనున కిట దొరసె నొక్కింత దొసఁగు —
కోపమున మిత్రులనుగూడఁ గొట్టుటరుదె ? —
కాని, యీ పాటిపోయినవాని వలన
ఎయ్యదియొ కాస్యునకు దొడ్డ యెక్కెసె కెను
సైఁచఁగారాని దత్తె, నిశ్చయము యగును.
అఖి. తెలిసె, ననుచర ! నీచె ల్లి తెల్చిపల్కెఁ
గాస్య తప్పిదమును. — ప్రేమఁ గందుఁగాని,
కాస్య ! నిన్నిట దండింపఁగా వలసెడి ;
నీవలనఁ బెఱలకు బుద్ధి నెగడవలయుఁ
గాన, నాయండ నుద్యోగివై నిలువకు. —

ప్రవేశము:— దశరమాన, సేవకులు.

అదిగోఁ! ప్రేయసియును లేచి యరుగుదెంచె.

దశ. ఏమి మూఁడెఁ, బ్రాణప్రియా !

అక్షి. ఏమి లేదు ;

శర్కరారాశి ! అంతయుఁ జక్కఁబడియె ;
రమ్ము శయ్యకు ! — ఇతని గాయమ్ములకుఁ జి
కిత్స యేన యొనర్తుఁ, బైకిఁ గొనిరండు.——

[మంతనునిఁ దోడ్కొని పోవుదురు

భద్రముసుమా, అయాగ ! కావలి గణించి
పురమునందు సందడి యడంపుము బిరాన.——
రమ్ము, ప్రియ ! యోధ సౌఖ్యవిధమ్ము సుమ్ము
కయ్యములను నిద్రాభంగ మియ్యకొంట.

[అయాగుఁడును కాశ్యుఁడును తక్క అందఱు నిష్క్రమింతురు.]

అయా. గాయమా, కాశ్య !

కాశ్య. ఔ, నే యుపాయమునను
జక్కఁ బడరాని గాయము !

అయా. స్వామి కరుణ
నటులఁ గాకుండ వలయు.

కాశ్య. అయాగ ! యశము !
యశము,యశము, నాయశమహా! హానిచెందె ;

నాశమయ్యెను సతమైన నాయశమ్ము,
నిలిచినది యెల్ల హేయమ్ము నిష్ఫలమ్ము;
నాదుయశ,మయ్యయో! అయాగ, నాయశమ్ము!

అయా. మమ్మరే! నాదు సత్యవాక్యమ్ము తోడు!
కాయమున గాయమని యూహఁగాంచి భయము
చెంద నుంటి, దాన నెకింత చింత కలదు.
యశము యశమన నేమయ్య? వ్యర్థమైన
పైతొడుగువేస; మయ్యది పల్మ తెట్టి
సుగుణమును లేక లభియించి సొబగు మీఱు,
దోసమే లేక పల్లఱు తొలఁగి సనును;
ఇత్తఱిని నీ యశమ్మున కించుకేని
భంగ మొదవంగ లే; దొకభంగి నొదవె
నేయని తలంతువే సరిచేయుటెంత?
నాయకు వశమ్ము చేసికొనంగ నెన్ని
మార్గములు లేవొకో, చింత మానవోయి;
అతఁడిపుడు నిన్నుఁద్రోయుట యరసి చూడ,
నీపయినిఁ గోపమునఁ గాదు, నిశ్చయమ్ము,
యితరులకు భయమొదవింపనెంచి సుమ్ము;
సింగమును దిగులొందింపఁ జిట్టి కుక్కఁ
గొట్టు చందమ్ము; సమయమ్ము గుఱ్ఱెఱింగి

వేఁడికొన్న, నాయకుఁడు నీవాఁడ నమ్ము.

కావ్యు. నాయకాగ్రేసరుఁ డఖిల నాయకుండు;
అట్టి మహానీయునండ నాయట్టి త్రాగుఁ
బోతుశుంఠ యుద్యోగినై ముప్పుఁదెచ్చుఁ
గాన, నాకొల్వు మఱి వేఁడఁగలనె? నన్ను
ద్వేషమునఁ గనుఁడనియె ప్రార్థింపఁ గలను.
త్రాగి నోటవచ్చినదెల్ల వాఁగు, టొడలు
తెలియక కిటుకటుఁ దూలుట, తిట్లునోట్లు
మిగులనాడుట, శపథముల్ మీఱుట, తన
నీడతోడనె భాషించి వేడుకఁగని
పొంగిపోవుట!—త్రాగుడు బూతము! నిను
దయ్యమను పేరఁ బిల్వఁగాఁ దగునుగాదె?

అయా. అన్న! నీత ద్దికొనివచ్చి నతఁడెవండు?
ఏమి కీడొనరించె?

కావ్యు. ఏ నే మెఱుంగ

అయా. ఏటి వింత!

కావ్యు. నా జ్ఞప్తి నేమేమొ కలదు;
కాని, తేటగఁ దెలియ దొక్కటియుఁగూడ;
గొప్ప కలహ, మ దేటికో గుఱుతు లేదు;—
అయ్యయో! శత్రువును గొంతునందుఁ జేర్చి

బుద్ధిఁ గోల్పోవు టెంతటి పెద్ద తెలివి!
సంతసము, సంబరముఁ దాల్చి సరదతోడ
మృగములుగ మాఱుటది యేటి మేటి పదవి!
అయ్యా. ఇపుడు మైకము కాన, దదెట్లు విడిచె?
కాస్య. కైపుదయ్యము పఱచె నాగ్రహాపిశాచ
మత్తి;— ఒకలోపమున బయలయ్యె నొకటి,
నాపయిని నాకె ద్వేషమ్ము నాటికొనఁగ.
అయ్యా. పొమ్ము! నీ నీతు లతికఠినమ్ము, లన్న!
ప్రస్తుత స్థితిగతులను బట్టి నేఁటి
గలబ లేకుండినన్ మేలుగాఁ దలంతుఁ
గాని, వగవంగ ఫలమేమి కడచినట్టి
దాని? కది చక్కఁజేయు యత్నమె హితమ్ము.
కాస్య. నను మరలఁ గొల్వనంగొనుఁ డనుచు వేఁడ,
ద్రాగుఁబోతువటంచు నాతండు వల్కె;
ఆ నుడి వినంగ నాకు నీరేను నూర్ల
నోళు లుండిన నొక్కట స్నాతవడును.
ఈ నిముసమందుఁ దెల్వి, యాపైన మంపు,
అంతఁ గొంతవడికి మృగమట్ల యగుట!—
ఎంత వింతిది, అయ్యయో! సుంత యేని
హెచ్చుగా నారగింప నవేమిపాట్లు!—

అది మధువుకాదు మత్తుదయ్యమ్మ యానాను.

అయూ. మంచిదయ్యమ్మ యానయ్య మధువు, మనము
మేర మీఱనిచో; దాని దూఱనేల ?
అన్న ! యువనాయకా ! అనయమ్ము నాకు
నీయెడలఁ బ్రేమ కలదని నిశ్చయముగ
నమ్మువాఁడవ యనుచు నే నమ్మువాఁడ.

కాన్య. సంశయము లేదు, నే నది చక్కఁగంటి;
అయ్యయో ! త్రాగుఁబోతున వైతిఁగాదె !

అయూ. ఓయి ! నీకే మతేనికే నొక్కొకపుడు
త్రాగి స్మృతి తప్పుటోలయు; నద్దానిఁ బెద్ద
తప్పుగా మదినెన్ని చింతఁ గనరాదు.
నీవిపుడు త్రొక్కవలసిన త్రోవఁ గనుము;
ఓయి ! మన నాయకునకుఁ బై నాయకుండు
ఏర్పడియె నోయి ! ఎవరో యూహింపఁగలవె ?
అతని ముద్దుల పెండ్లము — అల్లదశద
మాన; యచ్చాన సుగుణసంపదను సతత
మాతఁ డెన్ని మురియుచుండు; నాపె మాట
కడుగు దాటఁడ; యింతట నాపెను గని
కల తెఱంగెల్లఁ దెల్పి నీకొలువు వేఁడు
మోయి; ఆయమ నిష్కలుషోత్తమగుణ

శాలి, యాశ్రితకల్పవృక్షమ్ము, సదయ
హృదయ ; వరియించు మేరకు నెచ్చోసంగ
కున్కి లోపమ్ముగా నెంచునోయి ; యాపె
తలఁచెనేని నాథునితోడఁ దగినరీతిఁ
బల్కి, నీపైన నతని కోపమ్ము మాన్పి,
మీ ప్రియమ్ము ముందటికన్న మిక్కిలియయి
యొప్పఁగాఁ జేయు.

కాస్యు. మేలైన యోజనయిది.

అయా. నా ప్రియముతోడు ! నీపైన నామనమున
జాలి గల్గంగ నల్ల యోజనయుఁ గల్గె.

కాస్యు. సందియమ్ము లే ; దుదయమ్ము పెందలకడ
దశదమానను గాంచి నాతప్పుఁ దెల్పి,
నాయకునితోడ నెత్లేని నన్నుఁ గూర్చి
కరుణ గలుగంగఁ బల్కి నన్ గావుమంచు
ప్రార్థనము సేతు ; ఇయ్యది వ్యర్థమైన
ముందు మార్గమ యోమయమ్ముగను దనరు.

అయా. భయపడకు, మటుసేయుము, జయము కల్గు;
పోమ్ము, కావలి కింకనేఁ బోవలయును ;
వందనమ్ము, యువనాయక !

కాస్యు. ప్రాణమిత్ర !

వందనమ్ము! అయాగ! విశ్వాసపాత్ర! [నిష్క్ర-

అయా. మ॥ నను దుర్మార్గుఁ డనం గలాఁడెవఁడు? సంతా
పమ్మునంబొక్క మి* త్రుని పైఁ బ్రేమతలిర్ప ని
ష్పగిది సంతోషమ్ము చేకూఱు త్రో* వను బో
ధించితి; మూరు న్నాగ్రహమ్ముఁ బాపంగా నుపా
య మ్మిదే* యని పల్కుందగదే? సతీమణి సహా
యం బబ్బదే వేఁడినన్?

కం॥ ఔదార్యమునం దాయమ
భూదేవియ; ఆపె ముదల మూరుఁడు సేయుం
గాదె తలతోడ? తనమత
మేదగ వలసినను సంశయింపఁడు గాదే?

చం॥ అలసతి ప్రేమ సంకిళుల నాతనియాత్మ తగుల్కొ
నెన్; విడం* గల వెరవేది? కీలు బొమ్మకై వడి
నామగఁ డిట్టులట్టు లె* ట్టులతివ త్రిప్పు నాగతిఁ
గడున్ సులభమ్ముగఁ దిర్గుచుండఁడే? * తలఁపఁగ
నెంత, కాస్స్యుని వెతారము మాన్పుట యన్న నా
పెకున్?

తే॥ ఇత్తెఱినిఁ గాస్స్యునకు లాభ మత్తఁ జేయు
వెరవు వేఱొండు లే; దిట్టి వితము తెల్పు
నీ యయాగుఁడు దుర్మార్గుఁ డెట్టులౌను?

భళిర ! దయ్యమ్ము తాల్చు దైవస్వరూప !
మొదను బల్ పాపకార్యమ్ములే గణించి
పెనుఁబిసానులు తమ పయి వేసములను
బుణ్యశీలముఁ దాల్చి కోపుఁగని యాస
పుట్టఁజేసి రగుల్చుట యిట్టకాదె ?

మత్త-కో॥-ఈయమాయకుఁ డింక మూరున కెట్టులేని సి
పారసుం * జేయుమా ననుఁగావుమా యనిచింత
తోఁ దను వేఁడఁగా * ఆయమాయకురాలు నైజ
దయారసమ్మున భర్తతోఁ * దీయమాటలఁ గా
న్యనేరముఁ దెల్చిపల్కి క్షమాపణల్ * సేయఁ
గా బతిమాలు ; అంత, బలే! ప్రయోగము సేయు
దున్ * నా యుపాయము ; మూరుకర్ణమునన్
విషమ్మును జల్లగాఁ*బోయుదున్ , సతి వేఁడికోల్
తన మోహముం దనియింపఁగా * నేయటం ;—
చట వేఁడుమేరనె హెచ్చదే యనుమానమున్?

కం॥ ఇప్పగిదిన్ మసిబుగ్గిగ
నొప్పించనె యాపె సదమలోజ్జ్వల గుణమున్?
జొప్పఁగన లేనె యిందే
గొప్పవలంబన్ని వారిగుమిఁ గూల్పంగన్ ?

[నిష్క్రమించును.]

రంగము ౪.

సైప్రసుకోట, పారా ఘాటు.

ప్రవేశము:—ఆయాగుఁడు, రుద్రగుఁడు.

———:o:———

అయా. తే॥ ఏమి, రుద్రగ!

రుద్ర. ఏమున్న, దిచట నేను

వేఁటలోఁ జేరి పరువిడి వేసటఁ గను
కుక్కనైతిఁ జుమీ, వేఁట కుక్కనెట్లు ?
ద్రవ్య మడుగంటె; నీరాత్రిఁ దన్నులబ్బెఁ,
దృప్తిఁగని మేలుకాంచి బుద్ధిగొను నట్లు !
నాపడిన కష్టమునకు జ్ఞానమె ఫలమ్ము
గా నగుట రూఢి పర్యవసానమందు ;
ధన విహీనుఁడనై జ్ఞానధన మొకింత
చేకుఱిన యందులకు సంతసిల్లి వెనిసు
పురి కరుగువాఁడనని నిక్కముగఁ దలంతు.

అయా.— [మధురగతి రగడ] – మోహన రాగము.

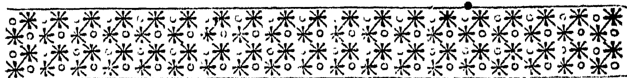
సహనము, తమ్ముడ! సహనముఁ గనుమీ,
సహనముఁ దాల్చిన జయమగును జుమీ!
ఆత్తరమునఁ జెడునప్పా కార్యము,
చిత్తమునన్ విడఁజెల్లదు ధైర్యము ;

మంత్రము రాల్పదు మామిడి పండ్లను,
తంత్ర మమర్పం దగు వడగండ్లను;
నిల్కడ యొప్పక నెగ్గ దుపాయము,
చుల్కఁగ మానుట చూతుమె గాయము?
పూచినదినమే పుట్టునె ఫలమును?
నీ చెయ్దమున గణించు ఫలితమును;
తింటివి కాస్త్యాని దెబ్బలు స్వల్పము,
కంటి వతనికిం గ స్తి యనల్పము;
వేసి వెలుఁగు కృప వెలసెడి వృక్షము,
నీడనుబడుగై నిలిచెడి వృక్షము —
హెచ్చుగ నున్నది యెద్దమిఁ గాంచెను,
పొచ్చెముఁ గన్నది మును పుష్పించెను;
ఫలము కలుగు, నిఁక భయపడ కోయీ;
తెల తెలవాఱె, నదే! కనవో? యీ
కడ నిలఁబడకు, తికాణకుఁ బోమ్మా;
కడువడి నంతయుఁ గందువు లెమ్మా!
పద నొప్పు, దిపుడు వల దీముచ్చట;
ఉదయ,మయా రే! యుండకుమిచ్చట. [రుద్ర. నిర్మ.
పని తపలిన సంబరమంటిన తఱి
మనమునఁ గాలగమన మొప్పద సరి! —

ఇరు కర్జమ్ముల నిపుడు నడపవలె——
ఉఱ వారసి కాన్స్యనకుఁ యామిలె
సరగున అమదర్శన మొనగూర్చుట ;
సరి ! అటు మూఁడు నచటికిం జేర్చుట ;
అది యే వితమున ? అంతకు ముందే
ఎదియో కతమున నించుక యెందే
నాతనిఁ గొనిసని యటకు హఠాత్తుగ
నాతఱి వచ్చుట — హా ! యిది యత్తుఁగ
దా ! వహ్వారె ! వహ్వారె ! విజయముగుఁ
గావుత ! మిది తిన్నగఁ బన్నఁదగుఁ.

[నిష్క్రమించును.]

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

తృతీయాంకము.

—:౦:—

రంగము ౧. — సైప్రసు, కోటనగరు ఎదుట.

ప్రవేశము:— కాస్స్యుఁడు, పాటకులు.

కాస్స్యు. తే॥ ఇచట నిలుఁ, డయ్యలార! యేదేనిఁ జిన్న
మేలుకొలుపును బాడి నా మెచ్చుఁగొనుఁడు.

పాటకులు.— బౌళి — త్రిపుటలఘువు

పల్లవి॥ — మేలుకో దయానిదీ - మేలుకో కృపానిధీ!
అనుప॥ — మేలుకో దయానిధీ -
మిత్రోదయ మా వేళ ॥ మేలుకో ॥
చరణ॥ — వీరులెల్ల నిన్నుఁ జూడఁ —
గోరివచ్చియున్నవారు।
వారివందనములు గొనుము-
వనిత దశదమాన మెచ్చ॥ మేలుకో ॥

ప్రవేశము :—సేవకుఁడు.

సేవ. అయ్యలారా! మీ వాద్యములు నేపిల్సు పురికిఁ
బోయి వచ్చెనా యేమి, ఆలాగు ముక్కుతోఁ
బాడుచున్నవి?

౧ పాట. అట్లంటివి, రదియేమి ?

సేవ. ఓహెూ! మీవాద్యములు వాయుప్రాణులు గాఁ బోలును.

౧ పాట. అవునండి, వాయుప్రాణులే.

సేవ. అందుననే మూలుగు.

౧ పాట. ఎందుననండి మూలుగు ?

సేవ. స్వామిద్రోహు! వాయుప్రాణులకుఁ బెక్కుటికి ముక్కుతోటి మూలుగు నే నెఱుంగుదును. సరే కాని, యిదిగో మీకు బహుమానము! నాయకుఁడు జాబులువ్రాసికొనుచు మీగానామృతము సంతృప్తిగఁ గ్రోలి, యింక నీ ధ్వనిచాలింపు బతిమాలుకొనుచున్నాఁడు. ఇంతట నిలువుఁడు.

౧ పాట. చిత్తము! నిలిపితిమి.

సేవ. ఏదేని వినఁబడని గానమున్నఁ గొంచెము కానిండు!
—నాయకునకు గానమునం దభిరుచి హెచ్చుకానదు.

౧ పాట. అట్టిది మాయొద్ద లేదండి.

సేవ. అట్లయిన, మీ గొట్టములుం దిత్తులును మీ సంచులలో వేసికొని వెడలిపొండి!—నాకుఁ బని యున్నది.—పొండి! గాలిలోఁ గలిసి మాయము కండి!

[పాటకులు నిష్క్రమింతురు.

కాస్ట్యు. ఓయి ! యిదిగోనోయి !

సేవ. ఇది గోనె కాదండి.

కాస్ట్యు. నీ హాస్యములు కట్టిపెట్టి — యిదిగో ఈకాసు జేబులో వేసికో ! — అమ్మగారి వెంటవచ్చిన ఆఁడుఁదోడు లేచితిరుగుచుఁ గనఁబడెనేని, నీ:కోడఁగొంచెము మాటాడఁగోరి, యెవరో కాస్ట్యుఁడఁట వచ్చి యున్నాఁడని చెప్పుము — చెప్పెదవా ?

సేవ. ఆపె లేచితిరుగుచునేయున్నదండి. ఇచ్చటికిఁదిరుగునేని మీఁయిచ్చ నాయమసన్ని ధానమున వెలిపుచ్చెద.

కాస్ట్యు. మంచివాఁడ, నాపని సేయుము.

[సేవకుఁడు నిష్క్రమించును.

ప్రవేశము:— అయాగుఁడు.

కాస్ట్యు. తే॥ మంచి సమయమునం దరుదెంచితోయి.

అయా. పడుక కే యరుగక యుంటివా, సుమిత్ర !

కాస్ట్యు. పడుక యెక్కడ ? నే నిను విడిచినపుడె
తెల్లవారె. అయాఁగ ! నీ తెలివ నిప్పు
డిచటికిం బిల్వఁ బంచితి, నెట్టులేని
దశదమానను దరిసింపఁ దరుణమొప్పఁ
జేయుమా యని కోర ; నెచ్చెలి ! క్షమించు.

అయా. ఆపె నిచ్చటి కిప్పుడ యంపువాఁడ;
మూరు నావెంటఁ దోడ్కొనిపోయి, నగళు
బయట నుంచు నుపాయముం బన్నువాఁడ —
స్వేచ్ఛగా నీదు మనవి చెప్పికొనఁజెల్లు.
కాస్యు. వందనము గొమ్ము, సుహృద! [అయా. నిష్క్రమించును.
నా బంధువర్గ
మందు నింతటి దయగల యతఁడు లేఁడు.

ప్రవేశము:— యామిలి.

యామి. నెమ్మి కల్గుత! యువనాథ! నీకు దొసఁగు
పొసఁగెనని వినుటకుఁ జింత మెసఁగె నాకు;
ఇప్పుడిప్పుడె నాయకుఁ డింతియు నిను
గుఱించి మాటాడుచుండిరి; కొల్వునందు
నిను మరల నిల్పఁగా వేఁడికొనుచు నుండె
నల దయామతి; పల్కె నాయకుఁడు నిట్లు :—
సైప్రసున ఘనమైనయశమ్ముఁ గాంచి,
మేటి బంధువర్గమ్మును మిత్రకోటి
గల్గు నతనికి నీచెయ్యిఁ గంటు గల్గెఁ
గాన, నిన్ముఁద్రోయఁగా విధి గల్గెఁగాని,
నీపయినిఁ బ్రేమ యాతని నెమ్మనమునఁ
గల దటంచును మఱిమఱి తెలిపినాఁడు;

తరుణ మయరినతోడనె మరల నిన్నుఁ
గొల్పునం గొనునట్లు వాక్రుచ్చి, యే సి
పారనుం బని లేదని పల్కినాఁడు.

కాస్యు. అయిన, యామిలి! ఒక్కసాయ మ్మొనర్ప
వలయు; — తగునని నీమదిఁ దలఁతు వేనిఁ,
దరుణ మబ్బున యేనియు దశదమాన
యొంటిపాటు దర్శనము నాకొక్క నిముస
మొప్పఁ జేయుము, నాగోడు చెప్పికొనఁగ.

యామి. రమ్ము లోపలి; కెవ్వరు రానిచోట
నిన్ను నిచి దేవి సంపెద; నీ హృదయము
సకలమును దెల్పికొనుటకు సమయమొసఁగు.

కాస్యు. యామిలీ! అది దొడ్డ సహాయ సమ్ము!

[నిష్క్రమింతురు.]

రంగము ౨. — సైప్రసు, కోటనగరులో ఒకగది.

———: o :———

ప్రవేశము:— అథిలుఁడు, అయాగుఁడు, శూరులు.

అథి. తే॥ ఇవిగో! ఈలేఖలను గొని యిపుడె యంపు
నావికుని వశమున నిచ్చి; నావిధేయ
వందనమ్ములు తెల్పుము ప్రగ్గడలకుఁ;

బిదప నగ్గలియుము—కోట వెలిబురుజుల
మీఁద నుందును.

అయా. ఆనతి మేర నడతు.

అధి. అయ్యలార! యీబురుజుల కరుగుఁడింక.

పౌరు. చిత్తము, మహాప్రభూ! పరీక్షింపుఁ డిపుడ.

[నిష్క్రమింతురు.]

ద్వితీయ సంధి *

—:o:—

ప్రవేశము :—సూత్రధారుఁడు.

ద్వి॥ ముసలివానినిఁగని మూతులు విఱిచి
కసరకుఁడయ్య యో ఘనమతులార!
అధిలునిలేఖల నంది యానావ
రథవేగమొప్ప నీరధిపైన వెనిసు
పురికయి పఱచెడిఁ; బోవలె నింక
నిరువారములకాల మిక్కుఁ జేరంగ;
ఈ లేఖలం దేమి యెక్కువల్ గలవు?
ఆలముల్ ముగిసె నత్యాశ్చర్యముగను,
శత్రునావలు మున్గె సంద్రమునందు,
చిత్రముగా నేము చేరితి మిటకు

* నాటక ప్రదర్శనమున దీనిని వదలి వేయవచ్చును.

ఏడెనాళ్ళులలోన నే హానిఁ గనక ;
ఈడ నంతయు భద్రమే, యింక శత్రు
భయమన్న మాట స్వప్నమునందు లేదు ;
అయినను బురుజుల నన్నిటిఁ జక్కఁ
బఱుచుచున్నాఁడ, లోపము లెల్ల దిద్ది
సరిచేయువాఁడఁ దక్షణమ — యిట్లనుచుఁ
దెల్పె నేకాని యఖిలనాయకుండు
తెల్పఁగా లేదు రాత్రి పొసంగినట్టి
గలిబిలి మాటయుఁ గాస్యుని మాట ;
తలఁచె నాతఁడు మంతనుని గాయములు
నిమ్మళించిన వెన్క నెమ్మది నతని
సమ్మతిలోఁ గాస్యు క్షమియించి కొల్వు
నన్నిల్పె ; దశదమానకు నట్లె తెల్పె.

*   *   *

విన్నారుగద మున్ను వెనిసునవార్త—
పిన్నయ్యయును లాదవీకుండు వచ్చు
చున్నవారట, కదే, యోడ కనుండు !
పక్షము గడవ సైప్రస్సు చేరుదురు,
వీక్షింపఁగలరె భవిష్యత్తు తెఱఁగు ?

ఈ నెలదినములు నేరీతి దశద
మానయుఁ బఱియుఁ బ్రేమల పెంపుఁ గనిరి,
ఒప్పెనే జయము కాస్యుని యత్నమునకు,
ఎప్పగిది నయాగు హృదయమ్ము తృప్తిఁ
గనియె, రుద్రగుఁడు నెక్కరణిని సహన
మునుదాల్చి యాసతో మురియుచున్నాఁడు -
ఇదియెల్ల మీర లూహించుకో వలయు,
విదితమ్ముకాదు మీ వీక్షణమ్మునకు ;
నడుమంతరమున దంతయు దాఁటిపోయి
కడపటి దివసమొక్కటె కానవచ్చు ;
ఆనాఁటి యఱిముఱి యది పల్కశక్య
మౌనె, చూడుఁడు, హృదయమ్ములు చీలు !

* * *

ఆదినుండియు దేవి కథలనాథునకు
భేద మొనర్చి తృప్తిం గాంచఁగోరు
ఘోర రాక్షసుఁ డయాగుఁడు పన్ను నట్టి
క్రూరతంత్రములు కన్గొన నేరితరము ?
ఒక రాత్రిలోనె కాస్యుని కొల్వుఁ గూల్చి
తికమకల్ నేసిన తెఱఁగెఱింగితిరి ;

మఱునాఁటియుదయమ్మె మానినితోడ
మొఱవెట్టికొని తనముప్పుఁ దీర్చికొను
త్రోవసూపించి మిత్రున కుపకార
భావమ్ము మెఱయఁగాఁ బడఁతి యామిలి స
హాయమ్ము సమకూర్చె, నది కంటిరె కద !
ఆ యుదయ మయాగుఁ డఖిలనాయకునిఁ
దా నెన్ని యున్న విధమ్మున, దశద
మానఁ గాస్యుఁడు బలిమా లెడి తఱిని
నగరులోనికిఁ జేర్చెనా ? చేర్ప లేదు ;
పగఁబూని పాడుదైవముకూడ నూత్న
దంపతులను గూల్పఁ దలపెట్టియుండ
సంపూర్ణ ఫలమొప్పఁజాలని వేళఁ
గొనసాగునే అయాగుని జతనమ్ము ?
తను నమ్మియున్న రుద్రగునకు నుదయ
కాలమునన్ లెస్సఁ గఱపినయట్టి
తాలిమి తానిప్డు తాల్పంగవలసె !—
సహన మవశ్యమ జయమున ; కైన,
దహియింపదే యది తన హృదయమ్ము ?—
ఏలా గయాగుఁ డిమ్మెడ నోర్చియుండు ?
ఆలు లభించి నాయకునకు హాయి

తలకూడె; నయ్యయో! తానెందు తలఁపఁ
దలఁచె దైవము వేఱ్వేఱమ్మున! కాన్య
నకుఁ దెల్పినట్టి మంతనము నాతనికి
అకటకటా! మేల యబ్బెంగఁజేసె
మంతను గాయముల్ మానిన వెన్కఁ
జింతఁబాయుదువయ్య, సేనాని నిన్ను
మన్నించి కొల్వున మఱి నిల్పఁగలఁడు,
కొన్ని దినము లోర్చికొనియుండు మనుచు
దేవి తెల్పఁగ వగ తీఱు టబ్బురమె?—
ఏవిధమ్మున దయ్య మిది సహించు?
అప్పురమునఁగల యన్నవలెల్ల
ముప్పిరిగొను మోదమున నమ్మదర్శ
నము చేసికొని మన్ననల్ పెద్దగనిరి;
అమయును వారి గృహమ్ముల కరిగి
సేమ మారసి తన చెలిమిని నెఱపె;
ప్రేమతో నెల్లర హృదయముల్ నిండె;
ఎచ్చోటి కరిగిన నింతి మేల్గానము
మెచ్చులె, అథిలుని మేటిభాగ్యమ్ము
ముచ్చటలే, వారిపొందు పొగడ్త—
లెచ్చోద్భున నయాగుఁ డిది కని యోర్చు?

చాఁగురే! బ్రహ్మరాక్షసి యేనిఁ జుల్కఁ
గాఁ గోరినక్ బందుగ లభింపఁగలదె?
ఎన్నెన్ని మాయల నియ్యాయాగుండు
పన్నెనో మీకుఁ దెల్పఁగ నేరితరము?
కలదు కాస్యునకు వేశ్యచెలి యొక్కర్తు,
వలపుకత్తియ, పేరు బాణక; అతని
జంట దానింటికిఁ జనియె నమాగుఁ;
డంటుకాఁడని తెల్ప నదియును మెచ్చి
మచ్చికమీఱ సమ్మానముల్ సేసె;
అచ్చెరువుగ మైత్రి యంతలో నెఱపి
లేమకు నొకయంగుళీయక మతఁడు
ప్రేమమై నొంటరివేళ నొసంగి.—
కొమ్మరో! దీని నా గుఱుతుగ నుంచి
కొమ్ము నీయొద్ద, నీ కూరిమికాని
కెన్నఁడు చూపకు, మెట్టిమిత్రులకు
అన్నలపట్ల రహస్యమ్ము వలయు—
నని తెల్పె.—అంగుళీయక మల్లరుద్ర
గుసిది, యాతనిపేరు గుఱ్ఱుకన్పట్టు;—
తగియుండదే విరోధము పొసఁగింప?
ముగురికి వహ్వారే మూడదె కీడు!

ఇంతట నాఁగెనే యీ మహాత్ముండు ?
మంతనుఁ గాంచి సేమమ్ము నారయుచుఁ
జింతతోఁ గాన్యని స్థితిమెఱింగించి
సంతసమ్మునఁదెల్పు స్వల్పకాలమున
మేతానయని ; మఱి మిత్రునిఁ బొగడు
జాలియుఁ బ్రేమయుఁ జాలఁ దోఁపింప ;—
ఇది యెల్లఁ గాన్యన కెగ్గు పొనర్ప
మదినెన్ని పన్నిన మాయతంత్రమ్ము.
తనయాలు నేని సుంత ప్రియమ్ముతోఁడఁ
గనునె యీతండు ? నిష్కారణమ్ముగను
జీటికి మాటికిఁ జీవాట్లు పెట్టి
బోటిని మొత్తగ మొత్తు నెక్కుడు ;
చెట్టసేయఁగఁ బంచుఁ, జేయకయున్నఁ
దిట్టుచు సతము వేధించుచునుండు ;
చెల్లరే ! యీతని చేతను జిక్కి
అల్లయామిలియు సౌఖ్యము నెట్లు కాంచు ?
ఇరువదిరెండు నాళ్లేఁగె, నీలోన
నిరుతడవలు లభియించెఁ గాన్యనకు
దళదమానాదేవి దర్శనమ్ము ; విధి
వశమున నవుడు నిష్ఫలమై అయాగు

జతనమ్ము చెడఁగ విచారమ్ము మీఱె
అతఁడు వేఱొక యుపాయము పన్నఁదొడఁగె.

*　　*　　*

తాలిమితోడ రుద్రగుఁడు నిన్నాళ్లు
మేలు కల్గున యని మిత్రునిమాట
నెఱనమ్మి దానిచిన్నెలు కానరాక
మొఱ యిడసాగె; నప్పుడు ప్రేమమెఱయఁ
బలుకునయాగ సర్పము నిప్పగిదిని:—
చెలువుఁడ! యోర్పు తాల్చితివయ్య చాల;
నరులము మనప్రయత్నములకు ఫలము
చెఱుపఁదలంచి యా చెనఁటి దైవమ్ము
యడ్డిన నేమి సేయంగలమయ్య?
ఎడ్డమిఁగాంచిన నేమయ్యెఁ, గాన్యుఁ
డమ్ము సిపార్సున నఖిలు నను గ్ర
హమ్ము సంపాదించె; నతి శీఘ్ర కాల
మున నిల్వఁగలఁడు నూ ముందటికొల్వు
నను — విఘాతమ్ము నొనర్పఁగావలయు;
నాఁటియటుల నేఁటి నడిరేయి నీవు
కోటగంటను మ్రోసి గొల్లున గోల

పుట్టింపుమయ్యా యిప్పురమున, దాన
నెట్టిలాభమొ వెంటనే చూడఁగలవు.

*   *   *

అయ్యామవసనిసి నైనట్టి గోల
కెయ్యదిమూలమో యెట్లే నెఱుంగఁ
గాఁగోరి, యటుమీఁదఁ గావలియం ద
యాగునితోడ నాయకుఁడు తాఁ గొన్ని
రాత్రులునిల్చి ఏర్పఱిచెను ; గాస్యఁ
డాత్రమునఁ వేఁడినది వెనుకయ్యె.
ఇయ్యదనునఁగదా హితుని సహాయ—
మయ్యయాగుఁడు వీడునా చెలికాని ?
పలికెనతఁడు కాస్యుఁ బరికించి యిట్లు—
గలిబిలి కంటివి కాదె, సుమిత్ర !
తెలియదు కతము, సందియము జనించెఁ
గొలువున నినుఁ జేర్చికొనఁబోవు కతనఁ
గలహాపుయోజన గలిగెనో యనుచు ;
చెలువుఁడ ! నను లెక్కసేయుదు వేనిఁ
బది దివసమ్ములు బాణకపొత్తు
వదలియుండుము, దానిఫలముఁ గాంచెదవు ;

నిదురించుమా ట్టిక నీయిక్క యంద,
అదను కల్గినయస్వ డమాదర్శనమ్ము
చేసి నీగోడెల్ల చెప్పికొనంగ;
మోసమా నాలస్యమున నిటుపయిని,
వేగ నీకోల్పు నిప్పించకయున్న ;—
ఈ గతి మిత్రుని హితబోధ నంది
కాన్యుఁడు దేవినిఁ గాంచి వేఁడుచు ర
హస్యమ్ముగా నంగలార్చుట వినుఁడు!
నాఁటికి వారముల్ నాలుగు సెల్లె;
బోటి పిన్నయ్య యాప్రొద్ద రాఁగలఁడు;
కటకటా! లేశ మక్కటికమ్ము లేక
కటికదైవము సేయు గత్తర కనుఁడు!

రంగము 3.

సైప్రస్సులో — కోటనగరున ఒక వసారా.

ప్రవేశము:—దశదమూన, కాస్యుఁడు, యామిలి.

దశ. తే॥ భయపడకుమయ్య, కాస్య! నీపట్ల నా ప్ర
యత్నలోపము కలుగనీయనని నమ్ము.
యామి. అమ్మ! దయగలతల్లి! యెట్లయిన మే లొ
నర్పఁగదవమ్మ; యిప్పట్ల నా యతండు

తనకు నగచాట్లు కనినట్ల వనరుచుండు.

దశ. అతని హృదయమ్ము దయగలదాను.—కాస్య !
తొఱఁగుమా సంశయమ్ము, నాథుఁడును నీవుఁ
దొంటియట్ల మిత్రులుగ నుందురని నమ్ము.

కాస్యు. కరుణగలతల్లి ! ఒకటి నిక్కముగ నమ్ము —
కాస్యునకుఁ దుది నేగతి కలుగనున్న
అతఁడు సతము మీదాసుఁడై హితము కోరు.

దశ. అది యెఱుంగుదు ; వందనమయ్య, కాస్య !
నాథునెడ నీకుఁ బ్రేమ ఘనమ్ము ; పెక్కు
నాళ్ల పరిచయమౌను ; జింత విడుమయ్య,
నీయెడల నాయకుండు విధాయకమ్ము
కలుగువఱ కిటులుండు నేగాని, పిదపఁ
గరుణ నెప్పటియట్లు నిగ్గాంచుఁ జుమ్ము.

కాస్యు. నిశ్చయమకాని, దేవి ! యే నెపమయేని
ఆ విధినిఁ బెంచి పెద్దసేయంగ నోపు ;
స్థానమునఁ బెక్కునాళ్లు నేఁ గానకున్న,
నాదు సేవయుఁ బ్రేమయు నాయకుండు
మఱవఁగూడున యని మది వెఱచువాఁడ.

దశ. సీ॥ వలదయ్య వెఱపు, నీ కొలువు నిప్పింతు, యీ
మిలి సాక్షినిల్చి నిప్పలుకునకును ;

వినుమేను హితభావమునఁ గార్యమును బూని
నన విడనయ్య యంతమ్ము దనుక ;
సమయము కాదని సంశయింపక యిఁక
నేఁప్రొద్దు నీబుద్ధి హెచ్చరింతు ;
పలుకాడు వేళను బనుల వేళను బువ్వ
కుడుచు వేళను మఱి పడుక వేళ,
ఆ॥ అన్ని వేళలందు నర్థింతుఁ గాన్యుని
కొల్వు, వేఱొకందు కోరనయ్య ;
ప్రాణనాథున కిది పాఠంబుగాఁ జేతుఁ,
జింతవిడుము, జయము చెందఁగలవు.

యామి. తే॥ అమ్మ! నాయకుఁ డల్లదె యరుగుదెంచు!
కాన్య. దేవి! యే నింక సెలవు ప్రార్థింతు నమ్మ.
దశ. ఏలపోవలె? నిలువు, మేలీల నిన్ను
గుఱించి భాషించుదాననో కొంత కనుము.
కాన్య. ఇపుడు కాదమ్మ, తల్లి! యే నిచట నిల్వ
నోపుస్థితియందు నాచిత్త మొప్పదమ్మ.
దశ. అటులయేని నీ యిచ్చకు నడ్డుపల్క. [కాన్య. నిష్క్ర.

ప్రవేశము :—అఖిలుఁడు, అయాగుఁడు.

అయా. అజ్జరే! యది తగద!— [తనలో తా ననుకొన్నట్లు]
అఖి. ఏమంటివి విపుడు ?

అయా. అయ్యా! యేమియు లేదయ్యా!—

[తనలో తా ననుకొన్నట్లు] అతఁడు కాఁడ

యేని — మఱియేఁడో యూహింపలేనివాఁడ.

అధి. ఆదెసను దేవి వీడ్కొని యరిగినతఁడు

కాస్యుఁడే కాదె?

అయా. నాయకా! కాస్యుఁడంటె?

కాఁడు, కాస్యుఁడు కాఁడు, నిక్కమ్ము; కాస్యుఁ

డప్పగిది క్రుచ్చువలె నేటి కరుగు మిమ్ముఁ

గనినయంతనె?

అధి. కాస్యుఁడ యని తలంతు.

[అయాగుఁడు కొంచెము దూరమున నిలుచును.

దశ. రండు, ప్రాణేశ! యీ నిమిషమ్మునందు

మీదయకు దూరుఁడై, గాసి మీఱి, రక్ష

ణమ్మడుగు నర్థితో భాషణమ్ము సల్పు

చుంటి.

అధి. అతఁడెవఁడో?

దశ. ఎవఁడోయనంగ

నేల? యువనాయకుఁడు కాస్యుఁడే కదయ్య!

ప్రాణనాథ! ప్రేమకుఁ గృపఁబడయు బలిమి

కలదయేని నామొఱ విని కాస్యు నిపుడ

పిలువనంపించి కొలువున నిలుపుఁడయ్య;
అతఁడు మీయెడ నిజము ప్రియమ్ము కలఁడు,
తెలియక పరాధ మొనరిచెఁ దెలిసికాదు—
అతని ముఖలక్షణమ్మున నది విశదము;
వేఁడికొందు, నాతనిఁ బిలిపించుఁ డయ్య.

అఖి. ఇప్పు డాతఁ డెయ్యెడనుండి యేఁగె నెక్కొ—?

దశ. ఔను, పగచే డిగంబడి యణఁగిచనియె,
అతనిచింత యొకింత నా కంటికొనఁగ;—
ప్రాణనాయక! పిల్వంగఁ బంచుఁడయ్య.

అఖి. ప్రియ, దశదమాన! యిప్పుడు వేళ కాదు,
మఱి యొకప్పుడు కానిమ్ము.

దశ. త్వరగ నెకద?

అఖి. ప్రాణమా! నీవు కోరు కారణముఁ జేసి
మిగులఁ ద్వరగనె కానిమ్ము.

దశ. మేలు, మేలు!
కూడునే నేఁటిరాతిరి కుడుపువేళ?

అఖి. నేఁటిరాతిరి వలదు.

దశ. ఒకనాఁటి కేమి,
వలనగునె యెల్లి పగటిసాపాటువేళ?

అఖి. కోటలో నెల్లి కప్తాన్లు కూడి విందు

సేయుదురు, వారితోడ బోసేయువాఁడ.

దశ. అటులయిన రేపురాతిరి ; అదియుఁగాక
పై దినము రేపుఁబొద్దో, ఆ పవలో, మాపొ ;
అదియుఁగాకున్న బుధవార ముదయమందో,
కరుణ మెయి నియమింపుఁడు కాల మొండు —
మూఁడు దినములలోన కా వేఁడికొందు.
పెఱలు బుద్ధిఁగొనం గనికరము లేక
దురములం దెట్టి మేటి యోధులనయేని
దండనలకు లోఁబఱుచుట తక్క, నిక్క
మరసిచూడంగఁ గాస్యుని మైపదెంత ?
చాటుఁజీవాట్లుఁ బెద్దశిక్ష యవునయ్య !
అయినఁ దన కొద్దితప్పిద మతఁడు గొప్ప
గాఁ దలంచితలంచి వగఁ మునింగి
నాఁడు, మన్నించి కొల్వునఁ మఱి కొనుండు.
ఎపుడు రమ్మందురో వచియింపరయ్య.
ఎంతయబ్బుర, మయ్యారే ! యింత సేపు
నిశ్చయము తెల్ప ; రిట్లు పం[డెండుసార్లు
మిమ్ము బతిమాలవలెనె యీ మేలు కొఱకు ?
మీరు నన్నేమి కోర నీ తీరునఁ బలు
మాఱు దైన్యముతో బతిమాలఁ జేసి

కొందునో మది నూహించికొనఁగఁ జాల;
మమ్మ! మన పెండ్లి రాయబారమ్మునందు
ఎన్ని తడవలు నాయొద్ది కితఁడు వచ్చె,
నెన్ని తడవలు నే మిమ్ము నిష్టపడక
యొగ్గులెన్న మీపట్టు వహించిపల్కె! —
ఇట్టి వానినిఁ గొల్వునఁ బెట్టికొనఁగ
నింత యోజన వలసె, బలే! సెబాసు!
ఇతని సాయములో వీన మేనిఁ జేసి
యున్న యతనికిఁగూడ నే నొప్పఁజేతు
నయ్య —

అఖి. ఇఁకఁ జాలు; నాతని యిచ్చవచ్చి
నపుడు రమ్మను, నీమాట కడ్డుసెప్ప.

దశ. కం॥ బళిరా! వరమిచ్చుట కాఁ
దలఁచితిరా యేమి, యింత తడవయ్యెను మీ
పలుకు వెలివడఁగ; నాథా!
స్వలాభము గైకొనంగ జాగుక్ మేలా?

ఆ॥ మంచి చేలము ధరించుమా యనుట, మే
లోగిరమ్ము కుడువ నొల్లుమనుట,
హాయిఁగూర్చు పనిని జేయుమాయనుట, కా
న్యునకు మరలఁ గొల్వు నొసఁగుమనుట.

ఆ॥ మీకు దశదమాన మీఁద నొప్పెడి ప్రేమ
మేరఁగనుఁగొనంగఁ గోరినపుడు,
నాల్గుగడెలు యోజన యొనర్చి తడఁబాటు
తోడ నీఁదగినదె వేఁడికొందు!

అథి. తే॥ ఏమికోరిన నీకెడ్డ మెపుడు పల్కఁ
జుమ్ము! బలిమాలుకొందు నిచ్చోట నిముస
మొంటిపాటున నుంట నా కొసఁగవలయు.

దశ. అడ్డి సెప్పాదునే భవదర్థితమున?—
కిదె యిచటినుండి తరలితి నీ నిముసము;
వందనము, ప్రాణనాథ!

అథి. నా ప్రాణధనమ!
వందనమ్ము! క్షణమ్ములో వచ్చిచూతు.

దశ. యామిలీ! రమ్ము.——నాథ! మీ యాజ్ఞ మేర
కరుగుదానను, స్వేచ్ఛమై నలరుఁడింక.

[దశదమాన, యామిలియు నిష్క్రమింతురు.]

అథి. ఆ॥ పెన్నిధానమ! నినుఁ బ్రేమింపఁగల్గి నా
యాత్మ స్వర్గసౌఖ్య మందుటయ్యె;
అల్ల ప్రేమమునకు నంతమొప్పిన జగ
త్ప్రళయ మెసఁగి యిరులు గ్రమ్ముకొనదె?

అయా. తే॥ అయ్యొ, నాయక!

అథి. ఏమి, అయాగ! యేమి?

అయా. మీరు దేవినిఁ బెండ్లాడఁ గోరి ప్రేమ
నెఱపుచుండుట కాస్యున కెఱుకపడెనె?

అథి. అతని కెఱుక యె దాని యాద్యంత మెల్ల; —
ఏల యిట్లడిగితివి?

అయా. మఱేమి లేదు,
నా తలఁపు సరిపోల్చుకొనంగ నయ్య.

అథి. తెల్పు మది యేమి?

అయా. కాస్యుఁడు దేవి పరిచ
యమ్ము గలఁడని నాయూహయందు లేదు.

అథి. పరిచయము మెండు; మా రాయబార మాది
నుండి నడపిన దూత యతండె.

అయా. అటులో!

అథి. అటులో! నిజముగ నటులయా, నందు సా[illegible]
గందువా? కొ—, సత్పురుషుఁడు కాఁడో యతఁడు?

అయా. సత్పురుషుఁడు!

అథి. పల్కు మతండు సత్పురుషుఁడు
కాఁడో?

అయా. కాఁడని యెట్లు పల్కఁగలనయ్య!
ఎఱుఁగు వఱకు సత్పురుషుండె చెప్పవలయు.

అధి. ఎన్నుట యటుండనిమ్ము, నీవేమి తలఁతు ?
అయో. ఏమి తలఁతున, నాథ !
అధి. హా ! యేమితలఁతు
ననుచు నానుడులే ప్రతిధ్వనిగఁ బల్కు-
చున్నవాఁడవు ; నీమది నున్న దేదొ
బ్రహ్మరాక్షసియూహ, చూపంగరాని
దయ్యపుఁ దలంపు, నీవాకు వ్యర్థమోట్లు ?
దేవి పిడ్కాని కాస్యుఁడు పోవుటఁగని
అజ్జరే !యది తగదని యంటి విపుడ—
తగని దెయ్యది ? మాదూతయగుచు నాది
నుండి కార్యము నడపె నతం డనంగ,
అటులొ ! యనిపల్కి కనుబొమల్ చిటులఁజేసి
మోము ముకుళించుకొంటి, వదేమొ ఘోర
భావము మనమ్ములోపలం బర్వినట్లు ; —
నిక్కముగ నాదెసను బ్రేమ నిలిపె దేనిఁ
దెలుపుమోయి నీతలఁపుల కలతెఱంగు.
అయో. నాథ ! నీపయి నాప్రేమ నమ్మెదుగద ?
అధి. నమ్మెదను ; నీదుహృదిని బ్రియమ్ముకలదు
మంచివాఁడవటంచు భావించి, తస్స
యోజన యొనర్చి కాని యీయోజఁ బల్క-

వని మెఱుంగుటచే ఘనమయ్యె నీదు
తెలిపి తెలుపని తలఁపుల వలని భయము;
తెక్కలి గులామునందు నీ శక్తియెల్ల
బూటకపు వేసమై మోసమును ఘటించుఁ
గాని, సద్వర్తనము కలవానియందు
హృదయమున డాఁగియుండక యెదురు తిరిగి
వెలికిఁ బ్రసరించు కలుషవిద్వేషచిహ్న
ములుగ భావింపకున్నఁ గీడొలయకున్నె?

అయా. అయ్యొ, నాయక! సత్యవాక్యమని తలఁచు
మయ్య! కాస్యుఁడు సజ్జనుండనియె తలఁతు.

అఖి. ఏను నటుల తలంతు.

అయా. జగాన, నరులు
వెలికిఁ గన్పట్టు వితమున వెలయఁబోలు;
వెలయఁబోలనివారల వెలివితమున
నేమి తెలియకయుండిన నెంతొ మేలు.

అఖి. ఔను, నీ నుడి సత్య; మయాగ! నరులు
వెలికిఁ గన్పట్టు వితమున వెలయఁబోలు.

అయా. ఐనఁ, గాస్యుఁడు సజ్జనుఁడనియె తలఁతు.

అఖి. కాదు, నీమాటలం దనుమాన మొప్పె;
కలదు దాపటికమ్మిందుఁ బలుకు మదియు,

ఎట్టి కసుమాలమే సంశయింపవలదు ;
క్రచ్చఁదలఁపులఁ దెలుపును రొచ్చునుడుల.

అయా. ఉ॥ దాసుఁడనయ్య, మీ పనుపు తప్పక చేయ
విధాయకమ్ము క* ద్దే సరి ; నాయకా ! కలదె
యెట్టి దోసంగుఁ దలంపు నేనియున్ * మోసము
కల్గునాక, భయమున్ విడి తెల్ప విధాయకమ్ము?
సే*బాసు ! మజారె ! యొప్పదది బానిస కేనియు
నెట్టి పట్టునన్.

కం॥ కసటుం దలఁపులు నూహలుఁ
బొసఁగునె వెలిపుచ్చ? చిత్తమునఁ గల్గుటయున్
దోసఁగే కాఁజెల్లిన, మా
నసమున మక్కొన్న నట్టి నరులుం గలరే ?

ఆ॥ ఎట్టి దివ్యసౌధ మేని లోలోపల
గుట్టుగాను మట్టి గూడియుండు ;
ఎట్టి స్వచ్ఛహృదయఁమే నంతరాళము
నందు మైలఁగాంచు టరుదు కాదు.

అధి. ఆ॥ మిత్రునకు, నయాగ ! మేటి ద్రోహము సేసి
నాఁడవా, దతనికిఁ గీ డెఱింగి
యేని నూహ నెన్ని యేనిఁ దెల్పక నీదు
తలఁపు లతని చెవికి దవ్వుపఱుప.

అయా. సీ॥ నాథ! నన్ మన్నించు, నాయూహ యొక వేళ
దుష్ట మార్గమ్మును ద్రొక్కఁబోలు ;
వంక లెన్నెడి స్వభావముచేత నేనెప్డు
డొరుల తప్పులె యెన్నుచుందునయ్య ;
నాయనుమాన శనైశ్చర మొక్కెడ
లేని దోసములును లెక్కవెట్టు ;
ఆత్రగాఁడను, జ్ఞాన మల్పమ్ము, నా దురూ
హలను మీ రరయుట యనుచితమ్ము ;
తే॥ నిశ్చయ మొసంగనట్టి నా నిర్ణయములు
తెలుపుటొప్పదు ; కష్టముల్ వెలసి మీకు
పోయి సెడునయ్య, నాకు దుర్యశము పొసఁగు;
తగద పౌరుషమునకు సత్యమున కేని.

అథి. తే॥ స్పష్టపడదయ్యె నీమనోభావ మిందు.

అయా. చం॥ పురుషునకున్ — సతీమణికి — భూరియశమ్ము
సుభూషణమ్ముగాఁ * బరఁగుచు వారియాత్మలను
భాసిలఁజేయు ; ధనమ్ము చెత్త — నేఁ * డొరుని
గులాము, రేపు మఱియొక్కనితొత్తటనీదినాది;
పోన్ *దొఱఁగును గొద్దిగొప్ప, యది దొంగకు
లాభము; మద్యశమ్ము త*స్కరణము సేయఁగాఁ
బడిన సర్వముపోయినయట్లనాకుఁ,ద * స్కరు

నకు దానిచేఁ బదపికల్గదుసూలవలేశమేనియుఁ.

అథి. తే॥ దైవసాక్షి ! నీహృదిఁగల తలఁపులిపుడు
తెలిసికొందును గాక.

అయా. అది వలనుపడదు
నాదు హృదయమ్ము మీచేత నాటియున్న—
నాయధీనమ యై యుండ నడచు టెట్లు ?

అథి. హా !

అయా. అహా ! నాథ ! అనుమానమంటుఁ బడకు ;
పచ్చికనులపిసాసి యీ పాడుఁదెవ్వులు
కూడు కల్పించికొని బ్రతుకుచును బెలుగు ;
గుణమెఱిఁగి ప్రేమవిడిన జారిణి విభుండు
హాయిఁగన నొప్పునేకాని, యక్కటకట !
ఘోరనరక వేదనఁబడి కుందుచుండుఁ
బ్రతి నిమేషము తనసతిపైనఁ బ్రేమ
నెఱపుచును మది నరగలిఁ బొరసి మఱలఁ
దొఱఁగుచుం బ్రియముంచుచు నేఱుచు నతఁడు:

అథి. కటకటా ! యెట్టి దురవస్థ !

అయా. కల్గుదాని
తోడి తృప్తియు సంపదతోడ సమము,
పరఁగు నద్రియ సంపదగఁ బేదఱికమైన ;

కాని, మితిలేనిసంపద గలిగి సతము
పేదఱిమి చెందునని మది వెఱచువాని
కలిమి యది నిఱుపేదఱికమ్ము సుమ్ము;
దైవమా! అనుమాన భూతమ్మునుండి
తొలఁగఁజేయుమ నాదుబంధువుల హితుల;
వైరులకు నలవెఱఁ బాపఁ గోరుకొందు.

అఖి. ఉ॥ ఏమిటి కీ నుడుల్ ? తలఁచెదే జాలజారికళాను
సారినై * నామది(బ్రేమ పెంచుచు నణంచుచు
నిచ్చలు సందియమ్మునం* దేమనుచుందునంచు?
వినుమిగా, యొక యిం తనుమాన మొప్పినన్ *
దామస మత్తఁగా నియక తథ్యము నేర్పడఁజేసి
యొప్పుదున్.

సీ॥ గాలి యూహలను లెక్కకుఁగొని చిందిలి
పడుచుఁ గుందఁగ వెఱ్ఱివాఁడఁగాను;
నాసతి చక్కందనమ్ము బాసలనేర్పు
నాటపాటలనెఱసీటు, నివ్వి
సుగుణమొప్పెడిచోట సొబగుపెంచునటంచు
నెంచెద, సందియ ముంచుకొనను;
నాలోపముల గణనముసేయ, నవి కని
యును నను వరియింప నొప్పెననుచు;

తే॥ విను, మయూరా ! సందియమును గొనక మునుపు
చక్కఁజూతున ; కొనినంత జాగులేక
నిర్ణయింతున యటొయిటొ ; నిర్ణయమున
కవలనెక్కటె-ప్రియమొసందియమొ విడుతు.

అయూ. సీ॥ నాయకా ! నాకు సంతసమయ్యె నీదు ప
ల్కులు విన, నింకఁ బల్కుటకు నులుక ;
నాయనురాగ విధాయకమ్ముల బడి
మీయెడ ధైర్యమ్ము మెఱయ నడతు ;
ఇది నిదర్శనమని యిపుడు వచింపఁ ; గా
న్యుని పట్ల మీసతి నోరగంటఁ
గనుఁ — డిట్లు — చాటుగ ; ఘనులు మీయట్టి స
జ్జనులకు మోసము సైఁపఁజాల ;

తే॥ ఎఱుఁగ నెక్కొ- మావారి సంకరగుణమ్ము —
భర్తలకు డాఁగురించి దైవమును జూడ
నిత్తురు వెనీసుజాణలు జిత్తులాఁడు ;
లఘుముఁ దొఱఁగరు, డాఁచుటయె ఘనమంత్రము!

అథి. తే॥ పల్కెదే యట్లు ?

అయూ. నాథ ! యబ్బఁ గనుఁ బ్రామి
మిమ్ముఁ బెండ్లాడె ; మిమ్ము భయమ్మునఁ గను
నటుల నటియించి ప్రేమించె నగ్గలముగ !

అథి. అది నిజము.

అయా. పల్కనేమిటికయ్య ; యింత
పిన్నతనముననే యిట్టి పన్నుగడలు
మోసములు నేర్చె ; పాప, మా ముసలివాని
కనులు గట్టిఁగఁగట్టి, నెమ్మనమునందు
మాయమంత్రమయని భ్రమింపడియె నతఁడు !

[అథిలుఁడు విచారమునఁ దవిలి యెడమచేతితోఁ దలపట్టుకొని, కనులుమూసికొని యాలోచింపఁ బూనును.]

అయ్యో ! నే దూషణీయుఁడ నైతినయ్య !
మిక్కుటమ్మగు ప్రేమమై మిమ్ముఁగాంచి
నందులకు నను క్షమియించుఁ డయ్య, వేఁడి
కొందు.

అథి. ఇందుఁ గృతజ్ఞుఁడ నందు నీకు.

[కనులు మూసికొనియే అథిలుఁడు తన కరముసాచి అయాగుని కరముతోఁ జోడించును. పిమ్మటఁగొంతతడవు నిశ్శబ్దముగ నిరువురు నూరకుందురు. అథిలుఁ డాలోచనమునఁ దవిలియుండును.]

అయా. నాథ ! మీధైర్య మొక్కింత నలఁగెనయ్య.
అథి. లేదు, లవమాత్రము నలంగ లే, దయాగ !
అయా. కాదు ; మీ మనశ్చలనము కానఁబడెడి ;
తలఁపుఁడీ, నాథ ! యీ నాదు పలుకులెల్ల
వెడలె మీ యెడ నే నిల్పు ప్రేమ ననుచు ;—

స్పష్టమయ్యెను మీ మది చంగలింపు ;
అయ్య ! నా నుడులను సందియమ్ము వఱకె
కొనఁదగును, దాని కెక్కుడు కూడదయ్య ;
అధికముగ నెంచి కారాని యగవులేమి
తలఁప కుండఁగఁ బ్రార్థింతు.

అధి. తలఁపనోయి.

అయా. తలఁచితిర యేని, నాథ ! నా పలుకులందు
నే గణింపని ఫలము జనింపఁగూడు ;
కాన్యుఁ డెవ్వఁడు, నా చెలి కాఁడ యౌను —
అదిగో ! విస్పష్టమయ్యె మీహృది బెడంకు.

అధి. అంతగా లేదు, స్వల్పము ;
[మోముపైఁ జేయిడీసి] — అయాగ ! దశద
మానను సుశీలగనె నాదు మదిఁదలంతు.

అయా. అటులె చిరకాల మాదేవి యడరుఁగాత !
అటులె చిరకాలము తలంచు టగుత మీకు !

అధి. ఐన, స్వాభావికమ్ము నేయంగున విడి——

అయా. ఔను, నాయక ! అదియె ముఖ్యము గణింప ;
ధైర్యము వహించి పల్కఁగఁ దగునయేని,—
పృథివిపై నన్నిటను నైజవృత్తి కనఁగ,
తనదు నాడు, కొలమ్ము, చందమ్ము కల్గు

నెందఱెందఱో కొమరుల నించదయ్యె ;
ఇందుఁ గనరాదె మితిమీఱు స్వేచ్ఛ; పాయ
మునకుఁజెల్లని వర్తనమ్ము, కఱకోర్కి ?—
గ్రుచ్చి నిశ్చయమని యాపెగుఱిచి పల్కఁ ;
గాని, యా స్వేచ్ఛ, యవల నిదానమొప్పఁ
దన కొలమువారితో మిముఁ దార్చిపోల్చి
చూచికొని చింతఁగొనఁ బోలుఁజుండు, నాథ !

అఖి. ఇంక నీవేఁగు మిటనుండి ; యెవ్వియేనిఁ
గ్రొత్త లెఱుకకు వచ్చినఁ దత్తఱమున
నాకుఁ దెల్పుము ; ఓరగంటఁ గనిపట్టి
నీ సతిని నియమించుము, నీవకోరి ;
పొమ్ము, నన్ విడు మిఁక.

అయా. [పోవుచు] — నాథ ! పోయివత్తు.

అఖి. ఏలపెండ్లాడి యే నిట్లు బేలనైతి !
సత్యసంధుఁ డీతనికి గోచరమ దీని
కల తెఱంగెల్లఁ ; దెలిపిన దలుప మగును.

అయా. [మఱలివచ్చి] —
నాథ ! మిమ్మొండు వేఁడికొనంగవలతు ;—
దీని పరిశోధనమ్మును బూనికొనక
విడుఁడు, సర్వము కాలము వెంటఁదెలియు.

కాస్యుఁడతి సమర్థుఁడు, చేరుఁగద కొలువున
నేఁడో యెల్లియొ, అయినఁ గొన్ని దివసములు
కొలువునం దొప్పకుండినఁ దెలియనోవు
నతని తెన్నులు నాతని హితుల తెఱఁగు;
చూడుఁ డాతనిగుఱిచి మీ జోటి యెట్లు
నొక్కి నొక్కి సిపార్సులు వక్కణించు —
దాన నెంతెంతో తెలియంగఁ దగున; అంత
దనుక నా నుడు లూహల యని తలంచి—
అటులఁ దలఁచుటయే క్షేమమయ్య నాకు —
నాతి నిర్దోషియట్ల యెన్నంగవలయు.

అథి. తలఁకుఁ గనఁబోకు నాదు వర్తనముపట్ల.

అయా. వందనము, నాథ! యింక పీడ్కొందు నిపుడు.

అథి. సీ॥ సత్యసంధుఁ డితండు సకల స్వభావమ్ము
లరసినవాఁడు కుశాగ్రబుద్ధి;
డాష్ట్యము స్పష్టమై తనరిన నాదు హృ
ద్రక్తనాళంపుబంధములనున్న
ఖండించి చెనఁటిడేగంబలె నాపెను
గాలివాటునఁ దనగతికి విడుతు;
చామనవాఁడనంచో, మృదువచనధో
రణియుఁ డక్కులుఁ డెక్కులును గొఱంత

ఆ॥ యనియొ వయసు పెద్దయనియొ—అదియునెంత,
ఏమికారణమ్మొ హీనతఁ గని,
నాకు నపయశమ్ముఁ జేకూర్చె నాయింతి,
ద్వేషభావమొండె దీనిశాంతి.

ఉ॥ అమ్మ! వివాహశాపమ! లతాంగులు మా ధన
మయ్యె, మాయధీ * నమ్ములె వారి కాంక్షలు
గుణమ్ములు? ఛీ! ప్రియముంచు నాపదా * ర్థ
మ్మున నన్యులంట నొకతావు భరించుటకన్నఁ
గొండ కూ * పమ్మున సర్పమై మురికివాయువు
బువ్వగ మంట యొప్పదే?

చం॥ అధికుల కింతులందుఁ గన నయ్యెడి బన్నము లో
ప్పుచుండునే * యధముల కేని?— ఆ విధి నియా
మక మేసరి మృత్యువుంబలెన్ ; * బృథివి నరుం
డు గర్భమున నిట్టటు పొర్లుచునుండు వేళనే *
యధిగతమై లలాటమున కంటున జారిణిభార్య
పీడయున్.

ఆ॥ అదిగొ! దశదమాన యలరుచు వచ్చెడి;
ఆపె గుణమునందు లోపమున్న,
తప్పుసృష్టి చేసె దైవము తనుఁదాన —
అమ్మ! నమ్మఁజాల! నమ్మఁజాల!

ప్రవేశము:—దశదమాన, యామిలి.

దశ. తే॥ ఏమిటికి జాగు ? రండు, ప్రాణేశ ! నేఁటి
విందునకు మీరు పిల్చిన వీరులెల్ల
వచ్చి మీరాక వేచెడివారు ; రండు !

అథి. తప్పు కల్గెను నాపట్ల.

దశ. చెప్పు మాట
ఏల హీనస్వరమ్ముల నిట్లు పల్కు-
వారు, స్వస్థతఁ గనరో శరీరమందు ?

అథి. నుదుట నిచ్చోటను రవంత నొప్పిఁ గందు.

దశ. కావలిని మేలుకొంటచేఁ గలిగెన యది,
వెంటనే పోవు ;— ఒక్కింత బిగియఁ గట్టి
నిండు, నిముసమ్ములోపల నిమ్మళించు.

[తన జేబురుమాలును తలచుట్టుఁ గట్టఁబోవును.

అథి. వలదు, చాలదు నీ రుమాల్ ;—

[రుమాలు కట్టనియ్యక దశదమాన చేతుల నాఁపును. అంత నాపె దానిని తన గౌను జేబులో నుంచఁదలఁచి ముడుతలో పడు వఁగా నది క్రిందఁబడును.]

[అథిలుఁడు కన్నులు తెఱచి సతిని గాఁగిటఁ గ్రుచ్చి] — బంధ మేటికి,
కదియెపోవును ; రమ్ము, పోవుదము రమ్ము !

దశ. మీకు స్వస్థత లేదని మిగుల వగతు.

[అథిలుఁడును దశదమానయు నిష్క్రమింతురు. క్రిందఁబడిన రుమాలు యామిలి తీసికొనును.]

యామి. సీ॥ చేఁజిక్కెనిది, సంతసిల్లితి! దీని దే
వికి మూఁరుఁ డొసఁగెను బెండ్లినాఁడు;
నా బుద్ధులమగండు నన్ బలుమఱు వేఁడు
దీని నెట్లేఁ గొని తెమ్మటంచుఁ;
గాని, యొల్లన; అమ్మ ప్రాణమ్ముతో సమా
నమ్ముగ దీని నిత్యమ్ము ప్రేమ
తోడఁ గాపాడు, మాటాడి ముద్దిడు — మూఁరుఁ
డించలి యమ్మృత మెఱుఁగఁ జేసె;
తే॥ ఐన, నిప్పూలు మఱి యొకదాని పైనఁ
గుట్టి యిచ్చి నా యాతని గోలఁ దీర్తు;
ఏమి సేయునో, యీశ్వరుండే యెఱుంగు,
అతని భయమొండె నామది కనుభవమ్ము.

తృతీయ సంధి *

—:o:—

ప్రవేశము :— సూత్రధారుఁడు.

ద్వి॥ ఘనులార! నడుమంత్రగాఁ డితండేటి
కని నన్ను దూఱుట న్యాయమ్ము కాదు;
తెరల మధ్యను మీకుఁ దెలియక నడచు
తెఱఁ గెఱింగింప నే తెంచెదఁ గాని,

* నాటక ప్రదర్శనమున దీనిని వదలి వేయవచ్చును.

కనులారఁ గనఁగల కతలు వచింపఁ
గను రానుజుఁడి ; మీరు కన్నారలిపు, డ
యోగరాకాసి యయ్యఖిలనాయకుని
భోగపదవినుండి బోర్లంగఁద్రోసి
అనుమాన సాగరమందుఁ దేలుచుట.
గొనకొని యందుల గుట్టుమట్టులను
విచ్చి చెప్పిన నొక పెద్ద గ్రంథమగు ;
ఇచ్చట వలనుకా; దెంతెంత మీదు
బుద్ధికి విశద, మామూలము దాని
హద్దు కన్గొని తృప్తి నందంగఁ దగును ;
బాపురే ! ఆ చాటుఁబల్కులు, భయము,
లాఁపులు, నూఁపులు, నఱపాల తెల్పు
టక్కులు, జాలిమాటలు, ప్రక్కవేటు,——
లక్కజమే, యివి యఱగదెలోన
నిష్కపటమనస్కు నిర్మలాత్మకుని
నిష్కారణమ్ము సందియమున ముంచి
జనకుని శాపము జ్ఞప్తికిఁదెచ్చె !
కన నోఁచితిమి, కడుంగడు వింత యలరఁ
దన దేవిఁ గాంచినంత నతండు నరక
మునుండి విడి స్వర్గమును బట్టు, టహాహా !

ఎంతకాలము నిల్చు నీక్షింపవలయు.
అంత నా విందున కరిగె నతండు
సందియముఁ దొఱంగి సంతస మూని;
అందఱు నానంద మందిరి కాంచి;
వెనిసు రాజునకును బ్రెగ్గడలకును,
ఘనునకు మంతనాఖ్యవర యోధునకు,
అఖిలనాథునకు, భార్యామణి, కవుడు
మధురవాక్యములఁ గ్రమమ్ము మీఱఁగ
దీవనలు సెలంగెఁ; దెలిపెను మిత్ర
భావమే కాన్యునిపట్లఁ దాఁ దాల్తు
ననియును, గొల్వున నాతని మఱల
నునుచు టొప్పున యనియును మంతనుండు;
దశదమాన కెలర్పు తనరినయట్లు
విశదమయ్యె ముఖమ్ము వీక్షించునంత.
అంకురించెను మది ననుమాన మప్పు,
డింకెట్టు లఖిలుఁ డయ్యెడ నిల్వఁ గలఁడు?
దేవి నెల్లరును స్తుతింపఁగ వినుచు
ఏ విధమున సహియింపఁ గలండు?
అక్కటా! యనుమాన మాత్మలో మొలచి
యెక్కడి మాటది యేపారకుంట?

రుధిర ముష్టముగొని త్రుళ్లుచుఁ బఱవ,
అర్థిలుని తల గిట్టుమసి సంభ్రమించె;
విందారగింపైన వెన్నువెంటనే పి
ఱింది వేడుకలకుఁ బ్రేయసి నిల్పి
యరిగెను దనయఱ కతఁడు విశ్రాంతి
కొఱకని; యచ్చటఁ గొంత ప్రొద్దురలు
చుట్టూఁత లూఁగుచు యోజనల్ సలిపి
వెఱ్ఱిభంగిని మనోవేదనఁగాంచె;
ఎట్టకేలకు నాతఁడీ సంశయమ్ము
వట్టి దుర్భ్రమయె దుస్స్వప్నమే యనుచు
నిర్ణయించె; అయూగునిం బిల్చి, ఱాలు
జీర్ణింపఁజేసెడి చీవాట్లమందు
తినిపింపఁదలఁచె, సందియము లూహించి
తన కెఱింగించిన తప్పిదమ్మునకు;
దృష్టాంత మేమియుఁ దెలుపక యిట్టి
దుష్టవాక్కుల నేల తోఁచినయట్లు
పలుకంగఁ గడఁగె, లెంపలు వేతు ననుచు
అలుకతో రగుల్చుచు నాతండు సెలఁగె.

* * *

కం॥ ఇదమిద్ధమ్మని మదికిఁ
గుదిరిన మాత్రమున నెట్లు నుదుటంగల వ్రా
లు దొలంగు? అకట విధియుఁ
దదేకనిష్ఠగను మూరు నాశమ పన్నెఁ.

కం॥ చెవిలోన విసము పోసెను,
రవులం జేసెను హృదంతరాళము, నపుడే
దవిలించె విందు, నందుఁ
రవిలించెఁ హృదయమెల్ల నరకజ్వాలఁ.

కం॥ ఈ వెతయుం జల్లారుట
యేవితమున నేనిఁ బొసఁగునే? పొసఁగిన నెం
తో వేళ నిల్వఁగూడునె?
ఆ విధి తనబంటుచేత నాయుధ మిడఁడే?

ఉ॥ చావడిలోన యామిలియుఁ జాటున నొక్క రు
మాలు పైన నా * దేవి రుమాలు పూలగతిఁ దీ
ర్చుచుఁ గుట్టుచు నుండువేళ, న * య్యో! విభుఁ
డేఁగుదెంచు; నలయు గ్గలి భీతిలి యారుమాళు
లఁ * బావడ జేబులోఁ జొనుపు; భర్త కనుం
గొన మోసమ్మాఁగదా! * యేవిధి, కాంచుఁ డీ!—
అఖిలుఁడే పిలిపించె నయాగు, నక్కటా!

రంగము ౩ — ముందటి వసారా.

—:o:—

ప్రవేశము :—యామిని (కుట్టుచు).

[అయాగుని రాకచప్పుడు విని రుమాళ్లను గౌను జేబులో దాఁచును. అయాగుఁడు ప్రవేశించును.]

అయా. తే॥ ఏమి! యొంటిగ నిచ్చట నేమిసేయు
చున్నదానవు, యామిని?

యామి. ఊరక నను
దూరకు, మయాగ! ఒక్క వస్తువు లభించు
నావలన నీకు.

అయా. నీవలన లభియించు
నాకు నొకవస్తు!—వది నవీనమ్ము కాదు.

యామి. హా!

అయా. వివేకము లేని యిల్లాలు.

యామి. అయారె!
అంతియేకద, చింత లే; దా రుమాలు
నియ్యఁగల్గిన బదులేమి యియ్యఁగలవు?

అయా. ఏ రుమాలు?

యామి. ఏ రుమాలన నేల? ముందు
మూరు దేవి కొసంగిన యా రుమాలె;

మ్రుచ్చిలింపఁగ మఱిమఱి హెచ్చరించి
నీవు నన్ బతిమాలుకొంటివె అదే రు
మాలు.

అయా. మ్రుచ్చిలినావా?

యామి. ప్రమాద మెసఁగి
యిచట నది పడ వెఱుఁగక యేఁగె దేవి;
యేను గని తీసి దాఁచితి, నిదిగోఁ జూడు!

అయా. మంచి కొమ్మ! యిమ్మా, బతిమాలుకొందు.

యామి. దీని నెట్లని దొంగిలి తెమ్మటంచు
నన్ను వేమఱు బతిమాలినాఁడ వేల?
ఏమిపని దీనితో నీకు?

అయా. [రుమాలు లాగుకొనుచు] — అదేల నీకు?

యామి. హెచ్చు కార్యము దానితో నెసఁగకున్న,
మఱల నాకియ్యవలయుఁ జుమ్మా, అయాగ!
దానిఁ గనకున్న, మా దేవి యానిముసమె
పిచ్చిదై చను.

అయా. దీని మాటచ్చుకొనకు;
ఇది యొకందునకొదవు — నీ వింకఁ బొమ్ము.

[యామిలి నిష్క్రమించును.

ఈ రుమాలును గాస్యోని యిక్కయందు

జాఱవిడుతు నాతనికిఁ జేకూఱు చోట;
సంశయముగల్గ, గడ్డి పోఁచలును దొడ్డ
వేదవాక్యము లట్ల ప్రవృత్తిఁగాంచి
నిశ్చయము మదిలోన జనింపఁజేయుఁ; —
గొంతవఱ కిది మేలొనగూర్పఁగూడు;
మూఱు తలకెక్కు నా విసమ్ము కలవరము
పొదలఁ జేయఁగఁదగు నింత ప్రొద్దునకును; —
కసటుఁదలఁపు లునురుఁగొను విసములొను;
వెగటుసేయవు మున్ముందు, వెనుక రక్త
మునఁ బ్రవేశముఁగాంచి యద్భుత మొసంగ
గంధకపు గనులట్లు భీకరములైన
భగభగజ్వాలలను గొల్పి రగులఁదొడఁగు. —
ఔర! నేఁ బల్కిన తెఱంగె! — అదిగొవచ్చు! —

ప్రవేశము: — అథిలుఁడు (కొంత దవ్వున).

అభిని, గంజాయి, బంగు, కైపమరఁజేయు
పానకమ్ముల మధువుల వర్గమెల్ల
నిన్న రాతిరి నీకబ్బియున్న నిద్ర
సౌఖ్యమును మఱి యొసఁగంగఁ జాలియున్నె?
అథి. చెనఁటి యూహలఁ దెల్పి నాచిత్తమందుఁ
గళవళముఁ గల్గఁజేసె; నిశ్చలత కుదుర

కున్న యది ; అయ్యో ! స్వర్గమ్మునుండి నార
కమ్మునకు, దానినుండి స్వర్గమ్మునకును
చాఁగురే ! యిట్లు లురియుచు నూఁగు టబ్బె !
ఘోర ! యీ వాతరట్లు నిష్కారణముగఁ
దుంటపల్కుల నాహాయి మంటఁగలిపె !—
[అయాగుని డాసి]—
హా ! అహా ! నాకు !— అఖిలున — కపయశమ్ము
తవిలెనే ? .

అయా. నాథ ! యింక నా తలఁపు విడుఁడు.

అఖి. పొమ్ము, దుర్మార్గ ! నన్నిట్లు ముండ్లమీఁదఁ
బండఁబెట్టితి — వనుమాన ముండఁజేయు
పల్కులను విని కలవరం పడుట కన్న
ఎగ్గుఁ బొరసిన మేలెపో, యెఱుఁగకున్న.

అయా. ఏటి కీగతి, నాథ, యిదేమి ?

అఖి. ఏమి !

నీ దురూహలు నా చెవినిఁ బడకున్నఁ
జాటుఁబను లాపె చేసెఁబో, సాధ్యమయ్యె
నే యెఱుంగఁగ ? నాకు నేయింద్రియమునఁ
దెలిసె నవి ? నాదు కన్నుల దృష్టిఁ గనక
తలఁపు లేదయ్యె, నేసిలుగాలయదయ్యె ;

లెస్స భుజియించి సంతోష లీలలందు
వేడ్కఁగనుచుంటి; నెమ్మది వెలసె; హాయి
నెగడి నిద్రింపఁ గల్గితి నేఁటివఱకు.
కాన్కఁ డిడినట్టి ముద్దులు కాంత యోష్ఠ
ములను దెలిసెనె నా స్పర్శమునకుఁ, జవికి,
ఘ్రాణమున కేని? అతఁడు చూఱకొనినట్టి
ముద్దులుం దెలిసెనె?—కొల్ల పోయినతఁడు
కొల్ల యెఱుఁగకయుండి, యా కొల్లసొత్తు
కొల్లగానున్నపుడు, కొల్ల గొననియట్ల.

అయా. ఈ తెఱఁగుఁబల్కులకుఁ జింతయొసఁగె నాకు.

అధి. దండులోఁ గలవార లందఱును—అధికు
లధములునుగూడ — ఆపె దేహమ్మునంటి
హాయిఁగని యుండనేమి, యే నదియెఱుంగ
కుండినఁ నాకు సౌఖ్యమ యొప్పు;—ఇపుడో?
అయ్యయో! యిఁక వీడ్కోలు యన్నిటికిని—
అకట! నిశ్చింతకును నెమ్మదికి సలాము!
నెమ్మికి సలాము! విజయ చిహ్నమ్ములొప్పు
సేనకు సలాము! యోధ కాంక్షించు మేటి
యుద్ధములకు సలా, మయయో సలాము!
అడుగు ద్రొక్కుచు హేషించు నశ్వమునకు,

తూర్యమున, కుత్సవముచాటు దుందుభికిని,
ప్రేరణముగొల్పు భేరికి, వీరనాద
మెసఁగఁజేయు బాఁకాకు, నిదే సలాము!
నవ్యమౌ వేణునాదమ్మునకు సలాము!
జయము ప్రకటించు రాజధ్వజమ్ము, యుద్ధ
దర్ప, మాహ్లాదము, ఘనప్రతాపభాతి,
నికరమౌ ఖ్యాతి, యీ యన్నిటికి సలాము!
ప్రళయకాలంపు మేఘగర్జనపు సృష్టి
కాదిసాధనమౌ కంఠనాద ముఖము
మృత్యుయంత్రమ్ములార, మీకిదె సలాము!—
అఖిలు జీవితవృత్తి యిం కంతరించె!

అయా. నాథ! యీగతి మీరు —

అఖి. [అయాగుని గొంతు పట్టికొని] — తుంట! పలుగాకి!
ప్రల్లదపుబండ! నా ప్రియురాలు లంజె
కా నిదర్శనమిమ్ము, నిక్కమని చూచి
కొమ్ము, నా కనులకు రుజువిమ్ము; కాక,
నిత్యమౌ నా త్మసాక్షిగ నిజము — నాదు
ప్రజ్వలిత కోపఘాటినిఁ బడుటకన్న
శ్వానమై పుట్టియుంటివ యేని మేలు.

అయా. ఇంతకయ్యెనె,అయ్యయో! యిదియె ఫలము?

అథి. నాకుఁ జూపించుమా ; అటుగాకయున్న
సందియము లేశమేనియుఁ జెందఁగల్గు
ముడియు ముడుతయు లేని మైవడిని నీదు
పల్కులను దృఢపఱచుమా ; పరియుదేనిఁ
బ్రాణములమీఁది యాసఁదొలంగు.

అయా. నాథ!—

అథి. కాని పల్కులు పల్కి నిష్కారణముగ
నాపై నిందించి నన్ను సంతాపమందు
ముంచి హింసించెదవయేని, పొమ్ము నీకు
వగవఁబని లేదు, ప్రార్థన వ్యర్థమగును ;
ఘోరములపైన ఘోరముల్ గూర్తువేమి,
ధారుణి వడంక మింటఁగన్నీరు కాఱ
దుండగము లోన ర్తువయేమి, తొడరఁబోదు
హెచ్చఘము ; హెచ్చఘోగతి యేది నీకు ?

అయా. మ॥ కరుణాసాగర ! యీశ్వరా ! ననుఁ గృపం
గావంగదే ! ఈతఁడుక్ * నరుఁడే? — ఆత్మయుఁ
గద్దె నీకు? మతియుంగద్దే? సుఖమ్ముండు, మ *ప్ప
రమాత్ముండె సహాయమ్మాను ! వలదప్పా యింక
నీ కొల్పు ; ఛీ ! * కర మజ్ఞానముచే గడించితివి
దుఃఖం బిట్లు సత్యంబునక్.

కం॥ విపరీతము లకటా! యీ
ప్రపంచ మార్గములు; సత్యవాక్పరతయు నె
గ్గు పొనర్చెఁ గాదె! ఈ నీ
తి పదార్థేల్ సేయఁజాలదే తెలియంగన్ ?
తే॥ మీకు నతులొనరింతు నీ మేటి లాభ
మునకు; నీక మిత్రు నెడఁ బ్రేమమును నిలుపను;
దానఁ బగ గల్గు టొండె కదా ఫలమ్ము!

[అని తటాలునఁ దిరిగి పోవుచున్నాఁడు.

అఖి. నిలుము; నిను సత్యవాదిగఁ దలఁపఁబోలు.
అయా. ఇంక, నేను వివేకినై యొసఁగఁబోలు;
సత్యవాదివివేక మసత్యమగుటఁ,
గార్యభంగమ్ము యతనికిఁ గల్గు ఫలము.
అఖి. సీ॥ అకట! నాసతి సాధ్వి యౌనని కాదని
యొక నిముసమునంద యూహఁగందు;
నీవు యోగ్యుఁడవని కావని యిటునటు
నొక నిముసమునంద యూహఁగందు,
చంద్రబింబము పోల్కి స్వచ్ఛమౌ నాయశ
మ్మును ద్రాఁకె నల్పు నా ముఖమునట్లు;
సైఁపఁగాఁ జాలన యీపరాభవము నా
కాపయి నే శిక్ష లడరనున్న;

తే॥ పాశములు నారసమ్ములు బల్లెములును
శూలములు ఖడ్గములు వహ్నికీల లుడుకు
గాడ్పులు విసంపుభోనముల్ కలవటంచు
జంకుసెందుదునే? — నిదర్శనము వలయు.

అయా. తే॥ నాథ! మీరలు కోపముస న్మనింగి
యున్న వారు; మీకిది తెల్పియుంటి ననుచు
వగచువాఁడ; — దృష్టాంతము వలతురయ్య?

అధి. వలతునా! — వెంటనే కనుపఱుఁపవలయు.

అయా. కనుపఱుప వచ్చు; — కాని, యొక్కరణి సయ్య?
నాథ! కనులార మీరు కనక వలతురె
ఆపెతోసల్పు నతని యనంగలీల?

అధి. అయ్యో! ఘోరము! నరకము!

అయా. అయ్య! అట్టి
పట్టునక వారు కన్పట్టు టెట్లు లబ్బు?
పరమపాపిష్ఠులుగ వారిఁ బల్కవలదె
వారి కనులకుఁదక్క నిం కేరికేని
వారి పోకిళ్లు తెలియంగఁబడిన? — కాన,
ఏమిగతి? ఎట్టు లింక? ఏ నేమిపల్కఁ
గలను? ఎవ్విధమునఁ దృష్టి వెలయు మీకు?
అయ్య! కనుటయు సాధ్యమానయ్య! — వారు

చింబులట్లు మదించిన చియ్యనున్న,
కొండ్రముచ్చులభంగి బల్ క్రొవ్వియున్న,
అడవికుక్కలయూసత్తి నడరుచున్న,
త్రాగుఁబోతులమేయి స్మృతి తప్పియున్న,
కనులఁగాంచుట పొసఁగద; — కాని, యూహా
ధ్రువ పఱచి నిశ్చయము మదిఁ దోఁపఁజేయు
నంశములు తెలియంగూడునయ్య, నాథ!

అథ. ఒకటి తెల్పుము సందియము కలియనిది.

అయా. సీ॥ అయ్య! యీ దొడ్డకార్యమ్ము నే నొల్లన;
అయిన సత్యమ్ము ప్రేమయును నన్నుఁ
గొనిసనె నింత దవ్వున కిందుఁ; గావున,
నింక నేఁ బల్కుటయే విధియగు;
మొన్న మొన్న నె కాస్యుఁడున్నేను శయనించి
తిమి యొక్కచోట, నా సమయమందుఁ
బంటినోవున నిద్రఁ బాసియుండఁగ వినఁ
గల్గితి నాతని కలవరములు;
తే॥ కనుటయుం గల్గెఁ బో కొఱగాని పనులు —
విరళముగఁ దెల్ప మది లజ్జఁ బొరయునయ్య;
కలరుగద స్వప్నములుగాంచి కాస్యునట్లు
పలవరింతలచే గుట్టు తెలుపువారు?

ఉ॥ మామిడిపండ! నా దశదమాన! హుసారు సు
మా! మనమ్మునం * దే మన ప్రేమ లొప్పఁదగు;
నించుక యే వెలిఁబోక్క రాదు; వ * హ్వా! మఱి
యెన్ని నాళులకో, హా! — యని యక్కునఁ జేర్చి
నొక్కి, నర * వేమఱు ముద్దులాడె; — రమణీ
మణి! నిన్నుఁ గిరాతుపాలు కా * నేమిటి కిట్లు
బ్రహ్మ లిఖియించెఁ గటా! యనె నాతఁడ త్తఱిన్

అథి. తే॥ ఎంత ఘోరము! ఘోరము!

అయా. ఇదెల్ల స్వప్న

మయ్యె, నాయక!

అథి. కానేమి, యందు సంది

యమున కాధార మొప్పుచు నైపు కాంచు.

అయా. తర్కనాధారముల కది దార్ఢ్య మొసఁగు.

అథి. ఛీ! యిఁకను నాపె నారగఁ జేల్తుఁగాక.

అయా. ఆత్ర మొప్పదు, నాథ! యీ నేత్రములకు

నేమి కన్పట్టె? దుర్గుణ మింతలోనె

యూహసేయఁగఁ జెల్లునె? ఒకటి తెల్పుఁ

డయ్యా, మీ సతి చేనుండె నయ్యా, వింత

వింతపూల రుమాలు —

అథి. అది పెండ్లినాఁడు

నే నొసంగినదే, యేమి దానిమాట?

అయా. అది యెఱుంగను; గాని, నేఁ డా రుమాలు —

మీసతి రుమాల యౌట కేమియును సంది

యమ్ములే — దది యీ యుదయమునఁ గాస్స్యొ

చేత నుండె; నతఁడు తుడిచికొనెనయ్యా

తనదు గడ్డము మీసము దానితోడ.

అథి. — [పండ్లు కొఱుకుచు] —

ఆ రుమాలె నా యొసఁగినదైన, నింక —

అయా. అదియొ మఱియొండొ, ఆ రుమాలా పెదాను;

తక్క దృష్టాంతములఁ గూడి తప్పఁదెల్పు.

అథి. ఉ॥ అక్కట! యల్లదాసికి సహస్రము ప్రాణము

లొప్పె నేని నా * యక్కసు తీఱు! ఒండు కడు

నల్పము, హీనము; దోస మంతయుం * జక్కఁగఁ

దెల్లమయ్యె; నీక సైఁప; నిదే కనుమీ, అయా

గ! నా * మక్కువ ప్రేమ యెల్ల ననుమానముఁ

గాంచక యిట్లు — [చేతనున్న కాగితముముక్క పైకూదుచు] —

ఆకస * మెక్కఁగ నూఁదువాఁడ; — అది యేఁ

గెన పో! యింక నీడ నిల్చునే?

మ॥ ఇఁకఁ బాతాళమునుండి పెల్లగిలి పైకే తెంచుమా,

కాలరూ * పక విద్వేషమా! — నీ కిరీటమును

హృద్భాగస్థమా నీదు పీ * ఠకముంబాసి కఠోర
వైరమునకుఁ దావిచ్చి యో ప్రేమమా ! * —
ప్రకృతిఁ మీఱుము, కాలకూటవిషభార మ్మంది
యో డెందమా !

అయో. ఉ॥ శాంతము ! శాంతమయ్యా !

అధి. ఇఁక శాంతము

రక్తముఁ గ్రోలినంత నే ! *

అయో. ఈంత దురాగ్రహమ్ము

సను నే ? హృదయమ్మును మాఱఁ బోల దే ? *

అధి. ఎంతు వెయట్లు ? నాకినుక కింతట ముంగలిచూ

పై, వార్ధియం * దంతముఁ జెంద ముందునకు నా

ర్భటినేఁగు మహానదింబలెఁ.

[మానినీ వృత్తము] —

నమ్ము, మయూగ ! మనమ్మున నెమ్మిక నాకిఁకఁ గ

ల్గదు సుమ్ము ; మహోగ్రా * గ్రమ్మగు మద్విపు

లాగ్రహ వహ్నికి రక్తపుఁ బానక మీయక ద్వే *

షమ్మునశింపదు, శాంతి జనింపదు ; సత్యము, సత్య

ము, సత్యము ! — [మోకరించి, చేతులు మోడ్చి పైకెత్తి, ఆకసము

వంకఁ జూచుచు] — దై * వమ్ము వినఁగ వచియించితి నీ

నుడి ; — బాసకు భంగము రాఁ దగు నే ?

అయ్యా. [మోకరించి, చేతులు పైకెత్తి, ఆకసము వంకఁ దలయెత్తి, కనులుమూసికొని]

[మానినీ వృత్తము]—

లేవకు, నాయక, లేవకు! — నింగి వెలింగెడి గోళ
ములార! కనుం;*డీవసుధన్ నలు వంకల రాజ్య
ము నేలెడి భూతములార! వినుం ;*డేవముఁ గాం
చక యొగ్గుఁదలంపక యెట్టికి రాతక కార్యము నేన్
* సేవకుఁ డీతఁ డయాగుఁడు సేయఁగ సిద్ధము
నాథున కబ్బిన యీ * యావడిఁ బాపఁగ, నీ
శిరమున్ హృదయమ్ముఁ గరమ్ములు నర్పితముల్.

అఖి. చం॥ పలికితివో యి ప్రేమమున; బాగని మెచ్చుట
పెద్దకాదు, నేఁ * దలఁచెద నిన్నె నన్నుగ ; వృ
థా నుడు లేటికి, నేన చేయఁగా * వలసిన కార్య
మున్ నెఱపఁ బంతు నినున్, విను — మూఁడు నా
ళ్లలో * పల నలకాన్యుఁ డీల్గిన సువార్తను దెల్పి
ముదమ్ముఁ గొల్పుమా!

అయ్యా. ఉ॥ చెల్లినయట్ల నాసఖుఁడు—చెల్లదె మీపను—
పాపెనుంచఁగా * జెల్లును నాథ!

అఖి. .. నాశమును
జెందఁగఁ జెల్లున యల్లలండి; పెన్ * బ్రల్లదురా
లు, లంజ, పలువన్నెల దయ్యము, దానిఁ జెచ్చె

రం * జెల్లఁగఁజేయు సాధనము సిద్ధము సేయఁగఁ
జెల్లు నింతటన్.

కం॥ రమ్మాలోనికి ; నా చి
త్తమ్మున మిత్రునిఁగ నిన్నుఁ దలఁచెద నిఁక ; నీ
నెమ్మి యెఱింగితి ;—

అయా. నా ప్రా
ణమ్మ సమర్పితము మీకు ; నమ్ముము, నాథా !

[లోపలికి నిష్క్రమింతురు.]

చతుర్థసంధి. *

—:o:—

ప్రవేశము:— సూత్రధారుఁడు.

వ॥ సుధీమణులారా ! కంటిరి గదా, యెత్తెఱంగున అయోగుం డమ్మహానీయు నఖిలనాథు ననుమాన సాగరమ్మున ముంచి మఱిమఱి పొర్లించి శ్వాసబంధనమ్ము గావించె. అద్దిరా ! యీ సుద్దులు నుడువువేళ నా రుమాలద్దురాత్ము నొద్దన యుండె ! నాల్గు గడెలకు మున్ను దశదమాన దానిం దనతలకుఁ గట్టంబూనె నని యఖిలుండు పలుకం జాలఁడయ్యె — అత్తఱి నా తండు కనులు మూసికొనియుంట నీ రుమాల యని

* నాటక ప్రదర్శనమున దీనిని వదలి వేయవచ్చును.

యెట్లిటులుంగు? — నయ్యారే! దయ్యమ్మున కియ్యా దియు సాహాయ్యమ్ముగ నేర్పడియె, నింకేమివిధి యూ క్షింతురుగాక.

అంతనయ్యఖిలుండు నయాగుండును లోనికిఁజని యేకాంతమ్ముగసల్పిన మంతనమెయ్యది? కాస్యునిం గడ తేర్ప నయాగునకు నియోగించి, దశదమానం దానే పరిమార్ప నిశ్చయించికొనెం గదా, అటుపై నఖిలుం డేమిసేయ నుద్దేశించినవాఁడు? ఇక్కార్య మ్ముల కారణమ్ములు ఛేనికెఱింగించి, యెప్పటియట్టు లాతండుజీవించియుండఁ దలంచెనే? లేదులేదు. అను మాన పిశాచ మావహించిన కతనఁ దన సెమ్మదియు నెమ్మియుం జెడెనని విలపించి యన్నిటికి నొక్క చొ ప్పున వీడ్కోలుసెప్పిన యాతం డెప్పగిది నిప్పుడు మనియుంట కొప్పికొనంగలఁడు? అయాగుని కరమ్ముఁ దనకరమ్మునఁగీలించి యాధీరుండుకన్నీరుజొటజొటఁ గార్చుచు—అపరాధులవధకు విధాయక మ్మేర్పడియె, నింక నా యవివేకమ్మునకు మరణమ్మె తగిన దండన మ్ము కదా!—యన్నిపలికి, తన నిర్ణయ మెఱింగించి— అయాగా! యువనాయకా! నీవ నాస్థానమ్మున నాయ కుండవై యిప్పురమ్మును భద్రమ్ముగ రక్షణమ్ము సేయ

వలయు ; ఈ నా చెయ్దమ్ముల తెఱంగెల్లరకుం దెల్లముగం దెల్పి నాకు నిందం బాపవలయుం జుమీ !— యని జాలిపలుకుల డెందమ్ము నీరగు చందమ్మునం బలికె. అప్పలుకుల కయాగుండు కలగుండువడి నిశ్చేష్టితుండై, యొక్కింత తడవునకుం దెప్పిఱిలి, శిరమ్ము వాంచి —నాథా ! మీరు ననుటకుమున్న నాయవివేకమ్మునకు నన్ను మీర చేసేతం జెల్లింపవలయు—ననుచుం గడుంగడు దీనభావమ్ముతోడ వేఁడికొనియెం గాని, యథిలుండు తద్దయు ధైర్యమ్ము సెప్పి, హితబోధమ్ము సేసి, యెట్టకేల కాతని సమాధానపఱిచి పుచ్చె.

అంత, నయాగుండు చింతాక్రాంతుండై యథలుని వీడ్కొని, మనమ్మున నువ్విళ్లూరుచుం గాస్యుని యిక్కకుంజనియె. తనచేం జిక్కియున్న దేవిరుమాలక్కడ నెక్కయివడినేం జాటుగం బడవేయవలయుం గదా, అతనియదృష్టము కనుండు, కాస్యుండు గుఱువెట్టి నిదురవోవుచుండె—ఉదయమున దశదమాన తెలిపిన దయగల పలుకుల కాతని యుల్లంబునం గలయులుకెల్లం దొలంగం బాఱి హాయిగనిదురయబ్బుట యబ్బురమా ? గవాక్షద్వారమ్మున నయాగుం డా రుమాలు లోపలం బడవైచి తన మనికి పట్టున కరిగి

పరుండి, స్థితి గతులఁ జక్కనెంచి, తనకు రాఁగల మహా దశం దలంచి యొక్కింత తడ వుబ్బి తబ్బిబ్బులయ్యెం గాని, వెను వెంటనె యాతం డది గాలిపంట నమ్మరాని దని యెఱింగి, జాగున నోగగునని వెఱచి, తత్క్షణమ కాన్యునిగడ ముట్టించు వెరవారయుచుండె. ఆ రేయి నతనిం దన వేడుక వెలందియింటికిం బొమ్మని పురికొల్పి పుచ్చి, యటనుండి యతండు తిరిగి వచ్చు వేళఁ — జీఁకటిలో — రుద్రగుఁడు — సరిసరి! దయ్యము తల పెట్టినచోఁ దంత్రముల కేమి కొఱంత?

అచ్చట నఖిలుం డే తీరున నున్న వాఁడు, కనుండు! అయాగు ననిపి యాతండొక్కింత విశ్రాంతిఁ గోరి పాన్పు పయిం బవళింప, నయ్యారే! అది యేటి మధుర గానము! అహాహా! వీనులవిందులకు దశదమాన విందొనర్చుచున్నయది. ఆ దేవి దేవతారూపం బఖిలుని యాత్మ కానందంబు గొల్పి పందియంబు నడ ల్చెడిని! బాపురే! యా పుణ్యవతి నా ఘోరిపుచ్చు ... కట్టా! ఎట్టి బెట్టిదంపుఁ దలంపు! ఎంతటి ఘోర, మెంతటి పాపము! ఆ పైగుణమ్మున దోవమ్మొన్నటె మొట్టె దుహూహా! * * * అక్కటకటా!

అయాగుని కోపపుఁ బల్కులం గొలుపు పిదోకొల ...

నఖిలుని కర్ణమ్ములఁ బ్రతిధ్వనింగావించెడిని. అయ్యయ్యో! ఆతని యుల్లమ్ము సొమ్మసిల్లి కూలంబడియెడి! ఛీ! వగలాడి మగువల మోాల మగవారి బిగువులు బింకెములు నిలుచునెక్కడి మాట! ఛీ ఛీ! పాపిష్ఠి పిశాచమా! దృష్టినుండి తొలఁగుము. మోహినీ భూతమా! పొమ్ముపొమ్ము! ప్రియమా! యింక నా హృదయమున నిలువకు. ద్వేషమా! యుప్పొంగుము! * * కోపానలభీకరమ్ములగు నక్షిగోళకమ్ముల విస్ఫులింగమ్ములు వెలువడి నలుదెసలం బర్వ, అఖిలసింహంబు ప్రచారంబు సల్పుచున్నయది! ఓహో! యీక్షణము తన యెరపైఁ దటాలున వ్రాలి దానిం జీల్కలుగ జీల్చుంగాక! తానిచ్చిన యాపూలరుమాలు నిచ్చివేసె!—తానెంతో వింతయని తెల్పిన రుమాలు! తెమ్ము, దానిం దెచ్చిచూపుము! ఈ నిముసము!— కాకున్నఁ, బ్రాణమ్ము లిమ్ము * * శాంతము! శాంతము! మిత్రుని కళత్రము నంటిన ద్రోహి!— ఆరుమాలు బహుమానముగఁగొని దానితోఁ గడ్డముఁ దుడిచికొన్న తుచ్ఛుఁడు!— ముమ్ముందాతండు డిందవలయు! కాస్యుఁడు కడముట్టిన మఱు నిముసమ యీ కసుమాలపు లండియు వెంబడించుం

గానృత ! అంత దనుకను శాంతముఁ బూనవలయు.
*   *   * సంతాప కోపాటోపమ్మున నలంగి కలంగి యఖిలుండు మరల శయ్యం జేరి, నిదురందవిలి స్వప్నావస్థయందు మునింగె. వహ్వారే ! ఆ గానామృతము ! కోకిలమా ! నీ యెలుంగున నెలుంగును మచ్చికపఱిచి మైత్రినెఱపుదు గదే ! *   *   *
రెండు గడెల తడవు నిద్రించి యఖిలుఁడు మేల్కాంచినతఱి నాతని చిత్తమొక్కింత కుదుటంబడి శాంత భావమ్ము గుదిరియుండె. అడవిమృగమ్ము మనుష్య వర్గమ్మునం జేరె ! ఆ రుమాలువిషయ మాతని మనమ్మును బీడించుచునే యున్నయది, ఆపెను నెమ్మదిగ నడిగి తెలిసికొనవలయు. విందు ముగిసి, యతిథులం దఱు సనియుందురు గదా, యింక దశదమానంగని ప్రియవచనమ్ముల భాషించి నిజ మెఱుఁగంవగు. —

విందు వేడ్కలు కడ తేఱునంత, దశదమానయు నతిథుల వీడ్కొల్పి కాంతుని చెంతకుఁజని యాతఁడు నిదురం దవిలియుంట యెఱింగి, బిఱబిఱఁ దనయాఱ కరిగి రుమాలునకై వెదకఁదొడంగె. విందునకుముం దయ్యది తన జేబునం దుంటయు, నాథుని తలకుంగట్టి దానిని వెలికిఁదీసి మఱల జేబులో నునుచుటయు నిశ్చ

యమే. కాని, తొందరలో నెందో పెట్టి మఱవఁబోలు నని యాదేవి తనపేటికలం దెఱచి తెఱచి చూచియు, గదియందుఁ జావడియందుఁ గూటమునం దెల్లెడల వెదకియు, నెందుంగానక, యది యెందుఁబోవు దాని నెవ్వారు గొందురని యెంచి, యించుక నిదానించి యన్వేషించినఁ జిక్కు నయని మనమ్మున నమ్మియుండె. అంత, నచ్చటి పంచాదిలోఁ దమసేవకునిం గాంచి కాన్యునిఁ బిలిచికొనిరాఁ బంచి, ఆయమ యామిలితోఁ దనరుమాలుఁగుఱిచి మాట్లాడుతఱి నఖిలనాథుం డేతెంచువాఁడు కనుండు! దంపతుల భాషణమ్ములు వినుండు! పదంపడి కాన్యుఁ డయాగునిఁగూడి వచ్చువాఁడు చూడుండు. ఇంక నయ్యలారా! నాకు వీడ్కోలు దయసేయుండు! [నిష్క్రమించును.]

రంగము ౫. — ముందటి వసారా.

——:o:——

ప్రవేశము :— దళదమాన, యామిలి, సేవకుఁడు.

దళ. ఓయీ! యువసేనాని కాన్యుని వాసస్థానము తెలియునా?

సేవ. 'వాసస్థానము' తెలిసిన, ఈ మీసము లుంచుదునా?

దశ. అతని ఉనికిపట్టోయి.

సేవ. 'ఉనికిపట్టు' తెలిసిన, గడ్డము గొఱిగించుకొందుఁ గదా ?

దశ. అతని ఠికాణా — అతఁడు విడిసిన తావు.

సేవ. 'ఠికాణా' మాపుట్టినిల్లే. 'ఠికాణా' తెలియకున్న, ఈ తివాసి తీసివేసి జుట్టుపెట్టుకొందును.

దశ. ఈప్రసంగముల కేమిగాని, కాన్యుని ఠికాణాకుఁ బోయి — .

సేవ. అది నే నెఱిఁగినఁ గదా !

దశ. ఎఱుఁగుదు నంటి వే ?

సేవ. ఎఱుఁగుట కేమి నూఱు ఠికాణా లెఱుంగుదును. అందుఁ గాన్యుని దేదో ? — నేనేమి శతావధాని నని బిరుదుఁగొంటినా ?

దశ. కాన్యుఁ డెచ్చటనుండునో కనుఁగొనఁ జాలవా?

సేవ. అమ్మా ! యీప్రపంచమున నా కగపడు వారినందఱినిం గాన్యునిఁగుఱిచి ప్రశ్నించి మీకుం దెలుపుదు.

దశ. అతనిఁ గనిపట్టఁగ్గల వేని, ఇచటికి రమ్మనిచెప్పుము. నాథునితోడ మాటాడి యున్న దాన, శుభమగు నని తెలుపుము.

సేవ. ఈ కార్యము మనుష్యమాత్రుల శక్తి సామర్థ్యములకు సాధ్యమేయగును. కావున, నేను బూను కొనవచ్చును. [నిష్క్రమించును.

దశ. తే॥ యామిలీ! ఆరుమాల్ చిక్కదయ్యె. ఎచట నెట్లుపోయెను?

యామి. అమ్మ! నే నెఱుఁగనమ్మ.

దశ. వేయిమొహరీలమూటఁ గోల్పోయియున్న
ఆరుమాలునకట్లు వెతారె మంద;
నా యదృష్టముచేఁ బ్రాణనాథు గుణము
దొడ్డదౌట నే దొసఁగును దొడరఁబోదు;
కాని, యరగలిసెందు మగండవైన
దీన రాఁగూడు చేడిదిఁ దెలియవశమె?

యామి. అరగలినిగాంచు గొనము నాయకుడు కనఁడొ?

దశ. అతఁడు జనియించినపుడె యయ్యల్పగుణాపుఁ
గసటు రక్తమ్మునుండి భాస్కరుఁడు పీల్చి
వైచె.

యామి. అల్లదె, యరుదెంచు వాఁడు, చూడు!

దశ. కొలువునందిటుఁ గాన్పని నిలుపువఱకు
విడువఁజాలను.— నాథ! మీయొడలు చక్క
స్వస్థమే?

ప్రవేశము :— అఖిలుఁడు. [దళదమాన ప్రక్కను గూర్చుండును.]

అఖి. స్వస్థమే; — ప్రియసఖిరో! నీకు
సౌఖ్యమే? — [తనలో] అబ్బ! యెంత కష్టము న
టనము!

దళ. సౌఖ్యమే, ప్రాణనాథ!

అఖి. [తన హస్తము చాఁచి] — హస్తమిటు లిమ్ము;

[దళదమాన హస్తమును బట్టికొని]

ప్రియసఖి! యిది మృదులమై వెచ్చనొసఁగు.

దళ. నాథ! యది ముదిమియు వ్యసనము నెఱుఁగదు.

అఖి. [దళదమాన యఱచేతిలోని రేఖలు పరీక్షించుచు] —
మార్దవము వెచ్చనయు, నివి మంచివాను —
వితరణము భోగకాంక్షయు విదిత మిందు;
చెలియ! యీ చేతికిం గొంత చెఱయుఁ, గట్టు,
దండన, ముపాసములు, మేల్ వ్రతాలు, విధులు,
బూజలును, బ్రార్థనమ్ములు ముఖ్యములగు;
ఇదిగోఁ జూడుమ! యీ రేఖ యీడుఁగోరు
పాయపుఁబిసాసి, కండ కావరముఁ బెంచు; —
మంచిహస్తమ, త్యాగము మించియొప్పు!

దళ. అటులఁ బల్కంగఁజెల్లు; ఆ హస్తమె కద
నాదు హృదయమ్ము నిచ్చియున్న యది, నాథ?

అథి. హృదయములు తొంటికాలమం దిచ్చుచుండె
హస్తముల ; నది తలక్రిందులయ్యె, నిపుడు
కాలుద్రొక్కులఁ గేల్పట్టుకాలమందు
హస్తములె కర్తలౌ, హృదయములు కావు ;
ఇచ్చివేయవె హస్తముల్ హృదయములను ?
దశ. శక్తి చాలదు నాకీ ప్రసంగమునకు ;
ఇంక మీ యియ్యకోలు మాటేమి, నాథ ?
అథి. ఏమి యీకోలు, చిన్నారి?— [కనులం దశ్రువులుగూడును.
దశ. ఇపుడె కాన్కఁ
జీరఁబంచితి మిమ్ము దర్శించుకొనుటకు.
అథి. కనులు దురదలుగొని నీరుగ్రమ్మసాఁగె.
ఇంచు కిట్టిమ్ము నీరుమాల్.
దశ. ఇదిగొ, నాథ.
అథి. ఏను నీకిచ్చినది —
దశ. అది యిచట లేదు.
అథి. లేద !
దశ. ఔఁ, ప్రాణవల్లభా ! లేద యిచట.
అథి. మ॥ అది తప్పౌనుజుమా, ప్రియా ! వినుమ, యేమందుఁ, గిరాతాంగనో * ర్తు దయన్ మాయమ
కిచ్చె దానిఁ; బలుమందుల్ మంత్రముల్ నేర్చి న

* ట్టిది యాబోయెత యిట్లువల్కెనట—బోటీ!
నీయధీనమ్మునం * దిది యుండఁ౯ విభుఁడొప్పు నీ
ప్రియుఁడవై, యేభాగ్యమో కానిచో౯.

కం॥ పల్కెనట మఱియు — దీనిం
జుల్కఁగఁ బెఱలకు నొసంగఁ జూతువె నీకు౯
హాల్కాతనము లభించి త
గుల్కొను ద్వేషమ్ము విభునకు౯ నీమెడల౯.

తే॥ జనని మృతిచెందు వేళ నొసంగె నాకు
ఆరుమాలువు; దాని యత్యద్భుతంపు
మహిమఁదెల్పి — ఓతండ్రి! కర్మఫలితమున
సతినిఁజేకొన నీకుఁ బొసంగినపుడు
దీని నాపె కిమ్మని పల్కె; నేను నట్ల
నీకొసంగితి; జాగ్రత్త నెఱపి నీదు
తారకమ్ముల భంగి భద్రముగఁ గనుమ;
దానిఁ గోల్పోవ, దాన మీఁ, దాలునట్టి
యంకిలి గణింప నేరికి నలవికాదు.

దశ. శక్యమే యట్టి శక్తి?

అఖి. , నిజమ్ము, నిజము!
దాని నేతను మంత్రయంత్రములు కలవు;
సూర్యమండలమున వేయిచుట్లు గన్న

జోగిణి యొకర్తు తనజ్ఞానయోగసిద్ధి
దాని పూలల్లె, మేల్తరమైన దాని
పట్టుఁదంతువులన్నియుఁ బావనములు;
వన్నె కెలఁప్రాయమొప్పు జవ్వనుల హృదయ
గోళముల నవ్యరుధిరమ మూలమయ్యె.
సత్యమే యిదియెల్ల ?

అథి. నిస్సంశయమ్ము!
కాన, దానిని గనుమ జాగ్రత్త యొసఁగ.

దశ. ఐనచో, నాదు కనులకు దాని నేల
దైవమగపఱిచె నటంచుఁ దలఁచి వగతు.

అథి. హా! అదేటికి ? — [భీకరదృష్టి, ఆగ్రహధ్యానము.]

దశ. [భయవిస్మయములు] — నాథ! యట్లులికిపడుచు
నులుకుఁ గలిగించు తీరునఁ బలుక నేల ?

అథి. పోయెనో? కోలుపోతో? తెల్పు, మెటనేనిఁ
బెట్టిమఱచితో? ఇపుడు తేవీలుపడదో? [శాంతముతో.

దశ. మనల దైవము రక్షించి మనుచుఁగాత !

అథి. ఏమి? — [ఆగ్రహముతో]

దశ. పోలేదయది; పోయెనేనిఁ గీడు
నిశ్చయమొ ?

అథి. [ఆగ్రహముతోనే] — ఎట్లు ?

దశ. పో లేదు, నిజము, నాథ!

అథె. తెమ్ము, దానిని నను జూడనిమ్ము. [శాంతముతో]

దశ. అదేల?

తేఁగలను గాని, యిప్పుడు తే; నయారె,
తెలిసె; నేఁ గాన్యుఁగుఱిచి ప్రార్థింపకుండఁ
బన్నితిరి దీని; అతని నిల్పంగరాదె
మఱలఁగొల్వున; ఇంత తామసము మేలె?

అథె. పోయి తెమ్మా రుమాలు; నాబుద్ధియందు
సందియము కల్గుచున్నది.

దశ. చాలు లెండి!

అతనికన్న వశారి మీా కమరఁబోడు.

అథె. ఆరుమాల్! — [ఆగ్రహధ్వానముతో]

దశ. నాథ! కాస్స్యుని నేరమేమి?

అథె. ఆరుమాల్! — [అధికాగ్రహధ్వానముతో]

దశ. నాథ! మి మ్మాదినుండి

ప్రేమమై గొల్చి మీా దయ విశ్వసించి
యుండి యెన్నెన్ని యిక్కట్ల కోర్చినాఁడు.

అథె. ఆరుమాల్! — [అత్యధికాగ్రహ ధ్వానముతో.]

దశ. [భర్త చేయిపట్టుకొని] — ఇందు మీారు నిందార్హులందు.

అథె. ఛీ! విడుము! — [అత్యాగ్రహముతో నిష్క్రమించును.

యామి. అమ్మ! అనుమానచిత్తుఁడే యమ్మ, యితఁడు!

దశ. మున్నె యుంగరమిది, అదేమో విచిత్ర
మున్నదా రుమాల్లున; అయ్యయో! యిఁకేమి
యొదవునో దానిఁ గానక యుంటఁజేసి?

యామి. వలయునే యేండ్లు మగల స్వభావమెఱుఁగ?
వార లెల్లరుఁ గుక్షు, లాహారమమ్మ
మనము; క్షుద్బాధ కోలఁదిని మనల మెక్కి
కడుపునిండినఁ ద్రేన్తురుగాదె వారు?—
అదిగొ వచ్చెఁ గాస్యుండు నాయతనిఁగూడి!

ప్రవేశము:—కాస్యుఁడు, అయాగుఁడు.

అయా. ఆపె కరుణింపకున్నఁ గార్యంబు సున్న;
అదిగొ నీభాగ్య! మాపెను గదిసి వేఁడు.

దశ. కుశలమా, కాస్య! వార్తలు క్రొత్తలేమి?

కాస్యు. వార్త లేమున్నవమ్మ, నాప్రాంత మొఱయె
చెప్పికొనువాఁడ; దేవి! మీ గొప్పకృపను
నాథుని యనుగ్రహమునందు నాటికొనుచు
మఱల జీవముఁగాంచి ప్రేమమునఁ గొల్వఁ
గోరువాఁడన; యింక జాగు తగదమ్మ;
అమ్మ! నాతప్పిదము క్షమార్హమేని—
తొంటి నాకొల్వుమంచి, ప్రస్తుతపువగపు,

ముందువ ర్తనమున చందమును గణించి
యేని, ననుక్షమి యించ రాదేని — తల్లి!
అది యెఱుంగుటె నాకు మేలస్తు; ఇంక
నిచటియాసలు విడిచి వే ఱెచటనేని
బ్రమకుఁదెఱవుచు వెదకి గోప్యముగ జీవ
నమ్ము సల్పుదు నాయదృష్టమ్ము విధిని.

దశ. సీ॥ సాధుస్వభావ! కాస్య! విచారముడరె నీ
మాటలు వినఁగ నా మనమునందు;
నానాఁడుఁ డీవేళ నానాథుఁడుగ లేఁడు
కినుకమై భేదముఁ గనెడి గుణము;
దైవము సాక్షి, యాతనితోడ నిప్పుడ
నినుఁగూర్చి హెచ్చుభాషణము సల్పి
ఆగ్రహ మొప్పింప నైయుంటి; నిది సమ
యమ్ము కా దాప్రసంగమ్ము నెత్త;
తే॥ కొంతవడి మది శాంతముఁ గొమ్ము, కాస్య!
నమ్మియుండుము, సాయ మొనర్తు నాదు
శక్తి కొలఁదిని; వేయేల, స్వంత కార్య
మునకు నంత ప్రయత్నింప నని తలంచు,

అమా. తే॥ నాయకుఁడు కోపమును జెందినాఁడొ?

యామి. ఔను;

అలుక నదరుచు నిటనుండి యరిగె నిపుడ.

అయా. ఉ॥ అక్కజమయ్యె నాయకుఁడు నాగ్రహ కంపి
తుఁడన్న; వేఁడిరాల్ *గ్రక్కు ఫిరంగు లాల
మున గర్జితముల్ సెలఁగించి సేనలఁ *దుక్కగఁ
బారఁద్రోలి తనతోడన నిల్చిన యోధు గాలిలో
* నెక్కఁగ నూఁడ్చినం జలన మించుకఁ గాంచని
మేటిధీరుఁడే* ఫక్కినిఁ గోపవిహ్వలుఁడు ?—బా
పురె! యేమి కతమ్ము కల్గెనో!

తే॥ పోయి, నాథునిఁ గని, ప్రత్యవాయ మేమి
పొడమెనో యెఱిఁగెదఁ; గిన్క పుట్టియున్న
నేరిదో పుట్టి మున్గు!

దశ. పొమ్మా, అయాగ!

[అయాగుఁడు నిష్క్రమించును.

వెనిసులోన యెఱింగిన వేరమొండె
ఇచట సైప్రస్సులో నుదయింపఁబోలు
కలహకారణమొండె నీ కళవళమ్ముఁ
గలుగఁజేసెన; ఇట్టి వేళలను గొప్ప
లందుఁ గల్గిన కోపము వ్యాప్తిఁగాంచి
అల్పములఁదాఁకు, నన్నిట నంటుఁజొచ్చు; —
వ్రేలితీపున నొడలెల్ల వేధఁ గనదె?

నరుల వేల్పులపోల్కి నెన్నంగరాదు,
పెండ్లినాఁడట్లు సతతము ప్రేమ నెఱపి
తరుణులను గారవింత్రని తలఁపరాదు;
పాపినైతి గదమ్మ, నా ప్రాణనాథు
నిర్దయునిఁగాఁ దలంచుచు నింద సేయఁ
బూనితిని, గల స్థితినిఁ దప్పుగ గ్రహించి
యామి. నాథుఁ దల్లడపెట్టు కిన్కకుఁ గతమ్ము,
అమ్మ! మీరు తలంచునయట్లు రాచ
కార్యవిషయమ్ము లే యగుంగాత మమ్మ!
మిమ్ముఁగుఱిచి దురూహయు మెరమెరయును
గాకయుండ వేలుపులకుఁ గైమొగుడ్తు.
దశ. యామిలీ! అట్టికారణ మేమి కలిగె?
యామి. కం॥ అమ్మా! మదిలో ననుమా
నమ్మునకు నెపమ్ము వలయునా? తన కదియే
సుమ్ము కతము; చిత్రపుభూ
తమ్మది — తనుఁదానకాంచుఁ, దాఁగల్గించున్.
దశ. తే॥ ఆ పిసాసి యఖిలనాథు నంటకుండ
వేలుపులు మ్రంతుగాత!
యామి. దేవిరో, తథాస్తు!
దశ. పోయి నాథునిఁగాంచెద; — ఓయి కాస్య!

ఇచటనే తిరుగుచునుండు ; మిపుడుసమయ
మొప్పఁగలదేని నీనుద్ది చెప్పి, నీదు
కార్యము ఫలింపఁ జేయంగఁ గడఁగుదాన.

కాన్యు. భృత్యుఁడను, దేవి ! జేజేలు వేనవేలు.

[దళదమాన, యామిలియు నిష్క్రమింతురు.]

ప్రవేశము:— బాణక.

బాణ. సేమమా, కాన్య !

కాన్యు. ఇల్లు గీము విడిచి
వచ్చితివి, ప్రియ ! నీక్షేమవార్త యెట్లు ?
రాణి ! బాణక ! నిన్ గనరాన యుంటి.

బాణ. నీబసకుఁ బోవుచుంటిని నినుఁ గనంగ.
మమ రె ! అమవస వెన్క నే డమవసలను
ఒక్కటిగఁ గంటి నీకృప యొప్పియుంట ; —
ఏడురాత్రులుఁ బవళులా వీడియుండ్రు !
కాముకులు రేవగలు ప్రొద్దుగతి గణించి
కుందుచుందురు గద, యిది యందమైన
చందమనియెన్నితో, సెబాసు ! చాలుఁ జాలు !
అమ్మ ! లెక్కకు నాదు ప్రాణమ్ము విసివె !

కాన్యు. నన్ను మన్నింపవలయు, బాణక, వయస్య !
ఇంత కాలమ్ము నేఁ బెనువంతలోనఁ

దవిలి యుంటెన ; యిఁక మంచి తరుణ మెసఁగఁ
గొట్టివేయుదు నీ లెక్కఁ, గోపపడకు ;
ప్రియ ! యిదిగో దీనిఁ జూడు ! మీ వింతపూల

[దళదమాన రుమాలిచ్చుచు

యనువు నొక రుమాలువుపయి నల్లియుంచు.

బాణ. అమ్మ చెల్ల! యీమెచ్చు నే కొమ్మ నీకొ
సంగెఁ, దన జ్ఞాపకముగ నుంచంగఁ గోరి ?
తెలిసెఁదెలిసె, నీ రాము కిదే కతమ్ము ;
ఇంత కయ్యెనె ! సరిసరి, చింత లేదు.

కాన్యు. పొమ్ము ! నీ పిచ్చియూహలఁ బుచ్చుమింక ;
వాని నేపాడుదయ్య మొప్పారఁ జేసె
దాని వాతనె త్రోయు ; మే తరుణి తనదు
గుఱుతుగా నిచ్చినది కాదు, కుందఁబోకు ;
చేల, బాణక ! యరగలి విడువు మిందు.

బాణ. ఐన నిది నెవ్వరిది ?

కాన్యు. అది యేను నెఱుఁగ ;
దీనిఁ గంటిని నా గదిలోన నిపుడ,
పూలు కడుఁ జిత్రముగ నుంట బుద్ధి పొడమె
నొక రుమాలువుపైన నల్లికఁ గొనంగ ;
అల్లుమీ, సఖి, దీనికై యడుగువారు

వచ్చులోపల; ఇంకనక వదలిపొమ్మ.

బాణ. వదలిపోనేల, యేమి యాపద ఘటిల్లె!

కాస్యు. చాన! యిచ్చోట నేను సేనానికొఱకు
వేచియున్నాఁడ; నిప్పటి విధమునందు
నాతితోఁగూడి యతని కంటఁ బడరాదు;
దాన మేల్ కాదు, మది నల తలఁపు లేదు.

బాణ. ఏమిటికో?

కాస్యు. బోటి! నీపయిఁ బ్రేమ లేక
కాదు సుమి!

బాణ. కాదు; కడుఁ బ్రేమ కల్గియె సుమి!
సరియె, నకొంత దూరము చాగ నంపఁ
గలవె? శేఁ బెందలాడ రాఁగలవె? తెలుపు.

కాస్యు. సుంత దూరమ వత్తు — నిచ్చోట వేచి
యుండవలెఁ; బెందలాడ నీ యొద్దనుందు.

బాణ. ఎంతో సంతోసమయ్యె! — పీలెట్లు లట్లు.

[నిష్క్రమింతురు.]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

పంచమ సంధి. *

—:o:—

ప్రవేశము:—సూత్రధారుఁడు.

వ॥ మహనీయులారా! అనుమానపిశాచ మెట్టి పాపిష్ఠి దో పరికించితిరి గదా! ఉదయమునందు స్వర్గసౌఖ్య మందుచుండిన అఖిలనాథుచిత్త మొక్కయామము లోపల నరకమునఁ గూలంబడి యెట్లు నుడువరాని వేదనఁబడుచున్న దో కన్నారయ్యా! యీపాడు పిసాసి పట్టిన విడుచు టెక్కడిది, విడిచిన నిలుక డెక్కడిది, నిలుకడలేక వలపెక్కడిది, అది కుదురక బ్రదు కెక్కడిది? —— తే-గీ॥

విను, మయూరాగ! సందియమును గొనకమునుపు
చక్కఁజూతున; కొనినంత జాగులేక
నిర్ణయింతున యటోయిటో; నిర్ణయమున
కవలనెక్కడె, ప్రియమొ సందియమొ విడుతు.

ఇట్లని యఖిలుండు సులభముగఁ బలికెంగాని, యిప్పు డాతనిస్థితి కనుండు! సంశయమునుండి నిశ్చయము, నిశ్చయమునుండి నిర్ణయము, నిర్ణయము విడిచి నిస్సందేహము, అందుండి యానందము, అటుపై మ

* నాటక ప్రదర్శనమున దీనిని వదలివేయవచ్చును.

అల ననుమానము — అంత, నయ్యో ! యెట్టి యధో గతి ! చెల్లరే ! యిల్లాలు శత్రువయ్యె, దయ్యము మిత్రమై విశ్వసనీయమయ్యె — నెట్టి విపరీతము ! ఇంక నయాగుని వాకులు వేదవాక్యములు, అతని కన్నులఖిలునివి; అతని చెవు లఖిలునివి; బుద్ధిమాత్ర మఖిలుని బుద్ధియే సారాంశము నిర్ణయింపవలయు. ఈ నిర్ణయ మేతీరున నెన్ని సారులు మాఱెనో చూచితిరి; యింకను జూడంగలరు. అన్నన్నా ! యెంత దురాగ్రహము, యెంతటి పాప నిర్భీతి ; ఎట్టి క్రూర నిర్ణయములు ! అయ్యో ఆ కల్లోలము ! ఆ కపటము ! ఆ కుటిలవర్తనము ! అకటకటా ! ఎంతటి ఘనయోధున కెట్టి గతి ప్రాప్తించినది !

అఖిలనాథునిఁ గన నయాగుండును దశదమానయుం జనిరిగాని, వారి కతని దర్శనము లభింపదయ్యె. అత్యంతాగ్రహమ్మున నతండు తనయింటి చెంతనుండి వెడలి, కడువేగమ్మునఁ దనయఱలోని కరిగి, తటాలునఁ దలుపులు బిగియించికొనియె. ఆరుమాలు తెచ్చి చూపుమని యెన్నిసారు లెంత కోపముతో నడిగిన, నది పోలేదు తేఁగలననుచు వక్కాణించియు నిప్పుడు తేనని పలికి కాస్యని విషయమైన ప్రస్తావనతోఁ

దప్పించుకొనఁ జూచె — నిం కేమి సందేహా, మా దుష్టురాలు దాని నాతని కిచ్చి వేయుటయు మఱలఁ దీసికొని తనకుఁ జూప నుద్దేశించుటయు స్పష్ట మేక దా. ఆ నిముసమ యూపె కచ్ఛో శిరశ్ఛేదముఁ గావించు తలంపునఁ గరమ్ము ఖడ్గమ్ము నంటం బోయెఁగాని, ఆ స్వామిద్రోహిఁ గాస్యనిం గడ తేర్చు కార్యమ్మునకు భంగమ్ము పొసంగునని తోఁచి తాను జివాలున లేచి యఱలో వ్రాలుట మేలయ్యె; నింకఁ జిత్తమ్ము నుత్తలంపా టణంచి స్వాధీనమ్ము గావించికొని శాంతము వహించు టొప్పుఁ గదా! * * ఈ ప్రయత్నమున నాతండు రెండు గడియల ప్రొద్దు పల్కరాని సంక్షోభమ్మునం దగుల్కొనియె — నబ్బబ్బా! యెన్నెన్ని యవస్థలు! అనుమానము — ఆగ్రహము — నిదానము — ఆలోచనము — శాంతము — అయ్యో యెన్నెన్ని యుఱ్ఱూఁతలు! ఎంత ఆయాస మెంత అలసట, ఎట్టి మతిభ్రమణము! ఇంచు కే నాలోచింప శక్తి లేనియట్లుండె. ఆలోచించిన మూర్ఛ వాటిల్లునట్లుం దోఁచె. అయిన, నత్యధిక ప్రయత్నమ్మున నతండు తన బుద్ధిబలమెల్ల నుపయోగించి మఱిమఱి యోజనమ్ము సల్పి యెట్ట కేలకు శాంతభావమ్మునం గుదురుకొనియె.

* * తన రుమాలు కాస్స్యోని యొద్దనుండుట నిస్సంశయము — అయాగుండు కనియె, నతనిమాట అసత్యమెట్లగును ? — అయిన, దశదమాన దానిం బోగొట్టుకొన్ని, వెదకిన దొరకుననినమ్మియుండనోపు; అది యెట్లేఁ గాస్స్యోనిచేఁ జిక్కియుండనోపు ; ఆపె యాతని కిచ్చినట్లు నిదర్శనమేమున్నది ? అయ్యో! దానింగూర్చి యాపెను స్పష్టముగఁ బ్రశ్న సేయక, సాముద్రిక పరీక్షానటనముచే నిజమెఱుంగఁ బ్రయత్నించుటయు, రుమాలువుమహిమలఁ దెల్పి యాపె నడలఁగొట్టుటయునెంతటియవివేకము ! ఆపె దానిం గాస్స్యోని కిచ్చెనని నిర్ణయించుట తప్పు, తప్పు, తప్పు; కాస్స్యోనిఁ గుఱిచి యాపె మఱి మఱి ప్రసంగించిన నేమి, అది యాపె దొడ్డగొనమ్మ తెల్పు—నయ్యో ! ఆ మృదుభాష ! ఆ నిష్కపట వైఖరి, ఆ ముఖలక్షణములు, ఆ చూడ్కులు—అన్నియు నాపె నిర్మల హృదయమ్మునే ప్రకటించెడిని. ఇంకఁ గాస్స్యోని కల వరింపుఁ బల్కులు — అవి వట్టి పలవరింతల కాఁజెల్లు, మిత్రుఁడయాగుండు నట్ల సందియంపడియె. అయ్యయ్యో ! అనుమాన పిశాచమ్ము కతన నాగ్రహమ్ము రవిలి తనచే నెట్టి బెట్టిదంపుఁ గృత్యమ్ములఁ జేయింప

26359
25.3.73.

నుండె! నేరముండినను దండనకర్తయీశ్వరుండ
కాని తానవ్వాండు? నిర్ణయమున కవలఁ బ్రియమొ
సందియమొ విడుతు నను తనప్రతిజ్ఞ యేమయ్యె?
అన్నన్నా! తాను నయోగుండు నెట్టి దుండగమ్ములు
కావింప నొడంబడియుండిరి! ఎంతటి మోసము కా
నుండె! ఇంతట నాతనింబిలిపించి తనపంపు నివారింప
వలయు. పదంపడి దశదమానంగని తనయనుమాన
మెల్లం బాపుకొని యెప్పటియట్లు సుఖస్థితి నుండం
జెల్లు — ఇట్లని యఖిలనాథుండు నిశ్చయించికొని
అయోగునకుం బిలుపంపె.

అయ్యో! అయోగ పిశాచమ్ము మఱల నాతని
బొక్కన బోర్లగిలంద్రోయుఁగదా — బాణకను
సాగనంపి కాన్పుఁ డత్తఱి నచ్చుటి కరుదెంచుటయు,
వెను వెంట నె యాతని వెదకికొనుచు బాణక వచ్చుట
యుంగూడ దయ్యమునకు సాయమయ్యెడి—అయ్యయ్యో
యో! అఖిలుని కేమిగతి, కన్నులారఁగందురు గాక!

అన్నలారా! వెనిసుపురినుండి దశదమానాదేవి
పిన్నయ్యయు బంధుగుఁడు లాదవీరుండును బయలు
వెడలి అఖిలునికడకు తేనిజాబును గొనివచ్చు వార్త
వినియున్నారుగదా! వారిరువురు నయ్యపరాహ్ణమ

యోడదిగి మంతను నింట విడిసిరి. పిన్నయ్య అథిలు
నొద్ది కరుగ నెల్లండయ్యె — తన యన్న కొమరితను
గొని సన్న తస్కరుని మో మాతం డెట్లు గాంచు?
లాదవీకుండు మాత్రము నగరునకుఁ జని, ముందుగ
దశదమానం గని, యాకెను బురస్కరించుకొని
యథిలనాథునికడ కరిగి తేనియాజ్ఞాపత్రము నాతని
చేతి కిచ్చు వాఁడు. అత్తరి నదియు నయాగ పిశాచ
మ్మున కెట్లు సాయం పడియెడినో• కనఁగలరు. ఇంక నీ
ముసలివానికి సెలవిండు! వందనములు గొండు!

[నిష్క్రమించును.]